

**T.C.
SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
HAMİDİYE SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL VE EKONOMİK DESTEK
HİZMETİNDEN FAYDALANAN AİLELERİN
ALGILADIKLARI SOSYAL DIŞLANMA VE
SOSYAL DESTEK İLİŞKİSİ**

RABİA YARIMTEPE

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. SÜMEYYE BEYZA ABAY ALYÜZ**

**SOSYAL HİZMET ANA BİLİM DALI
SOSYAL HİZMET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TEMmuz/2023**

İTHAF

“Babam Ramazan KILCI’ye ithaf ediyorum”

TEŞEKKÜR

Aylar boyunca ciddi bir emek harcayarak ve özveri içerisinde hazırladığım yüksek lisans tezimin tamamlanmasının gurur ve heyecanını yaşıyorum. Tezimin bu bölümünde beni her zaman yönlendiren, desteklerini esirgemeyen değerli tez danışmanım Doç. Dr. Sümeyye Beyza ABAY ALYÜZ başta olmak üzere bölüm hocalarıma en içten duygularıyla teşekkürlerimi sunuyorum.

Tüm eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini her daim hissettiğim, kendimi gerçekleştirebilmem adına sonsuz imkanları önüme seren, bana olan güvenlerini sürekli hissettiğim canım ailem Bahar KİLCİ ve Ramazan KİLCİ'ye, ailemin en değerli mirası olan, eğitim hayatıma ışık tutan ve başarılarını hep örnek aldığım ablalarım Ayşe KİLCİ ve Aysel ERDOĞAN'a, bu süreçte beni motive etmekten çekinmeyen eniştem Uğur ERDOĞAN'a, koşulsuz sevgisini her daim hissettiğim biricik yeğenim Zeynep Nisa ERDOĞAN'a ve hayatıma dahil olduğu günden bu yana renk katan, yüreklendirici sözlerini hiç esirgemeyen eşim Mustafa YARIMTEPE'ye sonsuz minnetlerimi sunarım.

Rabia YARIMTEPE

Afyonkarahisar, 2023

İÇİNDEKİLER

İTHAF.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR	x
ÖZET	xi
ABSTRACT.....	xiii
1. GİRİŞ VE AMAÇ.....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMLERİ	2
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	3
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	3
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	4
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1. AİLE VE YOKSULLUĞA GENEL BAKIŞ.....	5
2.1.1. Aile.....	5
2.1.2. Yoksulluk.....	7
2.2. SOSYAL HİZMET MERKEZLERİ VE SOSYAL YARDIMLAR	13
2.3. SOSYAL VE EKONOMİK DESTEK	17
2.4. SOSYAL DIŞLANMA ALGISI.....	18
2.5. SOSYAL AĞLAR ÇERÇEVESİNDE SOSYAL DESTEK VE SOSYAL DIŞLANMA ALGISI	20
2.5.1. Sosyal Ağlar.....	20
2.5.1.1. Sosyal ağların özellikleri	20
2.5.1.2. Bireyin sosyal ağları	21
2.5.1.3. Aile.....	21
2.5.1.4. Akrabalık	21
2.5.1.5. Arkadaşlık.....	22
2.5.1.6. Sosyal çevre	22
2.5.2. Sosyal Destek Algısı.....	22
2.5.3. Sosyal Desteğin Boyutları	23
2.5.4. Sosyal Desteğin Etkileri.....	23
2.5.5. Sosyal Destek Türleri.....	24
2.5.6. Sosyal Dışlanma Algısı.....	25

3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	28
3.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	28
3.2. ARAŞTIRMA GRUBUNUN BELİRLENMESİ	29
3.3. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ.....	30
3.4. VERİ TOPLAMA ARACI	30
3.5. VERİ TOPLAMA SÜRECİ.....	32
3.6. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	32
4. BULGULAR.....	34
4.1. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK VERİLERİ	34
4.1.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	34
4.2. BİREYİN SOSYAL AĞLARININA YÜKLEDİĞİ ANLAM.....	37
4.2.1. Aileye Yüklenen Anlam	37
4.2.2. Akrabalara Yüklenen Anlam	38
4.2.3. Komşulara Yüklenen Anlam	41
4.2.4. Arkadaşlara Yüklenen Anlam.....	43
4.3. SOSYAL DESTEK ALGISI VE DENEYİMLERİ.....	44
4.3.1. Maddi Sosyal Destek	45
4.3.2. Duygusal/Psikolojik Sosyal Destek.....	46
4.3.3. Bilgisel Sosyal Destek	47
4.4. SOSYAL DIŞLANMA ALGILARI VE DENEYİMLERİ	51
4.4.1. Sosyal Dışlanma Algısına Yüklenen Anlam	51
4.4.2. Sosyal Dışlanmaya Maruz Kalınan Alanlar.....	52
4.4.2.1. Toplum.....	53
4.4.2.2. Sağlık	54
4.4.2.3. Aile.....	54
4.4.2.4. İş.....	55
4.4.2.5. Okul	55
4.4.2.6. Ekonomik.....	57
4.4.3. Kurumdan Aldığı Sosyal ve Ekonomik Destek Sonrası Hayattaki Deneyimler.....	58
4.5. SOSYAL DIŞLANMA VE SOSYAL DESTEK İLİŞKİSİ	59
5. TARTIŞMA	64
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	68
KAYNAKLAR	72
EKLER.....	74

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Eşdeğer hanehalkı gelirine göre hesaplanan yoksulluk oranı (%), 2013-2020	9
Tablo 2.2: Medyan gelirine göre hesaplanan görelî yoksulluk oranı (%), 2013-2020.....	10
Tablo 4.1: Katılımcıların demografik özelliklerini gösteren Tablo	34

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1: Betimsel Analizin Aşamaları.....	33
---	----

SİMGELER VE KISALTMALAR

ASHB	: Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KYK	: Yüksek Öğrenim Kredi Ve Yurtlar Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SED	: Sosyal Ve Ekonomik Destek
SHM	: Sosyal Hizmet Merkezi
SİR	: Sosyal İnceleme Ve Gözetim Raporları
STK	: Sivil Toplum Kuruluşlarının
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları
SYGM	: Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünce
TRA	: Kuzeydoğu Anadolu
TRB	: Ortadoğu Anadolu
TRC	: Güneydoğu Anadolu
TR4	: Doğu Marmara
TR7	: Orta Anadolu

SOSYAL VE EKONOMİK DESTEK HİZMETİNDEN FAYDALANAN AİLELERİN ALGILADIKLARI SOSYAL DIŞLANMA VE SOSYAL DESTEK İLİŞKİSİ

ÖZET

Amaç: Geçmişten günümüze işsizlik ve istihdam eksikliği bütün ekonomilerin başlıca sorunu haline gelmiştir. Bu sorun kapsamında birey ve aile yapısı ekonomik, sosyal ve kültürel olarak çeşitli problemler ile karşı karşıya gelmiştir. Bu tez çalışmasında; yaşadığı maddi yoksulluk sonucunda sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan ailelerin sosyal destek sistemleri, sosyal desteğe ihtiyaç duydukları alanlar, sosyal çevrelerinde hangi alanlarda dışlanmışlık yaşadıkları ve bu dışlanmışlıkla mücadele ederken hangi sosyal destek mekanizmalarından yararlandıklarını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Çalışmada SHM'den sosyal yardım alan birey ve ailelerinin algıladıkları sosyal dışlanma ile sosyal destek ağları incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan araştırmanın verileri SED'den faydalanan 18 kadın 2 erkek toplam 20 katılımcı ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerle elde edilmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların demografik bilgilerin yer aldığı Kişisel Bilgi Formu ve araştırma içeriğine dair önceden hazırlanmış sorulardan oluşan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile sosyal destek ve sosyal dışlanma unsurları arasındaki ilişki saptanmaya çalışılmıştır.

Bulgular: Ülkelerin çoğunda ortaya çıkan sosyal dışlanma algısı, ülkemizde de hissedilebilir boyutlara ulaşmıştır. Bu çalışmada öncelikle sosyal destek ve sosyal dışlanma unsurları çerçevesinde literatür araştırmaları yapılmış, ardından sosyal ve ekonomik destek alan bireylere yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Bu doğrultuda sosyal destek ile sosyal dışlanma unsurları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Sonuç: Araştırmaya katılan sosyal ve ekonomik destek hizmetlerinden yararlanan yoksul ailelerin ekonomik problemlerle baş etme adına yararlandıkları maddi yardımlar, algıladıkları sosyal dışlanmayı arttırdığı tespit edilmiştir. Bu araştırma kapsamında katılımcıların yakın sosyal çevrelerinden elde ettikleri sosyal destek deneyiminin, sosyal dışlanma hissini de önemli ölçüde etkilediği elde edilen diğer bulgular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Destek Algısı, Sosyal Dışlanma Algısı, Sosyal Ekonomik Destek, Sosyal Hizmet

SOCIAL EXCLUSION PERCEIVED BY FAMILIES BENEFITING FROM SOCIAL AND ECONOMIC SUPPORT SERVICES AND RELATIONSHIP WITH SOCIAL SUPPORT

ABSTRACT

Aim: Unemployment and lack of employment have become the main problems of all economies from past to present. Within the scope of this problem, the individual and family structure faced various economic, social and cultural problems. In this thesis study; It is aimed to reveal the social support systems of families benefiting from social and economic support services as a result of the material poverty they experience, the areas they need social support, the areas in which they experience exclusion in their social environment and the social support mechanisms they benefit from while struggling with this exclusion.

Materials and Methods: In the study, the social support for the individuals receiving social support and their families were examined. The data of the study, which was conducted using the qualitative research method, were obtained through semi-structured in-depth interviews with a total of 20 participants, 18 women and 2 men, who benefited from SIA. The Personal Information Form, which includes the demographic information of the participants participating in the research, and the Semi-Structured Interview Form, which consists of pre-prepared questions about the research content, were used. The relationship between the semi-structured interview technique and the elements of social support and social exclusion was tried to be determined.

Results: The perception of social exclusion, which has emerged in most of the countries, has reached perceptible dimensions in our country as well. In this study, first of all, literature research was conducted within the framework of social support and social exclusion, and then semi-structured interview technique was applied to individuals who received social and economic support. In this direction, it has been determined that there is a significant relationship between social support and social exclusion.

Conclusion: It has been determined that the financial aids of the poor families who benefit from the social and economic support services participating in the research in order to cope with the economic problems increase their perceived social exclusion. Within the scope of this research, it is among the other findings that the social support experience

obtained by the participants from their close social circles also significantly affects the sense of social exclusion.

Key Words: Perception of Social Support, Perception of Social Exclusion, Social Economic Support, Social Service

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Geçmişten günümüze kadar gelen ve halen devam eden yoksulluk toplumların başlıca sosyal sorunlarından biridir. Yoksulluk tüm tarihi devirler boyunca bireyler, devletler ve medeniyetler arasında varlığını sürdürerek evrensel bir hal kazanmıştır. Yaşanılan çeşitli sosyal değişimler neticesinde kazanılan farklı bakış açılarıyla beraber yoksulluk zaman içerisinde bir problem olarak hissedilmeye başlamıştır. Mutlak gelir düzeyiyle ilişkili olan yoksulluk kavramı yaşanan sosyal gelişmeler ile birlikte günümüze kadar ulaşmış ve çeşitli araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Geçmişten bugüne kadar bir problem olarak değerlendirilmemiş olmasına rağmen yaşadığımız bu süreçte çeşitli sosyal nedenlerle evrensel bir problem olarak algılanmaya başlanmıştır. Yoksulluk kavramıyla yakından ilişkili olan ve yoksulluk neticesinde ortaya çıkması muhtemel sorunlardan birisi de sosyal dışlanmadır. Sosyal dışlanma kavramı insanlığın varolduğu andan itibaren maddi yetersizlik başta olmak üzere engellilik, yaşlılık, işsizlik, cinsiyet eşitsizliği gibi nedenlerle diğer insanlar tarafından söz konusu bireylerin toplum dışında bırakılması anlamına gelmektedir (1). Sosyal dışlanmaya maruz kalan bireyler zamanla kendilerini toplumdan soyutlamakta ve kendi içlerinde olumsuz duygular hissetmektedir. Sosyal dışlanma riskini etkileyen sebepler arasında bireylerin yaş, çocuk sayısı, medeni durum, cinsiyet, gelir miktarı vb. demografik özellikleri gelmektedir (1).

Osmanlı Devletinden günümüze gelir yetersizliğiyle mücadele edenlere yönelik çeşitli sosyal hizmet uygulamaları hayata geçirilmiştir. Temel sosyal hizmet uygulamalarından biri olan sosyal yardımlar; sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak görülmüş ve Türkiye Cumhuriyeti devletinde sosyal yardım çeşitleri isim değiştirilerek uygulanmaya devam etmiştir. Sosyal yardım sistemleri toplumun gereksinimlerine göre zamanla çeşitlilik göstermiştir. Türkiye’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı ilgili müdürlük olan Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü aracılığıyla sosyo-ekonomik açıdan yoksul olduğu anlaşılan ailelere yoksulluğun aile üzerindeki etkisini azaltmaya yönelik sosyal ve ekonomik destek hizmeti sunulmaktadır (1).

Yoksulluk sorunuyla karşılaşan ailelere yönelik alanda yapılan en temel müdahale o ailelerin ekonomik yardımlardan faydalanmasını sağlamaktır. Maddi sosyal yardım türleri arasında yer alan sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan ailelerin karşılaştığı sorunlardan birisi de sosyal dışlanmadır. Sosyal dışlanma algısıyla yakından ilişkili olan bir kavramda sosyal destektir. Bireylerin yakın çevrelerinden sağladığı farklı sosyal destek

türleri bireylerin yaşadığı sosyal dışlanma ve diğer güçlüklerle baş edebilmelerinde oldukça etkilidir. Bireylerin sosyal hayatta karşılaştığı sorunların çözümünde çevrelerinden deneyimlediği sosyal desteğin iyi olması bireylerin sosyal dışlanma algısını hissetme riskinin azalması anlamına gelmektedir.

Sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan ailelerin toplumsal hayatta sosyal dışlanmaya maruz kalmaları sonrasında kullandıkları baş etme mekanizmalarının araştırıldığı bu çalışmada ailelerin sosyal destek sistemleri, sosyal çevrelerinde dışlanma yaşadıkları alanlar ve bu dışlanma algısıyla mücadele ederken hangi sosyal destek mekanizmalarından yararlandıklarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Literatürde sosyal ve ekonomik destek kavramı ile sosyal destek ve sosyal dışlanma kavramlarını iç içe ilişkili bir şekilde ele alan kaynakların yetersizliği bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Araştırma Afyonkarahisar ili Sosyal Hizmet Merkezinde şartları sağlayan 20 kişi ile sınırlandırılmıştır. Nitel veri analiz tekniklerinden betimsel analiz tekniğinin kullanıldığı bu çalışmada SED'den faydalanan ailelerin toplumsal hayatta yaşadıkları dışlanma sorunu, sosyal destek arayışları, maddi yardım sistemleri ve bu yardımı nasıl algıladıkları objektif olarak değerlendirilmiştir.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMLERİ

Sosyal destek konusu üzerine yapılan araştırmaların sayısı göz önünde bulundurulduğunda diğer sosyal konularda yapılan araştırmalara kıyasla oldukça az olduğu görülmektedir. Sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan ailelerin toplumda oluşan sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya kalmaları sonrasında hangi baş etme mekanizmalarını kullandıkları bu çalışmanın ana problemini oluşturmaktadır. Bu bağlamda toplumda dezavantajlı gruplar arasında yer alan sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan yoksul ailelerde sosyal dışlanmışlık ve sosyal destek kavramlarının etkisinin incelendiği bu çalışmada sırası ile;

Sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan ailelerin sosyal dışlanmaya maruz kaldığı başlıca alanlar nelerdir?

Yoksul ailelerin sahip olduğu çocuk sayısı, gelir düzeyi, yaş vb. demografik özellikler sosyal destek ihtiyacını ve sosyal dışlanma düzeyini etkilemekte midir?

Sosyal ve ekonomik destek hizmetinden yararlanan ailelerin yaşadığı sosyal çevre sosyal dışlanmaya etki eder mi?

Bireylerin yakın sosyal çevrelerinden elde ettikleri sosyal destek deneyimi sosyal dışlanma hissine nasıl etki etmektedir?

Yoksul aileler algıladıkları sosyal dışlanmayla mücadele ederken ne tür yöntemler kullanmaktadırlar?

Alt problemlerine cevap aranmaktadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Sosyal hizmet bireylere, gruplara, ailelere, toplumlara ve deavanzavtajlı kesimlere; mikro, mezzo, makro boyutta yardımı kapsamaktadır. Ekolojik sistem yaklaşımı bireyi sadece birey olarak değil, sosyal ilişki içerisinde bulunduğu yakın çevresi içindeki birey olarak ele alarak bireyin etkileşimde bulunduğu sistemlerle de yakından ilişkili olduğunu öne sürmektedir.

Sosyal hizmet disiplini mesleki açıdan birey ve sosyal ilişkide bulunduğu yakın çevresinin ilişkisini dikkate almaktadır. Sosyal sistemlerden aile ağları çeşitli bireylerden oluşmakta ve içerisinde o bireylerin sosyal ilişkisini içermektedir (2). Bu çalışmanın amacı; sosyal dışlanma riski altında bulunan gruplardan, sosyal ve ekonomik destek hizmetinden yararlanan ailelerin sosyal destek sistemlerini, sosyal çevrelerinde hangi alanlarda dışlanmışlık yaşadıklarını ve bu dışlanmışlıkla mücadele ederken hangi sosyal destek mekanizmalarından yararlandıklarını ortaya koymaktır. Bu temel amaç etrafında yapılan araştırmanın diğer amaçları şu şekildedir;

- Sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan ailelerin sosyal dışlanma algısının değerlendirilmesi,

- Sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan ailelerin sosyal destek algılarının değerlendirilmesi,

- Sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan ailelerin sosyal dışlanma seviyeleri ve hissedilen sosyal destek seviyeleri arasındaki muhtemel ilişkinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Literatürde sosyal hizmet, sosyal yardım, sosyal destek, aile, yoksulluk ve ailede veya toplumda oluşan dışlanmışlık algısı üzerine çalışmalar olsa da bu kavramları iç içe ilişkili bir şekilde ele alan kaynakların yetersizliği bu çalışmanın önemini vurgulamaktadır.

Uygulanan sosyal politikalar neticesinde aile yapısı ve ailelerde ortaya çıkan dışlanmışlık algısıyla sosyal yardım arasındaki ilişki bir arada ve kapsamlı şekilde incelenmeye başlanmıştır. Sosyal destek ve sosyal dışlanmışlık hissi konuları üzerine yapılan araştırmaların sayısı göz önünde bulundurulduğunda, diğer sosyal konularda yapılan araştırmalara kıyasla oldukça az olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra sosyal ve ekonomik destek hizmetlerinden faydalanan ailelerin toplumda oluşan sosyal dışlanma etkisi ile karşı karşıya kalmalarına yönelik baz alınacak kaynakların yetersizliği bu çalışmanın başlıca önemini ortaya koymaktadır. Bu araştırma gelecekte uygulanacak sosyal politika ve sahada yapılacak diğer çalışmalara yönelik kaynak niteliğinde olma hususunda önem teşkil etmektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma, evreni temsil ettiği varsayılan örneklem ile sınırlıdır. Bu bağlamda ülke genelinde bir değerlendirmenin söz konusu olmaması nedeniyle baz alınan il genelinde araştırmaya katılan katılımcıların değerlendirilmelerinin mümkün olması bir sınırlılık konusudur. Alan araştırması Afyonkarahisar ili Sosyal Hizmet Merkezinde sosyal ve ekonomik destek hizmetine başvuran ve başvuruları kabul görmüş aileler ile sınırlıdır. Araştırmada çeşitli faktörlerin katılımcıların yanıtlarına etki edebileceği düşünülmektedir. Çalışmada araştırılacak gruptaki bazı bireylerin görüşme sürecinde aktif katılım sağlamak istememeleri, Sosyal Hizmet Merkezinde şartları taşıyan yeterli sayıda katılımcının sağlanamaması, bireysel görüşme esnasında kişilerin kendilerini ifade etmekten kaçınması gibi sorunlara istinaden 20 kişi üzerinden bir değerlendirilme yapılarak kişi sayısı sınırlandırılmıştır. Araştırmanın yöntemsel yaklaşımının nitel bir yaklaşım olması sebebiyle elde edilen araştırma verileri objektif olarak değerlendirilmiştir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. AİLE VE YOKSULLUĞA GENEL BAKIŞ

2.1.1. Aile

Geçmişten günümüze varlığını devam ettiren toplumun yapıtaşlarından biri olarak aile sistemi vurgulanmaktadır. Ailenin sosyal yapısı, sadece ülkeden ülkeye değil, yaşanılan çağın ekonomik ve sosyal olaylarına bağlı olarak da değişerek gelişmektedir. Bireyler doğum ile ölüm arasında devam eden gelişim dönemlerine uygun bir biçimde aile sisteminde yaşamını idame ettirmektedir. Ailesi içindeki birey maddi, toplumsal ve duygusal anlamda aile sisteminden destek almaktadır. Bu sebepten tüm ülkeler bireye dış faktörlerin yıpratıcı gücünü engellemek için aile sisteminin korunması ve desteklenmesi hususunda çeşitli politika ve çözümler sunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının (ASHB) bu hususta yürüttüğü çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Ailelerin maddi sosyal desteğe olan gereksinimlerinin belirlenmesi ve ailelerin ihtiyaç duyduğu sosyal hizmet müdahalesinin hayata geçirilmesi için ihtiyaç duyulan hizmete yönlendirme, gerekli eğitimi almış profesyonel meslek elemanları tarafından yapılmaktadır (3).

Toplumun temel kurumlarından biri olarak kabul edilen aile, yalnızca bireylerin değil aynı zamanda bütün toplumun ihtiyaçlarının giderilmesinde gelecek nesiller için vazgeçilmez bir kurumdur. Aile, toplumun etik değerleri kapsamında tarihi olguların korunmasında ve aktarılmasında da önemli bir rol alır. Aile sistemi yaşadığımız çağda işlevlerini çeşitli kurumlara aktarmasına rağmen diğer kurumlara devredilemeyen temel işlevleriyle de varlığını devam ettirerek önemini korumaktadır (4).

Toplumun en önemli kurumlarından olan ailenin işlevleri arasında çocuk yetiştirme, eğitim verme, sosyal hayata hazırlama, kültürel kimlik kazandırma yer almaktadır. Aile kurumu görevlerini düzgün bir biçimde gerçekleştiremediğinde bu sonuçtan doğrudan olarak aile ve o ailedeki tüm bireyler etkilenmektedir. Aile kendi içerisinde sistemleri olan bütüncül yapıdır. Ailenin içerisinde bulunan diğer sistemlerden

biri de bireydir. Ailenin sistemi de diğer sistemlerle sosyal ilişkide bulunmaktadır. Böylece bir sistemde meydana gelen sorunlar başka sistemleride doğrudan etkisi altında bırakmaktadır (5). Aile sisteminin normal bir biçimde işlevlerini yapabilmesi için sorunların belirlenmesi ve zamanında çözümlenmesi önem arz etmektedir. Aile sistemini araştırırken ilişki içerisinde bulunduğu diğer sistemlerle birlikte ele almak yapılacak araştırmaların daha kesin ve anlaşılır neticeler ortaya koymasını sağlayacaktır. Çevresi içerisinde birey algısından hareketle, sosyal hizmet mesleği de aileyle yakından ilgilidir. Sosyal hizmet disiplini; aile içerisindeki problemleri bütüncül bir biçimde incelerken bireyi ve aile sistemini içinde bulunduğu çevreyle bir bütün içerisinde ele almaktadır (5).

Onuncu Kalkınma Planı'nın 252. maddesinde sosyo-ekonomik politikalar, ailenin korunmasına, aile sisteminin bağlarının güçlü olmasına fayda sağlayacak biçimde birbirleriyle ilişkilendirerek destek sağlayacak bir algıyla hazırlanacak ve uygulamaya geçirilecektir (6). "6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun Uygulanması Hakkındaki Genelge"ye göre aile sistemi, toplumun temel yapıtaşı olarak ilerideki günlerin teminatını ifade etmektedir (7). Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 41. maddesine göre bir toplumu ayakta tutan kurum ailedir. Sosyal devlet aile sisteminin huzurunu, başta anne ile çocukların güçlendirilerek korunması ve bireylere aile planlaması bilincinin aşılaraq hayata geçirilmesi amacıyla gereken önlemleri araştırarak gerekli kuruluşlarda görev vermektedir (8).

Ekonomik problemlere bağlı olarak artan kültürel problemler beraberinde aile kurumunda da bozulmalara neden olmuştur. Günümüzde artan boşanma vakalarının nedeni olarak gösterilen istismar vb. problemler aile sisteminin parçalanmasına neden olmaktadır. Bir ülkede yaşayan tüm insanların ülkelerinde sosyal problemlerin çözülmesi adına arayış içinde olması demokrasi anlayışının bir gereğidir. Sivil toplum kuruluşları, toplumsal problemlere cevap arayarak büyük bir rol üstlenmekte ve böylece o toplumun kalkınarak demokrasi anlayışının güçlenmesine büyük ölçüde fayda sağlamaktadır (4). Aile bütünlüğünün bozulması çeşitli toplumsal problemleri ortaya çıkartırken bu problemleri anlamak, Türk toplum aile yapısının değişim ve gelişim sürecini inceleyerek aile bütünlüğünün korunmasına yönelik yapılan çalışmaları desteklemek toplumsal bir önem arz eder. Özellikle içinde bulunduğumuz 21. yüzyıl bir değişim çağıdır. Bu değişim aile toplumunu oluşturan bireyleri ahlaki yönden etkilemektedir (5). Bu değişim

bireylerin aile yaşamına bazen olumsuz etki ederek aile bütünlüğünün bozulmasına sebep olmaktadır.

Böylece aile kurumu gerek ekonomik gerek sosyal gerekse psikolojik etkenler doğrultusunda olumsuz olarak etkilenmektedir. Bu açıdan aile sitemini anlamak aile bütünlüğünün korunmasına olanak sağlayacaktır. Öncelikle aile içerisinde bütünlüğün, iletişimin ve eşit erekliğin sağlanması gerekmektedir. Aile sisteminin ifade ettiği anlam tarih boyunca değişmektedir. Fakat ailenin görevleri temelde aynıdır. Bir bireyin hayatını aile grubuyla birlikte devam ettirebilmesi ekonomik anlamda sosyal destek almasının yanında hayattaki sorunlara karşı aile sisteminin koruyucu-önleyici işlevlerinden istifade etmesi vb. yönlerden yarar sağlamaktadır. Sağlıklı ailelerde yaşamını devam ettiren bireylerin sadece ekonomik açıdan değil biyopsikososyal yönden de güçlü olması beklenir ki bu da aile desteğinin oldukça önemli olduğuna kanıttır (3).

Ayrıca ailenin bütünlüğünün korunmasında sosyal devletinde önemli rolü vardır. Aile ve aile refahını sağlamaya yönelik politikalar, yalnız politika üretici ve uygulayanları değil; o ülkede yaşayan vatandaşların tümünü etkisi altında bırakan kamu politikaları olması sebebiyle Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK), dini sistemlerin, ileri gelen toplum üyelerinin ve diğer bireylerinde görüş bildirdiği alanlardan birisidir. Bundan dolayı aile kurumuyla ilişkili olan tüm politikaların toplumda yaşayan her kesim için önemli olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Özetle, devletin uyguladığı aile politikaları o toplumda yaşamını devam ettiren bireyleri hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkisi altında bırakmaktadır. Başta aile kurumundaki bireylerin refahını artırma amacıyla uygulanan politikalar; sosyal refahın artış göstermesine de olumlu katkı sağlamaktadır (3).

2.1.2. Yoksulluk

Geçmişten günümüze yoksulluğa ilişkin farklı bakış açılarının olması yoksulluğun tek bir tanımı olmasını zorlaştırmıştır. Yoksulluk, içinde bulunduğu zaman dilimine göre, toplumdan topluma, coğrafyadan coğrafyaya göre değişebilmektedir. Toplumların gelişmişlik düzeyine göre, tüketim alışkanlıklarına göre, kültürlerine göre yoksulluk farklı boyutlara girebilmekte ve değerlendirilmektedir. İnsanın beşeri yönüyle yeme, içme, giyme, barınma gibi temel ihtiyaçlara gereksinimi vardır. İnsan toplumsal bir varlık olması nedeniyle de eğitim, sosyo-kültürel faaliyetler, dinlenme gibi birtakım ihtiyaçlara da gereksinim duymaktadır. Yoksulluk ise insani gereksinimlerin birinden veya birkaçını elde etmekte zorluk çekmesidir. Bazı insanlar temel ihtiyaçlar tümünden

mahrum kaldığı gibi hayatta kalmak için ihtiyacı olduğu temel gıda maddelerine ulaşmakta sıkıntı çekip muhtaç durumuna düşmektedir. Bazı insanlar ise hayatta kalmak için temel ihtiyaçlarını karşılayabildikleri halde bulunduğu toplumun ortalama sosyo-ekonomik seviyesinin altında kaldığı için o toplumda yoksul bir konumda kalabilmektedir. Bu doğrultuda Afrika’da temiz içme suyu bulamayan açlıktan ölen insanlar yoksul olarak tanımlanırken; gelişmiş bazı ülkelerde internet erişimine sahip olamayan veya sağlık güvencesi olamayan insanlar o toplumda yoksul olarak tanımlanabilmektedir (9).

Sanayi inkılabıyla birlikte gelir dağılımındaki eşitsizlikler ve yaşanan tartışmalar sosyal refah devleti anlayışına gereksinimi arttırmıştır. Sosyal refah devleti anlayışı devletin kamu politikaları harcamalarını, devletin vergileri aracılığıyla o ülkedeki bireylerin maddi yetersizlikler nedeniyle yaşadıkları yoksulluk algısını çözümlemeye çalışmaktadır. Buna bağlı olarak sosyal refah devleti anlayışı özetle, devletteki yöneticilerin yardıma ihtiyacı olan bireylere destekte bulunarak yoksul kesimin üyelerinin asgari standartlarda yaşamlarını idame ettirebilmesi ve muhtaçlıklarının giderilerek asgari anlamda diğer bireylerle aynı koşullara sahip olmasının sağlanmasıdır. Sosyal devlet anlayışı toplumda yaşanan problemler ne olursa olsun gerekli birtakım çözümleri bularak problemlerin giderilmesini sağlamak zorundadır. Ülkeler sosyal devlet ilkesinden hareketle tarih boyunca devam eden yoksulluk problemine karşı gerekli birtakım politikaları hayata geçirmek mecburiyetinde kalmıştır. Bireyin asgari düzeyde yaşamını sürdürebilmesi için kısmi gelir seviyesinden yoksun olmasını anlatan yoksulluk kavramı sosyal devlet anlayışıyla giderilmeye çalışılmıştır. Sosyal devlet anlayışıyla devleti yönetenler o toplumdaki maddi eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı ve toplumdaki bütün risklerin bireylere eşit olarak dağıtılmasına yardımcı olmaktadır (10).

Yoksulluk, geçmişten günümüze gelen neredeyse tüm toplumlarda büyük sorun olarak kabul edilen sosyolojik bir olgudur. Özellikle son yıllarda üzerinde çok tartışılan, üzerine çalışmalar yapılan, fikirler yürütülen, çözüm politikaları üretilmeye çalışılan bir araştırma konusudur. Yoksulluğun bu kadar gündemde olan bir konu olması yoksulluğun ülkeler için bir tehdit olarak algılanmasından kaynaklanmaktadır. Yoksulluk sadece ekonomik açıdan gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin değil, gelişmiş ülkelerin de gelişmişliklerine etki eden önemli sorunlarından biridir. Öte yanda yoksulluk, tek bir boyutla ele alınamayacak kadar karmaşık ve geniş bir yapıdadır (9).

Mutlak yoksulluk hane halkı veya aile bireylerinin yaşamlarını sürdürebileceği asgari refah düzeyini yakalayamamasını ifade eder. Bundan dolayı mutlak yoksulluğun açıklanması bireylerin hayatlarını devam ettirebilmesi için gerekli görülen asgari gereksinimlerinin tespit edilmesini gerektirir. Mutlak yoksulluk, asgari refah düzeyine ulaşamayanların o ülkedeki toplam nüfusa oranıyla hesaplanmaktadır (11).

Toplumda yaşam standartları göz önünde bulundurularak genel bir alt sınır belirlenir ve alt sınırın aşağısında maddi gelire sahip olan bireyler görece anlamda yoksul olarak kabul edilmektedir. Görece yoksullukta önem kazanan bir diğer kavram da gelir ve refah dağılımıdır. Görece yoksulluk özetle o toplumda hayatını devam ettiren bireylerin maddi kazançlarının aritmetik ortalaması veya ortancasının bir kısmının oranı ile hesaplanarak belirlenir. Bu duruma göre yoksulluk, fiziken hayatın sürdürebilmesine katkı sağlayacak olgulardan mahrum olmaktan öte farklı bir anlam kazanarak toplumdaki diğer bireylerin ne kadar gelire sahip olduklarıyla ilişkilidir (12).

Tablo 2.1’de görüleceği üzere eşdeğer hanehalkının kullanabilir gelirinin %50’si dikkate alınarak tespit edilen yoksulluk sınırına göre, yoksulluk oranı 2020 yılında artış göstererek %15,0 olmuş. Medyan gelirin %60’ı göz önüne alındığında tespit edilen yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranı ise 2020 yılında artış göstererek %21,9 olmuştur (13).

Tablo 2.1: Eşdeğer hanehalkı gelirine göre hesaplanan yoksulluk oranı (%), 2013-2020

Anket Yılı	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gelir referans yılı	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Medyan gelirin %40’sine göre	9,1	8,7	8,7	8,4	7,4	7,9	8,3	8,9
Medyan gelirin %50’sine göre	15,0	15,0	14,7	14,3	13,5	13,9	14,4	15,0
Medyan gelirin %60’sine göre	22,4	21,8	21,9	21,2	20,1	21,2	21,3	21,9
Medyan gelirin %70’sine göre	29,5	29,4	29,5	28,7	28,1	28,5	28,5	29,0

(13)

Bu bağlamda Tablo 2.1’de görüleceği üzere hanehalkı her geçen yıl biraz daha yoksullaşmıştır. TÜİK verilerine göre; “Her bölge için eşdeğer hanehalkı kullanılabılır fert medyan gelirinin yüzde 50’si temelinde hesaplanan yoksulluk sınırına göre gelire dayalı göreceli yoksulluk oranının en yüksek olduğu İBBS 1. Düzey bölgeleri; %13,8 ile TRA (Kuzeydoğu Anadolu), %13,6 ile TR2 (Batı Marmara) ve %13,3 ile TRB (Ortadoğu Anadolu) oldu. Göreceli yoksulluk oranının en düşük olduğu İBBS 1. Düzey bölgeleri ise %8,8 ile TR4 (Doğu Marmara), %9,6 ile TRC (Güneydoğu Anadolu) ve %10,4 ile TR7 (Orta Anadolu) şeklinde sıralanmıştır.” (13).

Tablo 2.2: Medyan gelirine göre hesaplanan göreceli yoksulluk oranı (%), 2013-2020

Anket Yılı	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gelir referans yılı	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
TR Türkiye	15,0	15,0	14,7	14,3	13,5	13,9	14,4	15,0
TR1 İstanbul	8,6	10,5	11,1	10,2	10,0	12,7	11,0	11,4
TR2 Batı Marmara	10,6	10,8	12,8	11,9	13,1	12,6	12,9	13,6
TR3 Ege	11,1	10,6	10,9	9,9	8,2	10,5	10,5	12,0
TR4 Doğu Marmara	9,1	7,9	9,9	9,2	7,4	9,5	8,4	8,8
TR5 Batı Anadolu	11,1	11,6	11,5	11,1	10,8	11,4	10,8	11,4
TR6 Akdeniz	11,2	14,5	13,4	15,1	13,0	11,8	13,3	12,5
TR7 Orta Anadolu	10,6	10,0	10,1	10,3	8,9	10,8	9,9	10,4
TR8 Batı Karadeniz	11,1	10,5	11,6	9,6	10,6	10,6	11,3	12,6
TR9 Doğu Karadeniz	9,0	10,5	9,1	7,8	7,5	8,9	11,4	11,6
TRA Kuzeydoğu Anadolu	11,8	13,0	14,5	12,7	10,2	11,1	11,9	13,8
TRB Ortadoğu Anadolu	12,5	11,6	8,3	12,1	9,5	13,6	10,8	13,3
TRC Güneydoğu Anadolu	11,9	10,0	14,5	11,5	10,1	10,9	11,1	9,6

(13)

Tablo 2.2’de görüleceği üzere her İBBS 2. Düzey bölgesi için eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin yüzde 50’si temelinde hesaplanan yoksulluk sınırına göre, gelire dayalı görelî yoksulluk oranının en yüksek olduğu bölgeler; %16,1 ile TR22 (Balıkesir, Çanakkale), %14,9 ile TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) ve TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop) olmuştur. Görelî yoksulluk oranı en düşük olan İBBS 2. Düzey bölgeleri ise %7,2 ile TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli), %8,0 ile TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) ve %8,1 ile TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın) olarak hesaplanmıştır (14).

Bu anlamda yoksulluk her zaman üzerinde durulması gereken önemli konulardan biri olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan bu yana her dönem için yoksulluk sorun olmuş ve bu sorunla alakalı olarak çeşitli çözüm yolları aranmıştır. Cumhuriyetinin kurulduğu ilk yıllarda savaştan yeni çıkan ve henüz yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti halkı yoksulluğu yoğun bir şekilde yaşamak zorunda kalmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ve 1939-1945 yıllarında devam eden II. Dünya Savaşı, tüm dünya ülkelerini etkilediği gibi ekonomisi henüz toparlanamayan Türkiye’yi de etkilemiş ve yoksulluk bu yıllarda da artarak sorun oluşturmaya devam etmiştir. 1950-1960 yılları arasında Demokrat Parti o güne kadar olan ekonomi politikasını değiştirmiş, yabancı sermaye teşviki ve özelleştirme politikalarına ağırlık vererek ekonomiyi düzeltmeye çalışmıştır. Ekonomideki yükselme kısa bir refah dönemi yaşatsa da sermaye için yeterli kredi olanaklarına sahip olmayan Türkiye, yüksek enflasyonla ve Türk lirasının değer kaybıyla karşı karşıya kalmıştır. Yine bu dönemde yaşanan kuraklık da halkın yoksullukla mücadele etmesinde olumsuz olmuştur. 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin ardından 1980 askeri darbesine kadar yaşanan süreçte 1974 Kıbrıs Barış Harekatı, 1977 Petrol Kriziyle birlikte o ülkede yaşanan grevler ve sokak olayları dolayısıyla iktidarın sürekli değişmesi Türkiye’nin ekonomisini oldukça kötü etkilemiş ve yoksulluk bu dönemde de baş göstermeye devam ederek çeşitli çözüm önerileri aranmıştır. 1980 yılından günümüze kadar olan süreçte yoksulluk dönem dönem azalarak yoksulluk için çözüm üretilmeye çalışılsa da her ülkenin olduğu gibi Türkiye’nin de büyük sorunu olmuştur. Günümüzde de başta ASHB ardından Vakıflar Genel Müdürlüğü, MEB, KYK, Sağlık Bakanlığı, yerelde Belediyeler, Vakıflar, Dernekler tarafından maddî yardım yapılmaya devam edilmektedir (9).

Sosyal refah devletlerinin hizmet alanlarından birisi de yoksul bireyler ve bu bireylerin aileleridir. Yoksul bireyler zaman içerisinde maddi eşitsizliğe bağlı olarak kendilerini ailelerine, çocuklarına, eşlerine karşı yetersiz hissetmekte ve aile ilişkilerinde bozulmalar meydana gelmektedir. Bu yüzden bazı yoksul ailelerin kendilerini yaşadıkları çevreden izole etmeye çalıştıkları görülmektedir.

Yoksulluk problemi hayatın içerisinde karşılaştığımız çoğu alanda insanları olumsuz etkileyerek bazı toplumsal problemlerin meydana gelmesinde önemli işleve sahiptir. Yoksulluk sadece bireyin değil; bireyin yaşamını devam ettirdiği ailenin de psiko-sosyal yaşamında olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Yoksulluk sorununun en çarpıcı sonuçları ekonomi alanında meydana gelip kişilerin gereksinimlerini karşılama doğrultusunda birtakım güçlükler ortaya çıkmaktadır. Devamında da zorluklarla mücadele eden bireyin yaşamında psikolojik ve kültürel açıdan yaralar deneyimlediği ortadadır. Gelir yetersizliğiyle mücadele eden kişi (örnek olarak; çocukları eğitim gören ebeveynler) çocuklarının gereksinimlerini karşılama noktasında yetersizlikle karşılaşmakta, annenin kendisini özgüvensiz hissetmesine sebep olmaktadır. Bireylerin özgüvensizliği sebebiyle yaşamlarında duygusal anlamda kayıplar yaşayan ebeveynler, yaşadıkları zorlukları toplumsal yaşamlarına öteki insanlarla olan sosyal ilişkilerine aktarmaktadırlar. Gelir yetersizliği nedeniyle başlayan problemler sadece kişilere değil ailelerine de büyük ölçüde etki etmektedir. Sosyal refah devletleri çerçevesinden yoksulluk olgusu değerlendirildiğinde bireylerin maddi imkanları ve maddi gelirlerinde artış meydana gelirken herhangi bir maddi geliri olmayan bireylerinde bu maddi sisteme eklendiği bilinmektedir. Sosyal refah devletlerinin temel amacı, yoksulluk olgusunun ortadan kaldırılması değil; yaşadığımız tarihte yoksulluk olgusuna yaklaşım “hayırseverlik” “kişisel sorun” penceresinden bakmaktan vazgeçilerek yoksulluk problemine bakışta kayda değer ilerleme kaydetmektir (15).

Türkiye’de ASHB’ye bağlı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünde çalışan meslek elemanlarının hazırladığı SİR’ler neticesinde sosyo-ekonomik açıdan muhtaç olduğu belirlenen bireyler SED’den faydalandırılmaktadır. SED hizmetinde ailelerin sosyo-ekonomik yönden muhtaçlığının, bireyin yaşamındaki etkisinin ortadan kaldırılması ve ailedeki çocukların kurum bakımı altına alınmasının yerine ailesinin yanında gereksinimlerinin giderilerek aile yapısının muhafaza edilmesi temel gayedir. Buna bağlı olarak çocukların ebeveynleriyle birlikte yaşamlarına devam etmesi, ailelerin

sosyal yardımlarla yaşamlarını idame ettirmeleri, ailelerin algıladığı yoksulluk hissinin azaltılarak çocuklarının öncelikli gereksinimlerini giderebilecek olanaklara ulaştırılması öncelikli amaçtır (1).

2.2. SOSYAL HİZMET MERKEZLERİ VE SOSYAL YARDIMLAR

Türkiye gerek kültürü gerekse de geçmişi itibariyle yoksul ve ihtiyaç sahibi olan ailelere her dönem sosyal devlet olarak yardım etmiştir. Bu doğrultuda gerekli merkez ve vakıflar inşa edilmiş ve ihtiyaç sahipleri tespit edilerek gerekli yardımlarda bulunulmuştur. Bu bağlamda sosyal hizmet disiplini Türkiye'nin her döneminde hatta Osmanlı dönemlerinde bile varlığını korumuştur. Vakıf ve derneklere bağlı bulunanlara bakıldığında sıradan vatandaşların yanında devletin kendisini de görmek mümkündür. Tüm bunlar Osmanlı'da modern olmasa da sosyal politikanın var olduğunu ve önemsendiğini göstermektedir (16).

Sosyal hizmet disiplininin yoksullukla baş etme tekniklerinden biri olarak sosyal yardımlar gösterilmektedir. Sosyal yardımlar kavramı muhtaç olan bireylere ya da gruplara yönelik hazırlanan ve uygulanan maddi ve sürekli olan destekleri içermektedir (1). ASHB bünyesinde bulun Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünce (SYGM) verilen sosyal yardım hizmet modellerinin türü gereksinime ya da danışan gruba göre farklılık göstermektedir (17).

ASHB bünyesinde yapılan sosyal yardımlar, yerel düzeyde kaymakamlığa veya valiliğe bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) tarafından verilmekte, yalnızca evde bakım desteğiyle ilgili işlemler ASHB İl Müdürlükleri tarafından sunulmaktadır. ASHB'nin hizmetlerinden birisi de SED hizmetidir. SED hizmetinin öteki sosyal yardım hizmetlerinden farkı çocukların korunarak aile ortamında çocukların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için desteklenmesidir ve ASHB İl Müdürlüğüne bağlı SHM'ler aracılığıyla yerine getirilmektedir (1).

Ülkemizde sosyal hizmetler kapsamında yardımların sağlanmasında merkezi ve yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının, dini kuruluşların ve özel sektördeki şirketlerin başlıca etkili olduğu görülmektedir. Ülkemizde uygulanan sosyal yardım türlerinden bazıları şöyledir;

- İlköğretimde ücretsiz yatılı ya da burs vererek öğrenciye destek verme, bu öğrencilere sunulacak diğer sosyal hizmet yardımlarına yönelik 2684 sayılı yasa.

- 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Yasası.
- Vakıflar Genel Müdürlüğünün görevleri hakkında 227 sayılı KHK.
- 5263 sayılı SYDV Yasası.
- Yeşil kart sistemi uygulaması.
- Üniversite öğrencilerine burs, kredi verilmesine yönelik 5102 sayılı ve 5393 sayılı Belediye Yasası.
- Sosyal yardımlar bünyesinde muhtaç aile çocuklarına gıda, barınma, şartlı eğitim, sağlık yardımı ve ücretsiz ders kitabı yardım desteği sunulmaktadır (18).

SHM'lerin temel amacı, sosyal hizmet müdahalelerinin ve müdahale takibinin gerçekleştirilerek yaşlı, kadın, çocuk, erkek, engelli ve genç bireylerle ailelerine koruyucu-önleyici rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin sunulmasıdır. SHM'de birey ve bireyin ailesi, toplumun gereksinimleri problemlerin belirlenmesinde ve çözümünde yer almaktadır. Merkez dört birime; başvuru-tespit ve izleme, uygulama, eğitim ve danışmanlık, şehit yakınları ve gazilere hizmet olmak üzere ayrılır. Kişiler merkezlerin başvuru birimlerine yardım, psiko-sosyal destek ve bakanlığın diğer hizmetlerine ilişkin konularda müracaat edebilmektedirler (19).

Bu bağlamda SHM'ler; ASHB bünyesinde Türkiye'nin tüm il ve ilçelerinde engelli, yaşlı, çocuk, kadın, şehit yakını ve gaziler ve gençler gibi toplumsal gruplara destek faaliyetleri yürüten kamu kuruluşlarıdır. Bu kuruluşlarda çeşitli hizmet modelleri bulunarak koşulları sağlayan bireylere uygulanmaya ve toplumdaki dezavantajlı bireylere sosyal devlet anlayışı gereği hizmet götürülmeye çalışılmaktadır. Toplumsal değişimin hızlı bir seviyede olduğu son yüzyıllarda yeni risk/ihtiyaç grupları ortaya çıkmaktadır. Ancak mevcut sosyal hizmet faaliyetleri bunu karşılamakta yetersiz kalabilmektedir. Sosyal hizmet merkezlerinde sıklıkla kullanılan yönetmeliklerden biri Sosyal ve Ekonomik Destek Yönetmeliği'dir. Nitekim bu yönetmelik ile çocuk odaklı parasal destek ailelere sağlanarak çocuğun temel ihtiyaçlarını aile yanında karşılamaya çalışılmaktadır. Ancak bu yönetmelik gereği SED sağlanacak bireylerin tespiti önce meslek elemanı tarafından yapıp konu ile ilgili raporlama aşamasına geçilir ve

hazırlanan rapor kuruluş tarafından oluşturulan komisyona sunularak onay ya da red verilerek gerekli tedbirler alınır. Bu noktada birtakım sorunlar yaşanmaktadır çünkü yönetmelik SED hizmetinin uygunluğu hususunda meslek elemanının karara yönelik kanaat hakkı bulunmaktadır. Dolayısıyla müracaatçı profilinin değişkenlik gösterebildiği bazı coğrafi bölgelerde aynı yönetmeliğin tüm sosyal hizmet merkezlerinde kullanılması farklı kararların verilmesini ve sağlıklı kararların alınamamasını meydana getirebilmektedir (20).

Sosyal Hizmet Merkezlerinin görevleri şunlardır:

- a) “Aile bütünlüğünün korunması ve aile refahının artırılmasına yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak.
- b) Çocukların ve gençlerin sağlıklı gelişimini temin etmek üzere; çocuklara ve gençlere yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak.
- c) Kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak üzere; kadınlara yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak.
- d) Engellilerin ve yaşlıların toplumsal hayata etkin biçimde katılmalarını sağlamak üzere; engellilere ve yaşlılara yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak.
- e) Şehit yakınları ile gazilere yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak.
- f) Öncelikle çocuğun aile içinde yetiştirilmesi ve desteklenmesi amacıyla aileyi eğitim, danışmanlık ve sosyal ekonomik desteklerle güçlendirmek.

- g) Korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç birey ve ailelerin tespit edilmesini, desteklenmesini ve gerekli hizmetlere yönlendirilmesini sağlamak.
- h) Kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yürütülen sosyal hizmet faaliyetlerinin, Bakanlıkça belirlenen ilke, usul ve standartlar çerçevesinde inceleme ve denetimini yapmak.
- i) Sosyal hizmet faaliyetleriyle bunlardan yararlananlara ilişkin bilgileri, Bakanlıkça merkezî bir sistemde oluşturulacak veri tabanı aracılığıyla işlemek.
- j) Birey ve ailelere yönelik eğitsel faaliyet ve projeler yürütmek, konferans, seminer ve benzeri etkinlikler düzenlemek; kültür ve sanat faaliyetlerini gerçekleştirmek.
- k) Alan taramasında elde edilen bilgileri değerlendirmek ve bunları ilgili uygulayıcı kurum ve kuruluşlara aktararak hizmetlerin geliştirilmesine ve yeni hizmet modellerinin oluşturulmasına yardımcı olmak.
- l) Bakanlıkça verilen diğer görev ve hizmetleri yapmak “(21).

Sosyal Hizmet Merkezlerinde görev yapan meslek elemanları sosyal hizmet, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, PDR ve aile ve tüketici bilimleri bölümlerinden mezun olan bireyleri kapsamaktadır. Görevleri ise şunlardır:

- a) “Sosyal hizmet sunulacak birey ve ailelere yönelik, sorunların çözümü için mesleki çalışmalarda bulunmak, rapor düzenlemek ve bunlarla ilgili işlemleri yürütmek.
- b) Merkezin amacı, işleyişi ve sunulan hizmetleri bireylere, ailelere ve topluma tanıtmak.
- c) İlgili mevzuat uyarınca öngörülen tedbirlerin uygulanması ile gerekli hizmet modelinin bireylere ve ailelere sunulmasına yönelik sosyal inceleme raporunu düzenlemek ve amirine sunmak.
- d) İhtiyaç olması durumunda yatılı kuruluşlarda gerekli mesleki çalışmalarda bulunmak

- e) Gizlilik ilkesine uygun olarak, yapılan çalışmalar ile ilgili kayıtları tutmak, yapılan mesleki çalışmalarla ilgili rapor ve dosyaları düzenlemek, arşivlemek.
- f) Çalışanların hizmet içi eğitim programlarının hazırlanması ve uygulanmasında görev almak.
- g) Görevlerini müdürün gözetiminde diğer meslek elemanları ile iş birliği içerisinde yürütmek.
- h) Genelge ve talimatlarla belirlenen görev tanımları içerisindeki diğer görevleri ve müdür tarafından verilecek görevleri yapmak” (21).

2.3. SOSYAL VE EKONOMİK DESTEK

Sosyal ve ekonomik destek hizmeti (SED) öncelikle 28/09/1986 tarihli Resmi Gazetede “SHÇEK Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği” adı altında yürürlüğe girmiştir. 15.04.2011 tarih ve 27906 sayılı Resmi Gazetede “SHÇEK Sosyal ve Ekonomik Destek Yönetmeliği” olarak adı değiştirilmiş ve SHÇEK’nun ASPB’ye dönüşmesiyle yönetmelikte de birtakım değişikliklere yer verilmiştir. Son olarak 03.03.2015 tarih ve 29284 sayılı Resmi Gazetede “ASPB SED Hizmetleri Hakkında Yönetmelik” adıyla yürürlükteki yerini almıştır (1). SED Hizmetleri, 2828 sayılı kanunun 10. Maddesiyle, 633 sayılı kanun hükmünde kararname (KHK) ile Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Görevleri konulu 8. Maddenin (a) ve (b) bentlerinde çocuğa yönelik koruyucu ve destekleyici hizmetlerle ilgili sosyal politikaların hazırlanmasına yer verilmiştir. 2828 sayılı kanunun 26. maddesinde;

“Korunmaya, bakıma, yardıma muhtaç aile, özürlü, yaşlı ve diğer kişilerin tespiti, incelenmesi ve bunların sosyal hizmetlerden yararlandırılmasına ilişkin esaslar bir yönetmelikle düzenlenir” haliyle düzenlenerek yapılarak SED Hizmetleri Hakkında Yönetmelik 3 Mart 2015 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (22).

Toplumsal problemler farklı bakış açısıyla değerlendirildiğinde SED’den yararlanan bireylerin; aile üyelerinin ölüm, boşanma gibi nedenlerle kaybı, aile bireylerinden birinin rahatsızlanması ya da aile sisteminin iç yapılarında meydana gelen değişikliklerin görülmesi gibi benzer olayları yaşadığı ortadadır. Benzer problemlerle yüzleşen ailelerin kendi ailelerinden, yakın sosyal çevrelerinden veya bireyin yaşamında önemli yer edinen bireylerin elde edecekleri sosyal destek çoğunlukla ailelerin sorunlarla

baş edebilmesi, yaşadıkları travmatik olaylarla ilgili streslerinin azaltılmasında etkilidir. Kısaca ailelerin ve bireylerin sosyal, ekonomik, psikolojik açıdan sağlığını koruyabilmesinde etkili olduğu kanaati ortaya çıkmaktadır (23).

Ayrıca SED, 5395 sayılı ÇKK çerçevesinde eğitim, sağlık, danışmanlık, bakım, barınma gibi koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulamaya konulması, bakım tedbiri uygulanmasına karar verilmesi halinde çocuğun mevcut şartlarına uygun olan bir devlet kurum bakımı altına alınması, çocuğun koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya evlat edindirilmesi ülkemizde uygulanan sosyal hizmet müdahaleleri arasındadır. Ülkemizde uygulanan sosyal ve ekonomik destek hizmeti, çocuk yoksulluğuna yönelik bir sosyal yardım türünü içermektedir. Sosyal çalışmacıların yaptığı sosyal inceleme neticesinde; ailelerin sosyo-ekonomik yönden desteklenmesi durumunda, çocuğun koruma altına alınmasına ihtiyaç duyulan hallerde olumlu yönde gelişme ve değişimler olabileceğine uygun kanaat getirilirse, ailenin sosyo-ekonomik yoksulluklarının giderilmesi amacıyla SED hizmetinden yararlandırılmasının uygun olduğu görülmektedir (1).

Alışılmış toplum düzenine göre çocukların bakımı ve korunması ebeveynleri tarafından sağlanmakla birlikte bu konudaki standartları belirleme, gerekli hizmet programları geliştirme, ebeveynleri bakım konusunda destekleme, gerekli durumlarda ise çocuğu kurum bakımı altına alarak korunması gibi görevler devletin sorumluluğundadır (24).

2.4. SOSYAL DIŞLANMA ALGISI

Sosyal dışlanma kavramı çok boyutlu bir kavram olduğundan birçok disiplin tarafından araştırma konusu yapılmıştır. Nispeten yeni bir olgu olan sosyal dışlanma çeşitli dezavantajlı durumlarla ve bireylerle ilişkilendirilmektedir. Bu kapsamda başta yoksullar olmak üzere pek çok dezavantajlı grup toplumsal bütünleşmenin dışında tutularak toplum dışına itilmektedir. Dolayısıyla sosyal dışlanma olgusu toplumsal bütünleşme kavramının karşıtı olan bir durumu anlatmaktadır. Bu kavram marjinalite, ötekileştirilme, damgalanma ve sosyal izolasyon gibi çeşitli toplumsal sorunlarla ilişkilendirilmektedir. Genellikle bu sorunları deneyimleyen grupların başında engelliler, yoksullar, işsizler, yaşlılar, kadınlar, göçmenler ve hükümlüler gibi toplumun dezavantajlı grupları gelmektedir. Özellikle son yıllarda bu grupların yaşadıkları sorunların çözülmesi için gerek ulusal düzeyde gerek de uluslararası düzeyde sorunların

çözülmesi adına çeşitli çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Sosyal dışlanma dinamik bir olgudur. Bireylerin ya da grupların maruz kaldıkları sosyal dışlanmanın tek boyutla sınırlı kalmadığı açıkça görülmektedir. Çünkü boyutlar müstakil ve etkileşimsiz bir niteliğe sahip değil diğer boyutlarla sürekli etkileşim içerisinde. Dolayısıyla herhangi bir boyutta yaşanan dışlanma diğer boyutlara da etki etmektedir. Alan yazında bireylerin maruz kaldıkları sosyal dışlanmanın boyutları genel anlamda dört kategoride sınıflandırılmaktadır. Belirlenen bu genel boyutlar; ekonomik, toplumsal-kültürel, siyasal ve mekânsal şeklinde kategorilendirilmiştir. Bireylerin toplumsal yaşama dâhil olarak çeşitli sosyal-kültürel faaliyetlere girişimleri engellenebilmektedir. Bütün bireylerin eşit olarak toplumsal yaşama katılarak sosyal-kültürel faaliyetlerde bulunma hakları bulunmaktadır. Ancak bireylerin serbest zamanlarını değerlendirmeleri, alışveriş yapmaları, organizasyonlara katılmaları, kurumlardan hizmet almaları, bazı sportif, sanatsal ve kültürel etkinliklere katılmaları çeşitli şekillerde engellenebilmekte; böylece sosyal dışlanmaya maruz kalmalarına sebep olmaktadır. Dolayısıyla farklı nedenlerden dolayı bu alanlardan dışlanarak dezavantajlı hale getirilen bireylerin toplumsal bütünleşmeleri ve toplumsal hayattaki sosyal ilişkileri de zarar görmektedir. (25)

Sosyal dışlanma; iş bulamama, maddi yetersizlik vb. sosyo-ekonomik sebepler; cinsiyet, yaş, eğitim durumu vb. özel sebepler; sosyal güvencenin olmaması, sosyal desteğin kısıtlı oluşu vb. toplumsal sebepler, politikanın bireye verdiği sosyal haklardan yararlanamama, politikanın kararların alınması sürecine katılamama vb. birtakım nedenlerle meydana gelmektedir. Belirtilen sebeplerden bazıları neticesinde sosyal dışlanmayla yüz yüze gelen birey sosyal ve bireysel seviyelerde bazı problemlerle karşılaşmakta böylelikle de sosyal eşitsizlikle karşılaşmaktadır. Buna göre gereksinimleri gidermek üzere asgari gelire ve yeterli maddi varlığa sahip olmayan bireyler (süresiz işsizler, engelliler, kadınlar, yaşlılar, yoksul bireyler vb.) sosyal politikalar aracılığıyla devlet desteğiyle korunmaya ihtiyaç duymaktadır (26).

Yoksulluk zamanla sadece temel kamu politikalarının sorunlarından biri olarak değil, sosyal destek ve sosyal dışlanmayla da ilişkili olan bir toplumsal sorun haline dönüşmüştür. Günümüze dek yapılan araştırmalarda ekonomik durumun ailelerin hissettikleri sosyal destek sistemlerinde önemli olduğu, bireylerin maddi güçleri yükseldikçe hissettikleri sosyal destek hissinin de yükseldiği anlaşılmıştır. Sosyal hizmet kuramlarından olan güçlendirme ve ekolojik sistem kuramı çerçevesinde maddi

problemler aile bireylerinin toplumla olan sosyal ilişkilerinin zarar görmesi ailenin yaşam kalitesini olumsuz yönde değiştirmektedir. Bu olgu düşük ve orta gelir seviyesindeki grupların yüksek gelire sahip ailelere göre sosyal destek hissinin azalmasına neden olmaktadır (27).

2.5. SOSYAL AĞLAR ÇERÇEVESİNDE SOSYAL DESTEK VE SOSYAL DIŞLANMA ALGISI

2.5.1. Sosyal Ağlar

Bireyler çeşitli sosyal sistemlerden oluşan bir ekolojik çevre içerisinde doğar, yetişir. Sosyal sistemler arasında aile, eğitim, inanç, siyasal, ekonomik ve iş yaşamı sistemi yer almaktadır. Bireyler sosyal sistemler aracılığıyla duygu ve düşüncelerini aktarabilmek amacıyla başka bireylerle çeşitli etkileşimler kurar. İletişim süreçleri aktif, çok boyutlu ve değişken bir yapıdadır. Buna ek olarak bu iletişim süreçlerinin yönü pozitif veya negatiftir. Bireyin başlıca davranışları, sosyal gelişimi, yaşamını sürdürdüğü yakın sosyal çevresi içinde oluşan etkileşimlerin yönüne bağlı olarak değişmekte ve gelişmektedir (28).

Sosyal ilişki ağları doğrudan ya da dolaylı olarak iletişimde bulunan toplum üyelerinden oluşan sosyal sistemi ifade etmektedir. Bireyin sosyal ilişkilerinin bütünü sosyal yaşamının bir parçası olarak kendi içerisinde sistemli bir dinamiğe sahip olup farklı karakteristik özellikleri olan yapıları ifade etmektedir. Sosyal ağdaki ilişkilerin analizi için sosyal ağ yapılarının herbirinin özelliklerinin iyi bilinmesi gereklidir (29).

2.5.1.1. Sosyal ağların özellikleri: Toplumsal teorik yaklaşımlar tümüyle incelendiğinde sosyal ağlara yaklaşımda ağların birtakım özelliklerinin daha ön planda olduğu açıkça ortadadır ve kişilerin toplumsal ağlarına ilişkin sistemli bilgi edinebilmesi için toplumsal ağ özelliklerinin gruplandırılmasına gereksinim duyulduğu anlaşılmıştır (30).

Sosyolojik açıdan bakıldığında toplumsal ağlar sosyal etkileşimle açığa çıkmaktadır. Buna göre bireylerin kişisel ilişkilerine ve bu ilişkiler sonucu ortaya çıkan etkileşime büyük değer verilmektedir. Sanayileşme sonrası toplumları etkileşim açısından ve makro bir perspektiften ele alan Emile Durkheim, Tönnies, Max Weber gibi

klasik toplum bilimcilerin yanı sıra çağdaş yaklaşımclar için de toplumsal etkileşim önemlidir. Başta sembolik etkileşimciler olmak üzere birçok çağdaş kuramcı mikro analizlere insanlar arasındaki ilişkilerin doğal yapısına odaklanmıştır. Gruplar ise ortak bir amaç doğrultusunda içinde bulundukları ortak eylemlerin açığa çıkan anlamlarını birbirlerine ileten insanlardan oluşmaktadır. Böylece benzer grup üyeleri birbirlerini daha rahat tanımaktadırlar (31).

2.5.1.2. Bireyin sosyal ağları: Toplumsal ağ tanımı ilk olarak 1954 yılında John Arunde Barnes tarafından bireyin yakın sosyal çevresindeki diğer bireylerle olan ilişkisini ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Toplumsal ağların yapısal özelliklerinden bazıları ağın genişliği, homojen-heterojen ağ yapısı, görüşme sıklığı, sosyal ağ bireyleri arasındaki ilişkinin türü, üyeler arasındaki etkileşimin miktarı ve dağılımıdır. İçerik özellikleri sosyal ağ bireyleri arasındaki bağlantıların doğal yapısını tanımlamaktadır. Toplumsal ağların içerdikleri özelliklere göre birbirinden farklı tanımları da yapılabilir (32).

2.5.1.3. Aile: Bireylerin toplumsallaşma basamağında ilk olarak sosyalleştiği alan aile ortamıdır. Bireylerin ebeveynleriyle kurdukları sosyal ilişkiler ilerleyen zaman diliminde onların kişilikleri, zevkleri, siyasal ve kültürel birikimleri üzerinde yadsınamaz etkiler bırakmaktadır. Aynı zamanda hayatlarına yön veren ve kendilerini tanımladıkları kişilik unsurları, toplumsal, sosyal kimlikleri ve seçimleri aile dışında ikincil bir çevreyle etkileşimleri sonucunda çeşitli değişimlere uğramaktadır. Bireyin birincil toplumsallaşma sürecinde etkili olan aile dışındaki ikincil sosyal çevresi arkadaşlık ilişkileri, iş yaşamındaki ilişkiler, eğitim ve okul çevresi, kurum ve örgütlerle olan ilişkilerini kapsamaktadır. Sosyal bağlantılar kişilerin grup (aile, arkadaşlık, iş ortamı, okul çevresi, diğer kurum ve örgütler) içinde birlikte çalışma ve dayanışma kapasitelerini ortaya çıkarmaktadır. Sosyal ilişkiler dayanışma ve iş birliği ile desteklendiği takdirde pozitif etki yaratarak kişi ve grubun sosyal yaşamda değerlerini yükseltir (33).

2.5.1.4. Akrabalık: Akrabalık tanımını genel olarak yapmak gerekir ise; kan bağı ile oluşan toplumsal ilişkiler ve birliktelik olarak tanımlamak mümkün olacaktır. Akrabalık ilişkileri içerisinde kuşkusuz sosyal iletişim ve sosyal yardımlaşma mevcuttur. Kültürümüz ve dinimiz doğrultusunda Türkiye’de yakın veya uzak akrabalar ihtiyaç sahibi olan akrabalarına sosyal veya psikolojik destek de bulunurlar. Sosyal yaşamda

akrabalık kavramı benzer ifadelerle tanımlanmaktadır. Aile içerisindeki bireylerin üreme faaliyetleri neticesine göre meydana gelen akrabalık bağı ana, baba veya ikisinde genlerini takip ederek akrabalık ilişkilerini ortaya çıkarmaktadır. Evlenme yoluyla ortaya çıkan akrabalık bağları aynı soydan veya ayrı soydan gelen iki farklı cinsi birbirlerine bağlı kılmaktadır ve yaşama şekline göre artış gösteren veya azalan evlilikler yoluyla sonradan ortaya çıkan akrabalıkları sağlamaktadır. Sonradan çeşitli nedenlerle kazanılan doğal olmayan akrabalıklar Batı toplumlarında varlığını devam ettirirken, ülkemizin geleneksel yaşayış biçimimizi benimseyen diğer toplumlarda süt kardeşliği, kan kardeşlik, ahretlik, sağdıçlık, yengelik, isim babalığı gibi isimlerle varlığını devam ettirmektedir (34).

2.5.1.5. Arkadaşlık: Her arkadaşlık ilişkisinde birbirinden farklı türde sosyal destek ve ödül beklenebilir ve böylece arkadaşlık ilişkileri gelişir. Herhangi bir arkadaşın verdiği maddi sosyal destek, maddi ödül olarak değerlendirilirken başka bir arkadaşın verdiği moral gibi duygusal sosyal destek maddi olmayan ödül kapsamında değerlendirilir ve arkadaşlığı beslemektedir. Arkadaşlık ilişkilerinin bütününe genel olarak bakıldığında toplumsal ağlardan oluştuğu görülmektedir (35).

2.5.1.6. Sosyal çevre: İnsan sosyo-kültürel bir varlıktır ve ihtiyaçlarının giderildiği yaşam alanında kendine has kişiliğini geliştirdiği toplumsal çevresi ile kaynaşarak varlığını devam ettirmektedir. Çevresine uyum sağlama çabası içine giren insan yaşamında sevdiği birinin kaybı, işinin kaybı, ölümcül bir rahatsızlığın varlığı, ailenin parçalanması vb. çeşitli problemlerle baş etmeye çalışmaktadır. Bu ve benzeri olayla karşılaşan insan bu olaylar karşısında kendisini muhafaza edecek alt yapıya sahip değil ise problemlerle karşılaştığında kendini yetersiz hissetmekte, bazı psikolojik rahatsızlıklarla yaşamını devam ettirmektedir. Bazı insanlar ise büyük sorunlarla karşılaştığında yaşamını idame etmeye devam ederken kendi ihtiyaçları olan enerjiyi ve gücü içlerinden ortaya çıkarır. Varolan sosyal yaşam yetenekleriyle yaşanan problemler karşısında dimdik kalmayı başaran insanlar özel amaçları olan bireylerdir (36).

2.5.2. Sosyal Destek Algısı

Öncelikle sosyal destek ve algı kavramları üzerinde durulması gerekirse sosyal destek; bireylerin kendilerine değer verildiğine, saygı duyulduğuna ve sevildiğine dair

bilgiler veren, bireylere hayatın stres oluşturan etkenleri ve zorlukları ile başa çıkmaları için yardım eden bilgidir. Algı ise genel olarak psikoloji ve bilişsel bilimlerde duygusal bilginin alınması, yorumlanması, seçilmesi ve düzenlenmesi anlamına gelir. Sosyal destek algısının aile ve çevreden kaynaklanan kabul duygusunu içeren kişisel niteliklere sahip olduğu, bu kabul duygusunun göreceli olarak durağan olduğu ve bir insanın sosyal dünyasına ilişkin düşünce biçimi ile davranışlarında süregelen bir etki gösterdiği belirtilmektedir. Hissedilen sosyal destek algısı ise zihinsel bir histir ve başka bireyler tarafından güçlü sosyal destek ağları olduğunu göstermektedir. Başka birey veya gruplardan gelen sosyal desteğin birey için yeterli olduğu, zihinsel süreçlerle değerlendirilmesi hissedilen veya algılanan sosyal destek olarak tanımlanabilir (27).

2.5.3. Sosyal Desteğin Boyutları

Sosyal desteğin duygusal, araçsal ve bilgi olmak üzere üç boyutu mevcuttur. Sosyal desteğin duygusal boyutuna bakıldığında karşıdaki kişinin sorunlarını dinleme, duygularını paylaşarak sevgi, saygı, şefkat gösterme gibi davranışlar gözlemlenmektedir. Tüm bu davranışlar yaşamında sorunla karşılaşan bireyin geçirdiği stresli olayların sonuçları ile daha kolay baş edebilmesini sağlamaktadır. Ayrıca duygusal boyutu bireyin psikolojik iyi oluş durumu ile de yakından ilişkilidir. Çünkü bireyde duygusal destek içeren davranışlar bireyin sosyal çevresi tarafından sevildiğinin, kabul edildiğinin, anlaşıldığının göstergesidir. Ayrıca bu duygular bireyde özgüven artışı ve bazı sorunların çözümüne karşı güdülenme gibi olumlu etkilere neden olabilmektedir. Bilgisel boyutuna bakıldığında ise bireyin bireysel ve çevresinden kaynaklanan sorunlarıyla ilişkili kişiye nasihatte bulunma, bilgilendirme, yönlendirme gibi davranışlar görülmektedir. Büyük ihtimalle bir sorunla karşılaşmış ve o sorunu çözmede baş etme yetileri yetersiz kalmış olabilir. Böyle durumlarda ise bireyin sosyal çevresi bireye yeni çözüm yolları önererek bilgisel destek sağlamaktadır (37). Araçsal destek boyutu ile maddi boyut aynı anlama gelmektedir. Örnek olarak ortopedi rahatsızlığı olan ve yürüyemeyen ihtiyaç sahibi bireye yürüteç temin edilmesi araçsal destek olarak değerlendirilebilir (38).

2.5.4. Sosyal Desteğin Etkileri

Bireylerin, ailelerin ve grupların gereksinimi olan sosyal destek bireye zamana, yaşanan probleme, kişilerin beklenti ve ihtiyaçlarına göre farklılık göstermektedir. Ailelerin yakın sosyal çevrelerinde yer alan sosyal destek sistemleri o ailedeki bireyler

için çeşitli işlevleri bünyesinde bulundurur. Böylelikle birey için en önemlisi sosyal destek sistemlerinin bireyde veya ailede hissettirdiği olumlu etkidir. Diğer bir anlamıyla sosyal destek sistemlerinin önemi kadar ailelerin veya bireylerin sosyal desteği nasıl hissettiği, bireyin gereksinimlerine ne ölçüde cevap verdiği önemlidir (1).

Sosyal desteğin psikolojik ve fiziksel açıdan birçok rahatsızlığın meydana çıkışı ve süresi üzerindeki etkisi büyüktür. Diğer bir ifadeyle sosyal destek bireyin sağlığı ile bağlantılı olan sosyal bir olguyu ifade etmektedir. Sosyal desteğin bireyin yaşamında stresle ilişki durumların yaşanmasında hem de o durumların bireyde meydana getirdiği neticeleri farklı türlerde etkilemektedir. Sosyal destek; kişinin o anki durumu ve durumun anlamına göre verilen duygusal tepkilerde farklılık meydana getirmektedir. Bu sebeple bireyler strese neden olan olaylara karşı farklı başa çıkma sistemleri geliştirirler. Sosyal destek algısı bireyin kendi sağlık durumunu pozitif yönde devam ettirebilmesi açısından önemlidir (39).

Bireylerin sosyal destek sisteminin bilinmesi karşılaştıkları birçok sorununun çözümlenmesinde, önlenerek tedavi edilmesinde, özetle bireylerin akıl sağlığının muhafaza edilmesinde, eğitim alan bireylerin okul başarılarının düşmesinin engellenmesinde etkili bir kaynak olarak aktif rol almaktadır. Yapılan araştırmalar aileden sağlanan sosyal desteğin, öğrencilerin okul başarılarından ziyade okula devamlılık, sınıfa adaptasyon, akıl sağlıklarını koruyabilmeleri ve sağlıklı kararları alabilmeleri, kaygı durumlarında baş edebilmeleri veya stresten uzak durarak depresif belirtilerin azaltılması, uygun olmayan tavırların bırakılmasıyla sosyal yaşamlarına adaptasyon sürecinin sağlanmasında etkilidir (40).

2.5.5. Sosyal Destek Türleri

Literatürde sosyal desteğin; duygusal destek, araçsal destek ve bilişsel destek olmak üzere sınıflandırılmıştır. House'a göre ise sosyal destek şöyle gruplandırılmıştır; öncelikle sevgiyi, saygıyı ve empatiyi içeren duygusal sosyal destek, duygusal desteğe göre somut yardımı içeren araçsal sosyal destek (para, eşya, giyecek vb.), yakın sosyal çevreden alınan bilgi bireyin kendisi hakkında yakın çevresinden aldığı bilgiyle kendisini değerlendirme fırsatı veren geri bildirim desteği (30). Duygusal sosyal destek kişilerin katlanamadığı zor durumlar karşısında direnç kazanmasını sağladığı gibi bireylerin özel problemlerini anlatabileceği başka bireylerin varolduğunu, kendilerini yalnız hissetmemeleri gerektiğini, kendilerinin özel olduğunu düşünmelerini sağlayarak

bireylerin sağlıklarını olumlu yönde etikelemektedir (3). Koruyucu-nleyici ve destekleyici sosyal hizmet anlayışı problemler olmadan önce bireylere sosyal destek sağlayarak onların ortaya çıkacak toplumsal problemlere karşı korunaklı olmalarını sağlamaktadır (2).

Sosyal destek sistemleri ile ilgili yapılan tanımlamalar ve sosyal destek sisteminin işlevlerine bakıldığında sosyal desteğin çok boyutlu işlevsel bir yapıya sahip olduğunu görmekteyiz. Literatürde duygusal, ait olma, günlük bakım, sosyal birliktelik, materyal, maddi gibi birçok destek tipleri tanımlanmaktadır (41).

2.5.6. Sosyal Dışlanma Algısı

Bireye yönelik belirli zaman ve koşullarda reddedilme, görmezden gelinme, hatta yok sayılma bir dışlanma tanımıdır. Gündelik hayatın en basit sosyal etkileşimlerinden uzun tarihsel dönemlerin toplumsal çatışmalarına kadar dışlanma algısı, insanoğlunun gruplar halinde yaşadığı her yerde toplumsal yaşamın kaçınılmaz bir parçası olmuştur. Gruplar ve bireylerle ilgili olarak sosyal dışlanmanın amaçları, faydaları ve dışlanan kişilerin nasıl etkilendiği tartışılan bir dizi çalışmanın konusu olmuştur. Konunun detaylarına girmeden önce sosyal dışlanmanın tam olarak ne anlama geldiğini açıklamak gerekmektedir (42).

Sosyal dışlanma kavramı birey, aile ya da grupların çeşitli nedenlerden dolayı sağlık, eğitim ve kültürel olanaklardan faydalanamaması, üretim faaliyetlerine dahil olamaması, karar verme süreçlerinde rol oynayamaması biçiminde tanımlananarak geniş kapsamı olan çok boyutlu bir ifadedir (42). Sosyal dışlanma bireylerin yaşadığı toplumdan soyutlanarak dışlanması ve belirli nedenlerden dolayı sosyal yaşama katılmalarının önüne geçilmesidir. Böylece dışlanan bireylerin etkin işgücü piyasaları gibi gelir getiren etkinliklere, eğitim-ğretim imkanlarına ulaşımda güçlüklerle karşılaşmasını ortaya koyarken sosyal ilişkilere katılımlarında engelleyici neticeler ortaya koymaktadır. Bir toplumda sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylerin sosyal güçleri kısıtlı olduğu için önemli kararları alma süreçlerine katılımlarında kısıtlanmaktadır. Bütün bunlar sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylerin, genelde kendilerini güçsüz hissetmelerine ve kendileriyle ilgili kararları alırken kontrollü olmalarının engellenmesine sebep olacaktır (43). Yoksul aileler maddi yetersizliklerle birlikte ortaya çıkan birçok faktörlerden dolayı dışlanmaktadırlar. Dışlanma birçok sosyal ve ekonomik alanda kendini göstermektedir.

Siyasal dışlanma; siyasi faaliyetlerden, politikaya katılım gibi unsurlardan dışlanmasıdır.

Sosyal ilişkilerden dışlanma; aile, arkadaş gruplarıyla olan bağı ifade ederek bu bağa erişimin engellenmesini ifade etmektedir.

Kültürel faaliyetlerden dışlanma; yoksul bireylerin kültürel faaliyetlere aktif katılamayarak ev yaşamına mahkum edilmesidir.

Toplumsal faaliyetlerden dışlanma; yoksul bireylerin parti, sendika üyesi olamama, sosyal gruplara katılamama vb. sosyal faaliyetler içerisinde bulunamamasıdır.

Temel hizmetlere erişimden dışlanma; yoksul bireylerin hayat standartları için gerekli götülen başlıca hizmetlere erişimlerinin engellenerek dışlanmasıdır.

Yakın çevreden dışlanma; yoksulların ilişkide bulunduğu ikamet yerlerinden dışlanması yoksul bireylerde özgüven sorununa ve yalnızlık duygusuna neden olmaktadır (44).

Sosyal dışlanmaya maruz kalan kişilerin özellikleri farklıdır. Bu yüzden farklı mesleki deneyimi olan bireyler, iş deneyimi olmayan bireyler, varolan işgücü potansiyeline sahip olmayanlar, eğitimi yarıda kalmış ya da eğitimini bitirerek işsiz olanlar, hiçbir vasfı bulunmayanlar ve emekliliği gelmiş bireyler vb. toplumun geniş bir kesiminin yaşadığı sosyal dışlanma türleri çeşitli biçimde ele alınmalıdır (44).

Sosyal destek ihtiyacı ve sosyal desteğin ulaşılabilirliği, bireyin yaşadığı sosyal çevreye ve yaşam şekline göre değişmektedir. Bireyin sosyal desteği talep edebilmesi için herhangi bir gereksiniminin bulunması ve gereksinimin giderilebilmesi için kime, nasıl ulaşabileceğini bilerek sosyal destekten ne yönde faydalanacağını bilmesi gerekir (14).

Bireyin çevresinin sosyal desteğinden mahrum kalması, sosyal dışlanma riskini arttırmaktadır. Sosyal destek kavramı enformel ve formel olmak üzere iki kaynaktan oluşmaktadır. Bireyin aile başta olmak üzere akrabaları, komşuları, arkadaşları vb. enformel kaynakları o bireyin toplumla bütünleşmesini sağladığı gibi toplumdan uzaklaşmasına da neden olmaktadır. Bireyin kendini gerçekleştirdiği ortam, iletişim içerisinde bulunduğu sosyal çevresidir. Birey temel hizmetlere ulaşmak için formel kaynağa başvurmakta ve erişim sağlayamazsa enformel kaynaklara başvurmaktadır. Enformel kaynaklardan da yoksun ise bireyin çevresiyle ve toplumla sosyal ilişkisinin zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum zamanla bireyin sosyal işlevselliğinde zarar

görmesine neden olmaktadır. Sonucunda ise birey sosyal dışlanma riski ile karşılaşacaktır (45).

Bireyler varolduğu andan itibaren çeşitli zorlu yaşam olaylarıyla karşılaşmaktadır. Karşılaşılan bu zorlukların çözümünde ve bu zorluklarla mücadele etme süreçlerinde çevreden sağlanan sosyal destek oldukça önemlidir. Güçlendirme yaklaşımı perspektifinden bakıldığında bireylere sağlanan bu sosyal destek bireylerin içerisindeki gücün ortaya çıkmasını ve baş etme becerilerinin arttırılmasında olumlu rol oynamaktadır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Sosyal bilimlerde gün geçtikçe daha çok tercih edilen bir yöntem olan nitel araştırma, birey ya da toplumun dinamik yapıya sahip olması sebebiyle konuyla ilişkili olguları ve olayları değerlendirirken genel çerçeveden bakıp yorum yapmak yerine, birey özelinde çıkarım yapılmasına olanak tanımıştır. Özellikle doğa bilimlerinde karşılaşılan paradigma değişimleri sosyal bilimlere de etkisi altında bırakmış neticesinde de gerçeklik olgusunun tek bakış açısıyla anlaşılamayacağı ortaya çıkmıştır (46).

Toplumsal olgular ilişkili olduğu yere göre şekillendiğin araştırmadan elde edilen veriler araştırma örneklemini özelinde değerlendirilmelidir. Olayların tümü ilişkili olduğu ortamda mümkün olan en iyi şekilde anlaşılıp yorumlanacağı için o ortamda analiz edilmeli ve bulguların ortaya çıktığı ortamla bağlantılı olmalıdır (47).

“Sosyal Ve Ekonomik Destek Hizmetinden Faydalanan Ailelerin Algıladıkları Sosyal Dışlanma Ve Sosyal Destek İlişkisi” başlıklı çalışma, E-46418926-050.01.04—37148 numaralı etik kurul onayı (Ek-3) ile bir saha araştırması olarak yapılmıştır.

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yapılan araştırmanın amaç, problem, önem ve sınırlıklarına ait bilgilere yer verilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümü yoksulluk ve aile kavramı, aile yoksulluğunun sosyal hizmet bilimi ile olan ilişkisi, sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar, sosyal hizmet merkezleri, sosyal destek, SED (sosyal ve ekonomik destek), sosyal dışlanma hissi ve sosyal destek ifadelerine yönelik teorik bakış açısından oluşmaktadır. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemine yer verilmiştir. Dördüncü bölümde yapılan araştırma bulgularına yer verilirken bulguların daha önce yapılan diğer çalışmalarla karşılaştırılmasına ve değerlendirilmesine beşinci bölüm olan tartışma bölümünde yer verilmiştir. Sonuç ve öneriler kısmında yapılan araştırmaya ilişkin ortaya çıkan analizler yorumlanarak sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan aileler için hazırlanacak sosyal hizmet müdahaleleriyle ileride yapılması muhtemel olan çalışmalara tavsiyeler bulunmaktadır (1).

Nitel veri analiz tekniklerinden betimsel analiz tekniğinin kullanıldığı bu araştırmada SED’den yararlanan ailelerin toplum içerisinde hangi konumda yer aldıkları,

nasıl muamele ile karşılaştıkları, yaşadıkları sorunlar, çözüm bulma arayışları ve maddi yardım sistemlerini nasıl değerlendirdikleri ortaya konulacaktır.

3.2. ARAŞTIRMA GRUBUNUN BELİRLENMESİ

Çalışmada örneklem grubu, Türkiye'nin Afyonkarahisar ilinde çeşitli maddi sorunlarla karşılaşmış ve profesyonel sosyal hizmet yardımına ihtiyaç duymuş ailelerden oluşmaktadır. Bu araştırma Afyonkarahisar ili Sosyal Hizmet Merkezine başvuran bireylerle gerçekleştirilmiştir. Afyonkarahisar ili Sosyal Hizmet Merkezine başvuran yoksul aileler bu araştırmanın ilk örneklemini oluşturmaktadır.

- Afyonkarahisar ili SHM ilk başvuru birimine 2020 Ocak- 2020 Temmuz zaman diliminde başvurup başvuru şartlarını taşıdığı için başvurusu kabul edilen,
- 2020 Ocak- 2020 Temmuz ayları arasındaki ilk 6 aylık dilimde BİMER- CİMER gibi sosyal kurumlar aracılığıyla müracaat edenlerin sosyal hizmet merkezine aktarılmasıyla talep odaklı başvuran,
- Kurumdaki sosyal çalışmacılar tarafından sosyal yardıma başvuru kriterleri kabul edilen,
- Başvuru kriterleri kabulü sonrası sosyal ve ekonomik destek hizmetinden yararlanmaya başlayan,
- Sosyal Hizmet Merkezinde görevli sosyal çalışmacının görüşleri doğrultusunda, sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan ailelerden sosyal dışlanma yaşadığını açıkça ifade eden,
- Afyonkarahisar ilinin merkeze farklı mahallelerinde ikamet ettiği tespit edilen,
- Araştırmacı ile ön görüşmeyi kabul ederek, görüşmenin devam edebilmesi için akıl sağlığı yerinde olduğu anlaşılan,
- Sosyal Hizmet Merkezine başvurduktan sonra SED hizmetinden yararlanmaya başlayan, sosyal çalışmacının yönlendirmesi doğrultusunda sosyal dışlanma yaşadığı ve sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilen 18 kadın ve 2 erkek olmak üzere toplam 20 katılımcı araştırma grubunu oluşturmaktadır ve bu katılımcılar ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır.

3.3. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ

Bu çalışmada nitel yöntem kullanılmıştır. Araştırma yapılan konuyla ilgili derinlemesine görüşme yapabilmek amacıyla uzun bir süreçte nitel veri toplama aracı kullanılarak çalışma sürdürülmüştür. Araştırmada kullanılan veri toplama yöntemi araştırmayla paralellik göstermiştir. Araştırma sonunda ailelerin sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu başlıca alanlar, sosyal destek sağladığı sistemler, bu sosyal desteğin algıladıkları sosyal dışlanmaya etkisi ve yaşadıkları sosyal dışlanmanın boyutlarının tam olarak anlaşılabilmesi ve net bir şekilde ortaya konulabilmesi için ailelerin demografik özellikleri detaylandırılarak açıklanmıştır. Araştırmada nitel veri analiz tekniği olarak betimsel analiz ve veri toplama araçlarından yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak analiz yapılmıştır.

Veri toplama süreci iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşama araştırmayı yönlendirecek verileri toplamak üzere örneklem grubunu oluşturduğu tespit edilen sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan aileler hakkında bilgi sahibi olabilmek için Afyonkarahisar ili SHM sosyal yardımlar biriminde görevli sosyal çalışmacı ile yapılan derinlemesine görüşmelerden oluşmaktadır. İkinci aşama ise sosyal hizmet müdahalesini talep eden ve destek talebi onaylanan bireylerden araştırma kriterleri göz önüne alınarak şartları taşıdığı anlaşılan 20 birey ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeden oluşmaktadır.

3.4. VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırmada örneklem grubu içerisinde yer alan gönüllülük esasına göre katılım gösteren katılımcılar için Bilgilendirilmiş Onam Formu hazırlanmıştır. (Onam Formu Ek-(1)'de yer almaktadır.)

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri hakkında detaylı bilgi edinebilmek amacıyla Kişisel Bilgi Formu (Kişisel Bilgi Formu Ek-(2)'de yer almaktadır.) ve araştırma içeriğine ilişkin soruların yer aldığı Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu hazırlanmıştır. (Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu Ek-(2)'de yer almaktadır). Yarı yapılandırılmış görüşme formu çalışmanın teorik kısmına odaklanarak beş kategoriden oluşmaktadır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda amaç kişinin demografik özellikleri ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin boyutlarını ele almak hangi sosyo-demografik

özelliklere sahip bireylerin daha çok sosyal dışlanmaya maruz kaldığı daha sonrasında ise hangi sosyal destek mekanizmalarını kullandığını açıklamaktır. Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki kategorilerin içeriği şöyledir;

1. Kategoride katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini detaylandırma amacıyla yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek, medeni durum, çocuk sayısı, çalışma durumu, gelir kaynakları, sosyal güvence, ikamet yeri vb. bilgilerin yer aldığı kişisel bilgi formu sorularından oluşmaktadır.
2. Kategoride katılımcıların sosyal ağlarının niteliği ve niceliğini incelemeye yönelik sorular hazırlanmıştır. Katılımcıların sosyal ağlarından aile, komşu, akraba, arkadaşlık ilişkileri ve sosyal çevreye katılım durumu ile sosyal ilişkilerinin yoğunluğunu incelemeye yönelik alt kategorilere ayrılarak sorular hazırlanmıştır.
3. Kategoride ise sosyal destek algısı ve deneyimlerini öğrenmeye yönelik hazırlanan sorular maddi sosyal destek, duygusal sosyal destek, bilgisel sosyal destek olmak üzere üç alt kategoriye ayrılmıştır. Bu sorularla katılımcıya sosyal destek veren kişiler ve kurumlarla bireyin sosyal destek algısı arasındaki ilişkiyi ele almak amaçlanmıştır. Katılımcıların ne tür sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu ve hangi sosyal destek ihtiyaçlarının kimler tarafından karşılandığının araştırılmasına yönelik soruları içermektedir.
4. Kategoride katılımcıların sosyal dışlanma algısı ve deneyimlerini incelemek için sosyal dışlanmanın tanımı verilerek katılımcı için ifade ettiği anlam sorularak hangi alanlarda sosyal dışlanmaya maruz kaldığı ve bu sosyal dışlanmayı sorun olarak algılayıp algılamadığı, bu sorunu çözmek için ne tür mücadele yöntemi kullandığı sonrasında ise sosyal dışlanma yaşayan diğer bireylerle sosyal içerme yaşayıp yaşamadıklarını araştırmaya yönelik sorular hazırlanmıştır.
5. Kategoride katılımcı için sosyal dışlanma ve sosyal destek arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik sorular hazırlanmıştır. Bu sorularla sosyal dışlanmaya maruz kalan katılımcıların sosyal destek almaları sonrasında algıladıkları sosyal dışlanmanın azalıp azalmadığı ve sosyal dışlanma yaşayan diğer bireylerle aralarındaki ortak yanları ortaya koymak amaçlanmıştır.

3.5. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Araştırma verileri görüşme tekniği ile toplanmıştır. Katılımcıların ikamet adreslerinde katılımcıların uygun olduğu zamanlarda yarı yapılandırılmış görüşme yapılarak araştırma verileri elde edilmiştir. Mülakat tekniğinin katılımcıların kendi konutlarında gerçekleştirilmesi katılımcıların görüşme sürecine aktif katılım göstermesi ve kendilerini daha rahat ifade edebilmesi açısından önemli rol oynamıştır.

Görüşmeler katılımcıların yaşam şartlarına göre 45 ile 90 dakika arası değişen süre aralıklarında gerçekleştirilmiştir. Görüşmenin başında katılımcılara araştırmanın amacı ve yöntemine ilişkin gerekli bilgilendirmeler yapılarak katılımcının araştırmaya dahil onayı alınmıştır.

Araştırmaya katılan 20 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş, bu görüşmeler sırasında yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular kategoriye uygun sıra ile sorulmuş ve soruların arasında araştırmanın içeriğini elde etmek amacıyla ek sorular katılımcıya yöneltilmiştir.

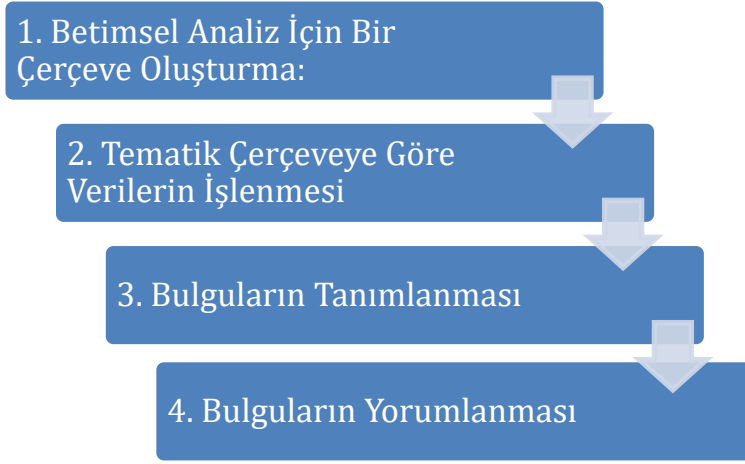
3.6. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırma soruları;

1. Sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan ailelerin sosyal desteğe ihtiyaç duydukları alanlar nelerdir?
2. Sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan ailelerin yaşadıkları sosyal dışlanma hangi boyutlardadır?
3. Sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan aileler sosyal dışlanma algısıyla nasıl baş etmektedirler?
4. Bireylerin sosyal destek sistemleri ile sosyal dışlanma arasında nasıl bir ilişki vardır?

Bu araştırmada nitel veri analiz tekniklerinden betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analizdeki amaç, elde edilen verilerin açıklanarak yorumlanması, birbiriyle bağlantıları ortaya çıkarılarak anlamlı sonuçlara elde edilmesidir (30).

Betimsel analiz dört kısımda gerçekleştirilmektedir (46). Bu aşamalar aşağıda belirtilmiştir.

Şekil 3.1: Betimsel Analizin Aşamaları

1. Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma kısmında; araştırma sorularından, araştırmanın kavramsal çerçevesinden yola çıkılarak veri analizi için genel çerçeve oluşturulur. Bu çerçeveye göre verilerin temaların hangisinde düzenleneceği ve sunulacağı önceden tespit edilir. Eğer öncesinde seçilmiş kavramsal çerçeve yok ise betimsel analizi kullanmak zor olacaktır. Bu durumda ise seçilen temalar, verilerin kaybına ve yanlış veri düzenlenmelerine sebep olabilir.
2. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi aşamasında; önceden hazırlanan çerçeve dikkate alınarak ortaya çıkan veriler sistemli okunarak düzenlenir. Bu kısımda sonuçlar ortaya çıkarılırken görüşmede ifade edilen doğrudan alıntılar da belirlenir.
3. Bulguların tanımlanması kısmında; veriler düzenlenerek tanımlamalar yapılır ve gerekli görülen yerler doğrudan alıntılarla desteklenilir.
4. Bulguların yorumlanması kısmında; daha önceden açıklanan bulguların tanımlanması, birbiriyle ilişkilendirilerek anlamlandırılması yapılır (46).

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde kullanılan gereç ve yöntemle elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırma kapsamında SED’den faydalanan 20 birey ile bireylerin kendilerini iyi ifade edebilecekleri yaşam alanlarında yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların gerçek ad ve soyadlarına araştırma içerisinde yer verilmemekle birlikte her bir katılımcıya K1, K2, K3, K4, K5..... K20 kodları verilmiştir.

4.1. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK VERİLERİ

Bu kısımda araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet, yaş, ailedeki kişi sayısı, eğitim durumu, çalışma durumu, medeni durum, çocuk sayısı, gelir düzeyi ve sosyal güvence bilgisi yer almaktadır.

4.1.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcıların demografik özellikleri tablo 4.1’de aşağıdaki gibi belirtilmiştir.

Tablo 4.1: Katılımcıların Demografik Bilgilerini Gösteren Tablo

	Cinsiyet	Yaş	Ailedeki Kişi Sayısı	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Gelir Düzeyi	Sosyal Güvence
K1	Kadın	43	2	Lise	Boşanmış	1	Düşük	Emekli Sandığı
K2	Kadın	31	4	İlkokul	Boşanma Sürecinde	3	Düşük	Yeşil kart
K3	Kadın	29	2	Ortaokul	Boşanmış	1	Düşük	Yeşil kart
K4	Kadın	42	5	Ortaokul	Evli	3	Düşük	Yeşil kart
K5	Kadın	37	3	Lise	Boşanmış	4	Düşük	SSK
K6	Kadın	28	3	Ortaokul	Boşanmış	2	Düşük	Yeşil kart

Tablo 4.1 (Devam)

K7	Kadın	40	3	Okur-Yazar Değil	Dul	2	Düşük	Yeşil kart
K8	Kadın	44	2	İlkokul	Boşanmış	3	Düşük	Yeşil kart
K9	Kadın	34	3	Lise	Boşanmış	2	Düşük	Yeşil kart
K10	Kadın	34	5	Lise	Evli	4	Düşük	Yeşil kart
K11	Kadın	40	4	Ortaokul	Boşanmış	2	Düşük	Yeşil kart
K12	Erkek	68	3	Ortaokul	Evli	5	Orta	Emekli Sandığı
K13	Kadın	34	4	Lise	Evli	2	Düşük	Yeşil kart
K14	Erkek	56	4	Okur-Yazar	Boşanmış	4	Düşük	Yeşil kart
K15	Kadın	26	2	Ortaokul	Boşanmış	3	Düşük	Yeşil kart
K16	Kadın	45	3	Ortaokul	Boşanmış	4	Düşük	Yeşil kart
K17	Kadın	43	3	İlkokul	Boşanmış	4	Düşük	Yeşil kart
K18	Kadın	46	3	İlkokul	Boşanmış	4	Düşük	Yeşil kart
K19	Kadın	44	4	Üniversite	Boşanmış	3	Orta	Yeşil kart
K20	Kadın	30	4	Ortaokul	Boşanmış	2	Orta	Bağkur

Tablo 4.1 incelenip araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet bulgularına bakıldığında %90'ının kadın, %10'unun erkek olduğu saptanmıştır. Bu bulguya göre katılımcıların cinsiyetlerinin sayıları arasında büyük bir fark görülmektedir.

Araştırmaya katılanların yaş bulguları değerlendirildiğinde; katılımcılar 26-68 yaş aralığındaki bireylerden oluşmaktadır. Katılımcıların %15'i 26-29 yaş, %25'i 30-35 yaş, %15'i 36-40 yaş, %30'u 41-45 yaş ve %15'i 46 ve üzeri yaş aralığındadır. Katılımcıların en yüksek orana sahip yaş aralığını 41-45 aralığı oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılanların birlikte yaşadığı kişi sayısına bakıldığında; katılımcıların %20'sinin 2 kişi yaşadığı, %40'ının 3 kişi yaşadığı, %30'unun 4 kişi yaşadığı ve %10'unun 5 kişi yaşadığı saptanmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin çoğunluğunun 3 kişi yaşadığı ve çekirdek aile yapısının olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan bireylerin eğitim durumlarına bakıldığında; katılımcıların %5'i okur-yazar olduğunu, %5'i ise okur-yazar olmadığını belirtmiş, %20'si ilköğretim (5 yıl), %40'ı ortaokul (8 yıl), %25'i lise, %5'i ise üniversite düzeyi eğitim görmüşlerdir. Bu bulgulara göre araştırmaya katılanların çoğunluğunu ortaokul (8 yıl) mezunu bireyler oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan bireylerin medeni durumlarına bakıldığında %60'ı boşanmış, %20'si evli, %10'u boşanma sürecinde ve %10'u da eş kaybı yaşamıştır. Araştırmaya katılanlarının yarısından fazlasının boşanmış bireylerden oluştuğu saptanmıştır.

Araştırmaya katılan bireylerin %30'u 2 çocuk, %30'u 4 çocuk, %25'i 3 çocuk, %10'u tek çocuk ve %5'i 5 çocuk sahibidir. Araştırmada 5 çocuğa sahip katılımcı sayısının en az olduğu saptanmıştır. Katılımcıların sahip olduğu çocuk sayılarına bakıldığında 2 çocuğa sahip olan birey sayısı ile 4 çocuğa sahip olan birey sayısının eşit olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılanların sosyal yardımlarla geçindikleri ve maddi gelirlerini tam bilemediklerinin anlaşılması üzerine ekonomik durumlarını kendilerinin tanımlamaları istenmiş olup, bu tanımlamalardan yola çıkarak katılımcıların %85'inin gelir durumunu 'düşük' olarak ifade ederken %15'inin de gelir durumunu 'orta' olarak tanımladığı görülmektedir. Ekonomik durumunu iyi olarak tanımlayan katılımcı bulunmamaktadır.

Araştırmaya katılan bireylerin %80'i yeşil kart, %10'u emekli sandığı, %5'i ssk ve %5'i bağkur sosyal güvencesine sahiptir. Katılımcıların yarıdan fazlasının yeşil kart sosyal güvencesine sahip olduğu saptanmıştır.

4.2. BİREYİN SOSYAL AĞLARININA YÜKLEDİĞİ ANLAM

Bireyin sosyal destek algısını etkileyen faktörler arasında sosyal çevreye katılım durumu, sosyal çevreyle kurduğu ilişki ve bu ilişkiye yüklediği anlamlar yer almaktadır. Araştırmanın yapıldığı örneklem grubunu SED hizmetinden faydalanan bireyler oluşturmaktadır.

4.2.1. Aileye Yüklenen Anlam

Araştırmaya katılan katılımcılardan bazıları aile kavramını duygusal destek talebinde bulunup ihtiyaçlarını karşıladıklarını çocukları veya anneleri üzerinden şöyle vurgu yapmaktadır;

“Aile tek kelimeyle çocuklarım ve annem. Çocuklarımla yaşları büyük olduğu için onlarla sorunlarımı konuşabiliyorum. Annemle de öyle ben ağlayınca annem de benimle ağlar. Eskiden beri hep yanımda destek olmaya çalışır (K2, 31 yaşında, 3 çocuklu).”

“Aile benim için oğlumun içinde bulunduğu sistemdir. Oğlumla maddi ve manevi tüm sorunlarımı paylaşıyorum çünkü oğlumdan başka kimsem yok (K1, 43 yaşında, 1 çocuklu).”

“Aile kendimi mutlu hissettiğim çocuklarımla içinde olduğu yuvadır. Çocuklarım dışında ailemde bana en yakın gelen kişi annemdir. Annemle cinsiyetlerimizin aynı olması, benim onun kızı olmam, bana her anlamda destek olması bizi yakınlaştırıyor (K6, 28 yaşında, 2 çocuklu).”

“Ailem benim için tek kelimeyle çocuklarımdır. Birlikte sorunların üstesinden geleceğimize inanıyorum (K9, 34 yaşında, 2 çocuklu).”

Bazı katılımcılar ise aile kavramını yaşamlarındaki olumsuz durumlar üzerinden şöyle ifade etmektedir;

“Üç çocuğumun içinde bulunduğu huzurlu, mutlu bir yuvayı anlatıyor. Çocuklarımla sağlıkları yerinde olsun yeter (K4, 42 yaşında, 3 çocuklu, eşi epilepsi ve beyinden kaynaklı vertigo hastası).”

“Aile kelimesi benim için de düzenli bir yaşamı, çocuğuma öğretmem gereken iyi huy, sevgi, saygı, güzel ahlak gibi davranışları ona kazandırmam gerektiğini anlatıyor (K3, 29 yaşında, 1 çocuklu, boşandığı eşi cezaevinde).”

SED hizmetinden faydalanmalarına sebep olan olayları yaşamalarında ailelerinin etkisi olduğunu ve yaşanan olaylar sonrası ailelerden ihtiyaç duydukları desteği sağlayamadıkları için aile kavramına olumsuz anlamlar yükleyen katılımcılarda mevcuttur. K7 kodlu katılımcı bu durumu şöyle ifade etmektedir;

“Ailede birlik olmazsa, aile kendi çocuğuna sahip çıkmazsa bir gün bir yerde aile dağılınca mecburen yardımlara muhtaç kalıyorsun. Benim ailem arkamda durmadı, başka bir memlekete gelin verdi (K7, 40 yaşında, 2 çocuklu, eşi vefat etmiş).”

Bulgulara göre katılımcıların bazıları duygusal destek talebinde bulunduğu bireyler üzerinden aileyi anlamlandırmıştır. Bu bireylerin başında katılımcıların çocukları ve anneleri yer almaktadır. Katılımcıların çoğunluğu da yaşamdan elde ettikleri tecrübelerle göre aile kavramını ifade etmişlerdir. Elde edilen tecrübelerin olumsuz olması aileye olumsuz anlamlar yüklemelerine ve çocuklarında da aile kavramının olumlu hisler yaratmadığını düşünmelerine neden olmaktadır. Bu araştırma kapsamında katılımcıların yakın sosyal çevrelerinden elde ettikleri sosyal destek deneyiminin, sosyal dışlanma hissini önemli ölçüde etkilediği elde edilen temel bulgular arasındadır.

4.2.2. Akrabalara Yüklenen Anlam

Bireylerin yakın çevrelerinde ilişki içerisinde olduğu sosyal sistemlerden birisi de akrabalar. Akrabalık rolleri, arkadaş komşu vb. diğer rollerden farklı olarak doğuştan veya sonradan evlilik yolu ile ortaya çıkmaktadır. Bireyin dünyaya geldiği, büyüdüğü ortamdaki insanlardan beklenti içine girdiği, karşılaştığı olaylar sonrasında birtakım destek taleplerinde bulunduğu ve sonucuna göre akrabalık ilişkilerine çeşitli anlamlar yüklediği görülmektedir. Katılımcıların sosyal hayatlarında maruz kaldığı olaylar karşısında desteğine ihtiyaç duyduğu yakın aile bireylerinin başında akrabaları gelmektedir. Yapılan görüşmede de akraba sistemine katılımcıların çoğunun olumsuz anlamlar yüklediği bulgusuna ulaşıldığı için alt başlık olarak eklenmiştir.

“Akrabalar iş bulmama yardımcı olmayan sadece ramazan aylarında sırf sevap işlemek adına zekât, fitre vererek yardımlaştığını düşünen insanlardan oluşuyor. Konuşuyorum dinlemiyorlar. Konuşmak istediğimde konuşmayı reddediyorlar. Destek olmuyorlar (K1, 43 yaşında, 1 çocuklu).”

“Eşim engelli olduğu için akrabalarım benim üç çocuk dünyaya getirmemi istemedi. Bana kendilerinin bakmak zorunda olduklarını düşünüp beni hep dışladılar,

benimle konuşmadılar. Çocuklarımı sokakta görünce yüz çevirip tanıımıyormuş gibi yaptılar (K4, 42 yaşında, 3 çocuklu).”

“Benim ve çocuklarımın hiçbir başarısını takdir etmeyip başarısızlıklarında meraktan ortaya çıkıp destek oluyormuş gibi görünüyorlar ama aslında başarısızlıktan mutlu oluyorlar (K5, 37 yaşında, 3 çocuklu).”

“Teyzem; eşimden boşandığım ve maddi anlamda muhtaç duruma düştüğüm için bana yardım eden bazı tanıdıklara arkamdan beni kötüleyen tarzda sözler söylüyor, bana ve çocuklarıma iftira atıyor (K16, 45 yaşında, 4 çocuklu).”

Akrabalarıyla olan sosyal ilişkilerini ‘zayıf’ olarak tanımlayan katılımcılar da mevcuttur. Bu tanımlamayı yapan K2 kodlu katılımcının eşi yargılanıp ceza aldığı ve üç çocuğuyla maddi yetersizlik yaşadığı süreçte akrabaları tarafından desteklenmeyeceğini düşünerek onlarla yaşadığı sorunları paylaşmamayı tercih ettiği anlaşılmıştır. Akrabalarının sosyal yardımlardan faydalanmasını engelleyeceği kaygısı taşıyan katılımcının bu düşüncelerinin nedeni akrabalarıyla geçmişte yaşadığı olumsuz dışlanma deneyimleridir. Kardeşinin vefatından sonra sosyal desteğe ihtiyaç duyan aile bireylerine akrabalarının destek sağlamadığını, kendisine ise eşinin hükmü kesinleşince destek olmadıklarını şu sözlerle ifade etmektedir;

“Akrabalık koskoca bir hiçtir. Akrabalarım hayatta olmalarına rağmen bana sahip çıkmıyorlar. Asla sorunlarımı konuşmam. Konuşmaya çalıştığım zamanlar oldu ama dedikodudan başka bir şey yapmadılar. İstedikleri tek şey konuşmak için malzeme. Kardeşimin hastalık sürecinde ve vefatı sonrasında anneme hiçbiri destek olmadı. Eşim cezaevine girdiğinde ‘Sen bilmiyor muydun uyuşturucu sattığını, niye evlendin bu adamla?’ dediler (K2, 31 yaşında, 3 çocuklu).”

K6 kodlu ve K8 kodlu katılımcılar ile K2 kodlu katılımcının yaşamda benzer olaylarla karşılaşmaları akrabalık sistemine yükledikleri anlamların da benzer olmalarına neden olmaktadır.

“Normalde arkadaşlarıyla paylaşmadıklarını ailenle, akrabalarıyla paylaşabilmen lazım ama bizde durum tam tersidir. Destek olmak ve dayanışma göstermek yerine arkandan dedikodu yapıyorlar. Eşim cezaevine girince suçu ben ve çocuklarım işlemiş gibi arkamızdan konuştuılar, bizi dışladılar. Özellikle eşimin

akrabaları onu suça iten benmişim gibi davrandılar, yargıladılar. Akrabalarımın destek görmek nedir aldığım desteklere engel olmasınlar yeter (K6, 28 yaşında, 2 çocuklu).”

“Dini nikâhlı eşim cezaevinde olduğu için teyzemler bana ‘Tekrar evlen, eşini bekleme.’ diyorlar. Küçük çocuğum olduğu için evlenemiyorum. Yokluk çekerim ama başkasıyla evlenerek çocuğumun psikolojisini bozamam. Eşimin annesi hayatta, suç işledi diye yedi yıldır oğluyla görüşmüyor, kaldı ki bizimle görüşsün (K8, 44 yaşında, 3 çocuklu).”

K7 kodlu katılımcının babasının, abisinin eşi (yenge) ile kaçması akrabalık bağlarının kopmasına neden olmuştur. Farklı kültürden biriyle evlenen katılımcının ikinci çocuğu 1 yaşındayken eşinin vefat ettiği ve yas sürecinden sonra eşinin ailesinden dışlandığını şu sözlerle özetlemektedir;

“Çocuklarım ‘Amcam bizi neden görmeye gelmiyor? Bizi sevmiyorlar mı? Biz dedemi merak ediyoruz.’ diyince ben de kayınvalidemin evine gittim. Kaynım bana ‘Öküz öldü ortaklık bozuldu, abinin yanına git.’ dedi (K7, 40 yaşında, 2 çocuklu).”

Katılımcıların bazılarının akrabalarıyla benzer sosyo-ekonomik özelliklere sahip olması, akrabalık ilişkilerini güçlendirerek katılımcıların kendilerini iyi hissetmelerine ve karşılıklı duygusal destek ihtiyaçlarını karşılamalarını sağladığı anlaşılmaktadır.

“Benim akrabalarımın ilişkilerim iyidir, manevi olarak sürekli yanımdalar ve bu durum beni mutlu ediyor. Karşılaştığım manevi sorunların çözümünde akrabalarım bana destek oldular. Maddi sorunlarımı paylaşmayı pek tercih etmiyorum çünkü akrabalarımın da maddi durumları iyi değil. Akıl hocam diyebileceğim bir akrabam var, onun maddi durumu iyi ve her konuda bana destek olur (K3, 29 yaşında, 1 çocuklu).”

Görüldüğü üzere katılımcıların çoğunun yaşadığı olayların etkisinin, akrabalık ilişkilerine olumsuz yansıdığı görülmektedir. Katılımcıların dışlanmayı hissettiği alanların başında yer alan akrabalarının benzer söz ve tavırları karşısında bireylerin kendilerini yalnız hissettikleri, eş tercihleri veya çocuk sayıları sebebiyle yargılandıklarını düşündükleri, maddi yardımlara ulaşmalarının engelleneceği kaygısı taşıdıkları saptanmıştır. 20 katılımcı ile yapılan araştırmada akrabalık sistemine olumlu anlam yükleyen bir katılımcı mevcuttur. Akrabalarıyla benzer sosyo-ekonomik yapıda ve karşılıklı empati yapıyor olabilmeleri yüklediği anlamın olumlu olmasındaki ana sebep olarak gösterilebilir.

4.2.3. Komşulara Yüklenen Anlam

Sosyal ve ekonomik destek hizmetinden yararlanan ailelerin yaşadığı sosyal çevrenin sosyal dışlanmaya önemli ölçüde etki ettiği araştırma sonucunda elde edilen bulgular arasındadır. Katılımcıların bazılarının komşuluk sistemine olumsuz anlamlar yükledikleri görülmektedir. Yapılan araştırmada katılımcıların sosyal dışlanmayı hissettikleri alanlardan biri olarak karşımıza çıktığı için alt başlık olarak eklenmiştir.

Komşuları tarafından sosyal dışlanmaya maruz kaldığını düşünen katılımcıların komşularına güvenmediği ve yaşadıkları dışlanma hissini arttırmamak adına çevrelerinden kendilerini soyutlamayı tercih ettiği anlaşılmaktadır. Bu durumu en iyi anlatan katılımcı sözleri şunlardır;

“Hiçbir komşum ile aram iyi değil. Onlarla bir araya gelmek istesem bile gelmiyorlar. Onlar benimle sorunlarını konuşmadığı için bende konuşmuyorum. Hatta ölsem üç gün sonra kokudan anırlarlar. Bu devirde kimse kimseye destek olmaz (K2, 31 yaşında, 3 çocuklu).”

"Komşuluk kavramı bana olumsuz çağrışımlar yapıyor. Komşular hakkımda yalan yanlış konuyorlar ve bu beni üzüyor. Onlarla aram iyi değil. Ben onlara asla güvenmem de bir araya gelmem de (K4, 42 yaşında, 3 çocuklu)."

K6 kodlu katılımcının zaman içerisinde komşuluğa bakış açısının değişikliğe uğradığı anlaşılmaktadır. Katılımcının sosyal yaşantısı, eşinin suç işlemiş olması, devletten maddi destek alması ve aldığı yardımın duyulmuş olması gibi nedenlerden dolayı komşuları tarafından toplum dışına itildiği ve komşularından destek almak istemesine rağmen karşılık bulamadığını şu sözlerle ifade etmektedir;

"Komşularımla ilişkim yok olumlu olma ihtimalide yok çünkü bizim mahallede kimse kimsenin yüzüne bakmıyor. Komşularımın adlarını bile bilmiyorum. Burada herkes benim maddi durumumu bilir fakat kimse yardımcı olmaz. Yardım etsinler isterim ama etmeyince kime ne diyebilirim (K6, 28 yaşında, 2 çocuklu)."

K5 kodlu katılımcının komşuluğa yüklediği olumsuz anlamların sebepleri ile K6 kodlu katılımcının sebepleri arasında benzerlikler görülmektedir. K5 kodlu katılımcı yaşam tarzının, eşinden boşanmış iki çocukla tek başına yaşıyor olmasının, maddi yetersizlik yaşıyor olmasının komşuları tarafından yok sayılmasına neden olduğunu düşünmektedir. Düşüncelerini şu sözlerle ifade etmektedir;

"İşsiz kalmaya başladığım ilk dönemde komşularıma sorunlarımı anlatmaya başladım fakat destek olmak yerine herkes kendi sorununu açığa vurdu ve benimle görüşmeyi kestiler. Komşularımla ne bir araya geliriz ne de birbirimizin sorunları hakkında konuşuruz. Bir tane adını verebileceğim iyi bir komşum yok. Bizim semtte selam bile verilmiyor (K5, 37 yaşında, 2 çocuklu)."

Komşuluk ilişkilerine olumlu anlamlar yükleyen katılımcılarda mevcuttur. Bu katılımcıların komşularıyla evlerinin konum olarak yakın olmasının sosyal ilişkilerine yansıdığı ve birbirlerine sosyal destek sağlamalarını kolaylaştırdığı anlaşılmaktadır. Komşularından ihtiyaç duyduğu sosyal desteği sağlayan katılımcıların komşuluk ilişkilerinde sosyal dışlanma hissinin az olduğu görülmektedir. K1 kodlu, K3 kodlu ve K9 kodlu katılımcı komşularıyla kurduğu güven ilişkisinin sonucunda iletişim sıklığının arttığını belirterek onlarla paylaşımda bulunduğu sorunların çözümünde komşularından destek sağladıklarını şöyle ifade etmektedir;

"Komşuluk dostluk demektir. Ben herkese yardım ederim, mahallemde çevremde kim varsa... Komşularımda bana yardım ederler, onlar olmasa ne yapardım bilmiyorum. Sorunlarımı onlarla konuşuyorum ve bana ellerinden geldiğince destek sağlıyorlar. Özellikle ramazan ayında tüm komşularım ellerinden geldiğince destek olmaya çalışırlar. Onun dışında diğer zamanlarda da yanımda olduklarını bilirim (K1, 43 yaşında, 1 çocuklu)."

"Komşularımla ilişkilerim her zaman iyidir. Birbirimize elimizden geldiğince akraba oluruz. En acil anlarda yardımımıza koşarız. Zaten evlerimiz yakın olduğu için bazen günde birden fazla kez vakit geçiriyoruz. Konuşmamayı tercih ettiğim zaman yüz ifademden mutsuzluğumu anlarlar ve bende o zaman sorunlarımı paylaşıyorum, birlikte çözüm üretiriz (K3, 29 yaşında, 1 çocuklu)."

"Yeri geldiğinde komşularım kardeşimden önce kapımda beliriveriyor. Yakın çevremi komşularım oluşturuyor. Görüşmesek hemen ararız birbirimizi bir şey mi oldu acaba diye. Komşularım benim hem ailem hem akrabam hem de arkadaşlarımdır (K9, 34 yaşında, 2 çocuklu)."

K8 kodlu katılımcının orta gelirli bir mahallede kirada ikamet ettiği, komşuları arasında SED'den faydalanan ailelerin olduğu, bu ailelerle maddi konularda benzer sıkıntılar yaşamaları, benzer kuruluşlardan yardım talebinde bulunmaları birbirlerinin duygularını daha iyi anlamalarını ve karşılıklı sosyal destek ihtiyaçlarını karşılamalarını

sağlamıştır. İkamet ettiği mahalledeki bazı ev sahipleri tarafından ise dışlandığını anlatan şu sözleri kullanmıştır;

“SED aldığımı sadece mahalledeki komşularım bilir. Komşularım arasında SED yardımı alan var, komşularıyla birbirimizi koruyoruz mesela ben temizliğe gidince oğluma bakıyorlar. Bazen de diğer komşularım tarafından dışlandığımı düşünüyorum. Resmi nikah olmadığı için dul diye adlandırılıyorum. Millet yanlış anlıyor, tek yaşıyorum diye '30 yıl ceza almış, niye buradasın, annenin yanına git' diyorlar. Annem istemiyor bizi, ben işe bile girsem burada devamlı çocuğa kim bakacak diye düşünmüyorlar (K8, 44 yaşında, 3 çocuklu).”

4.2.4. Arkadaşlara Yüklenen Anlam

Araştırmaya katılan bazı katılımcıların arkadaşlarıyla olan ilişkilerine bakıldığında maddi durumlarından dolayı diğer bireylerin kendileriyle arkadaş olmayacağı düşüncesine sahip olduğu, arkadaşı olan kişilere de güvenmekte zorlandığı, arkadaşlık ilişkilerini geliştirmeyi reddettiği ve sorunlarını arkadaşlarıyla paylaşmamayı tercih ettiği anlaşılmaktadır. K5 kodlu katılımcı arkadaşlarıyla sorunlarını arkadaşlarına paylaşmama nedenini şöyle anlatmaktadır;

“Arkadaşlarımın da maddi seviyeleri ortada. Zengin birisi benimle arkadaş olmaz. Hepsi ben gibi devletten yardım alıyor. Herkesin kendi problemleri var ve kimse benimle ilgilenmek zorunda değil. Her sorunumu onlarla çözmeye kalkarsam beni yanlış yönlendirebilirler (K5, 37 yaşında, 2 çocuklu).”

Araştırmaya katılan K3 kodlu katılımcı arkadaş çevresinin yaşamında olumlu anlamlar ifade ettiğini, bireyin kendisini iyi hissetmesine neden olduğunu, arkadaşlarıyla görüşme sıklığının nadir olması nedeniyle arkadaşlarıyla geçirdiği vakitte yaşadığı sorunların aksine olumlu olayları paylaşmayı tercih ettiğini şöyle açıklamaktadır;

“Arkadaşlarıma pek vakit ayıramıyorum. Görüşmüyorum desem yeridir. Ayda bir veya en fazla iki kez bir araya geliriz diyebilirim. Arkadaşlarımla birlikteyken keyifli vakit geçiriyorum, eğleniyorum. Onlarla daha sık bir araya gelelim diyoruz fakat hayat içinde birçok sorun ortaya çıkıyor ve yine nadir buluşuyoruz. Buluştuğumda ise onlarla sorunlarımı konuşmam çünkü onlarla bir aradayken sorunlardan değil de güzel şeylerden konuşmak isterim. Kendimi sorunlardan kısa süre de olsa uzaklaştığım benim için onlarla geçirdiğim zaman çok değerlidir (K3, 29 yaşında, tek çocuklu).”

“Arkadaşlarım var, arada birbirimizle dertleşiyoruz. Kendimi iyi hissediyorum. Benim konuştuğum benzer olayları ve duyguları başkasından da duymak yalnız olmadığımı hissettiriyor (K11,40 yaşında, 2 çocuklu).”

Katılımcılarla yapılan görüşmeler çerçevesinden çıkılmaksızın SED hizmetinden faydalanan ve araştırmaya katılan katılımcıların sosyal ağlarına yüklediği anlamların, algıladıkları sosyal dışlanmanın boyutlarını önemli ölçüde etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır.

4.3. SOSYAL DESTEK ALGISI VE DENEYİMLERİ

Görüşmenin bu bölümünde bireyin sosyal destek algısı ve yaşadığı deneyimlere yüklediği anlamlar üzerinde durulacaktır. Maddi sosyal destek, duygusal/psikolojik sosyal destek ve bilgisel sosyal destek olarak sorular gruplandırılmış ve katılımcıya yöneltilmiştir

K3 kodlu katılımcının yaşadığı ülke standartlarına göre alt gelire sahip olması kendisini maddi anlamda yetersiz hissetmesine böylece kızına karşı suçluluk yaşamasına, iletişim kurduğu diğer kişilerden destek talep etmesine, bazı yakınlarından destek sağlamasına, bazı yakınlarının ise destek talebini reddederek kendisini yalnız hissetmesine yol açtığını şöyle anlatmaktadır;

“Yoksul olmak kızımın özendiği eşyaları, kıyafetleri alamamak beni üzüyor. O bu hayatta yaşamayı seçmedi, ona imkansızlıklarla dolu bir hayat sunduğum için kendimi suçlu hissediyorum. Elimden gelen tek şey kurumlara başvurarak yardım istemek. Bana ablam, teyzem, ev sahiplerim, belediye, valilik destek veriyor. Ablam benim aylık 600 tl olan kiramı ödüyor. Annem maddi durumu kötü olduğu için destek sağlayamıyor, abim ise maddi durumu iyi olmasına rağmen eşi istemediği için parasal destek veremiyor (K3, 29 yaşında, 1 çocuklu ve boşandığı eşi cezaevinde).”

Katılımcının sosyal destek sistemleri arasında SHM'deki sosyal çalışmacı, psikiyatristi, arkadaşları ve annesi dışında kimsenin olmadığı anlaşılmaktadır. Katılımcının çevresindeki sosyal destek sistemleri incelendiğinde duygusal sosyal desteği en yoğun olarak çocukları ve annesinden aldığı görülmektedir. K2 kodlu katılımcı bu durumu şöyle anlatmaktadır;

"Bana arkadaşlarım, annem, çocuklarım, kurumdaki kişiler yardımcı olmaya isteklidir. Beni dinleyip sorunlarımı çözmem için yapmaları gerekeni yapıyorlar. Onların

sayesinde SED almaya başladım. SED bazı ihtiyaçlarımı karşılamamda etkili. Uzun süre yetmiyor ama yine de akmasa da damlıyor. Birkaç arkadaşımın destek alırım, maddi acil ihtiyaçlarım olduğu zaman kuruma (SHM'ye) bildiririm gerekli yerlere yönlendirirler (K2, 31 yaşında, 3 çocuklu).”

4.3.1. Maddi Sosyal Destek

Araştırmaya katılan K4 kodlu, K5 kodlu ve K6 kodlu katılımcı sosyal çevresinde destek sağlamadığını düşünmektedir. Bu katılımcıların kuruluşlardan maddi yardımlar almaya başlamasıyla yakınlarından farklı muameleler ile karşılaştıklarını, maddi ihtiyaçlarının giderilmeye çalışılması sonrası çevrelerinden SED'den faydalanmayı hak etmedikleri, bu yardıma ihtiyaç duymadıklarının düşünülmesi ve sonucunda hissettikleri duyguları şöyle dile getirmektedirler;

“Evet, sokaklara düşmektense devlete el açmak iyidir (K4, 42 yaşında, 3 çocuklu).”

“Devlete muhtaç olduğumu, kendimin aciz olduğumu hissediyorum. Keşke imkânım olsa da ben yardım alan değil yardım eden taraf olsam. Çocuklarım yalnızca devletin yardımına muhtaç devletten başkasına muhtaç değil (K5, 37 yaşında, 3 çocuklu).”

“Para yardımı alan komşular benim ihtiyacımın olmadığını, eşim hükümlü olduğu için benim bu yardımı almamam gerektiğini düşünüyorlar ve bunu da sürekli dile getiriyorlar (K6, 28 yaşında, 2 çocuklu).”

K3 kodlu katılımcının maddi sorunlarla mücadele etme amacıyla destek talebinde bulunduğu kişiler arasında aile yakınları dışında komşuları da yer almaktadır. Katılımcı ekonomik durumunun farkında olup kızı için kendisine sağlanan maddi desteği kabul etmektedir. Yaşadığı sorunlar karşısında kendisini çaresiz hisseden birey çözüm yöntemi olarak kurumdan aldığı SED dışında düzenli gelir getirmeyen ek iş yapmaya başlamıştır. Kızı için sağlanan maddi destek dışında kendisi için de aile, akraba ve arkadaşlarından duygusal sosyal destek sağlama ihtiyacı hissettiğini şu sözlerle dile getirmektedir;

“Evet, yaşadığımız ülke de benim gelirim asgari ücretin çok altında bu yüzden maddi anlamda çocuğuma karşı yetersiz kalıyorum. Halime ablamdan, teyzemden, valiliğe gidip Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından, belediyeden, muhtardan, valilikten destek istedim ve aldım da. Ayrıca ramazan ve kurban bayramlarında

komşularımda fitre vb. yardımları bana yapıyorlar. Bende maddi durumum yetersiz olduğu için kabul ediyorum. Kurumdan aldığım maddi yardım ihtiyaçlarımı ödemelerimi yapmam da etkili. Bir nebze de olsa rahatlatıyor ve geçimimi sağlamam konusunda yardımcı oluyor. Çocuğumun ihtiyaçlarını karşılamamda da etkili (K3, 29 yaşında, 1 çocuklu)."

Araştırmaya katılan K1 kodlu katılımcı da aile yaşam öyküsü nedeniyle çevresinden tepki toplamış ve akrabaları tarafından dışlanmaya başladığını düşünmektedir.

"Bana devletin kurumları maddi yardım veriyor, belediyeden kömür yardımı, SYDV'den ise gıda yardımı, SHM'den para yardımı alıyorum. Ailemden bazı kardeşlerim, akrabalarım destek olmuyor. Ben de onlarla konuşmuyorum. Ailem ve çevremdeki birkaç kişi dışında kimseye güvenmediğim için sorunlarımı anlatmam. Çünkü bir gün geliyor anlattıklarımı başıma kakmaya çalışıyorlar. Akrabalarım yardım için gittiğinde eşin zaten çalışmıyor neyine güvenerek üç çocuk yaptın dediler. Akrabalarım bile destek olmazken kim bana destek olsun ki (K1, 43 yaşında, 1 çocuklu)."

4.3.2. Duygusal/Psikolojik Sosyal Destek

K5 kodlu katılımcının yaşadığı sorunlar ve bu sorunlar karşısında hissettiği sosyal dışlanma, duygusal sosyal destek ihtiyacını ortaya çıkartarak katılımcının bir sağlık kuruluşunda profesyonel bir kişiden psikolojik destek talebinde bulunmasına böylece hayatındaki sosyal destek mekanizmalarını harekete geçirmesine yol açmıştır. Katılımcının yaşamında duygusal destek ihtiyacını, ailesi dışında diğer profesyonel destek sağlayan kişi ve kuruluşlardan karşıladığı şu sözlerle ifade etmektedir;

"Psikiyatristim var devlet hastanesinde. Psikiyatrist ile yaptığım görüşmeler ve verdiği ilaçlar yaşadığım sorunları kabullenip baş edebilmeme yardımcı oluyor. Daha az ağlıyorum. Doktorum dışında beni dinleyen, bana yardım etmeye çalışan SHM'de ki kadın uzman, annem ve eski görümcem var. Keşke daha fazla insan ismi verebilsem... Mutlu anlarım az ama olduğunda da yanımda her zaman annem olur (K5, 37 yaşında, 3 çocuklu)."

Araştırmaya katılan K3 kodlu katılımcı olumlu olan arkadaşlıklarında, bazı arkadaşından duygusal sosyal destek talebinde bulunmayı tercih etmiş ve kısmen sosyal destek ihtiyacının giderilmesini sağlamıştır. Destek talebinde bulunduğu arkadaşlarından

birbirleriyle olan dayanışmaları ve iyi ilişkilerinin yanı sıra altı yıllık geçmişe sahip olmaları bulunmaktadır. Arkadaşlarıyla sorunlarını paylaşmayan katılımcıya maddi sorunları karşısında ablası, teyzesi, manevi sorunları karşısında ise komşu ve diğer akrabaları destek sağlamaktadır. Katılımcı kendisine destek veren kişilerden bazı komşularının destek verme nedenleri arasında dini mecburiyet hissi, SED hizmetinden faydalanmasını sağlayan devletin ise sosyal devlet yükümlülüğü arasında olduğu için destek sağladığını düşündüğünü şöyle ifade etmektedir;

"...Duygusal anlamda kendimi çok çaresiz ve güçsüz hissediyorum. Elimden ne geldiyse yapmaya çalışıyorum. Apartman temizliğine gidiyorum. İğne oyası yapıyorum. İki tane kız arkadaşım var. Ablam, teyzemden destek alıyorum. Her sorunum karşısında da beni rahatlatıyorlar. İhtiyacım olduğunda da yanımda olduklarını hissediyorum. Devlet bize bakmak zorunda olduğumuz için yardım yapıyor. Komşular ise üç aylarda fitre, zekât veriyor. Ailem bana ve kızıma destek olmak için uğraşiyor (K3, 29 yaşında, 1 çocuklu)."

K4 kodlu katılımcı aldığı SED hizmetiyle maddi sorunları kısmen azalmış olsa da arkadaşlarından ve komşularından duygusal sosyal destek talebinde bulunmaya devam etmektedir. Kendi kararlarını kendi veren katılımcının karşılaştığı sorunları kendisiyle iletişim içerisinde bulunan çevresindeki her bir bireye anlatmayı tercih etmesi sosyal destek ihtiyacının devam ettiğini göstermektedir.

"Arkadaşlarım, komşularım var, beni sorunlar karşısında rahatlatırlar, ihtiyacım olduğunda yanımdalar ve onlarla her anımı paylaşabilirim. Ben kendi kararlarımı kendim veririm, başkalarına sormam. Sorunlarımı ise arkadaşlarımla, komsularımla, kuzenlerimle paylaşıyorum. Neden paylaşmayayım ki (K4, 42 yaşında, 3 çocuklu)?"

4.3.3. Bilgisel Sosyal Destek

Araştırmaya katılan K6 kodlu katılımcının SED hizmetine ulaşımını sağlayan kişinin mahalle muhtarı olduğunu, mahalle muhtarının yönlendirmesi üzerine kuruluşa gidip başvuru yaptığını, başvurusunun kabul olmasıyla maddi yardım almaya başladığını fakat aldığı bu yardımı ailesi dışındaki akraba, komşu, arkadaş vb. diğer bireylerden bilinçli bir şekilde gizlemeyi tercih ettiğini ifade etmiştir. K6 kodlu katılımcının aldığı maddi yardımı gizlemesinin ana nedeni çevresindeki diğer insanların eleştirmelerinden çekinmesidir. Annesi ise bireye ihtiyacı olan desteği vermiş onu diğer kuruluşlara da başvurması yönünde desteklemiştir. Katılımcıya SED hizmetinden faydalanmaya

başlama süreciyle birlikte sorulan ‘SED aldığınızı yakınınızdaki bireylerle siz mi paylaştınız?’ sorusunu şöyle cevaplamaktadır;

“Hayır, ben söylemem söylemedim de! Muhtardan duymuşlar. Muhtar bana SHM’ye gitmemi söyledi. Ben de gidip başvuru yaptım, eski eşimin cezaevinde hükümlü olması, çocuğumun yaşının küçük olması ve çalışmamam nedeniyle yardıma ihtiyacım olduğu tespit edildi ve yardım bağlandı. SED aldığımı ilk ve sadece anneme söyledim, başka kimse duysun istemedim. Çevredeki tanıdıklarım duymasınlar ki beni eleştirmesinler istedim. Herkese karşı güçlü görünmek istiyorum. Annem de kendi ekonomik yönden destek olamadığı için benim yardım almamı olumlu karşıladı, beni destekledi (K6, 28 yaşında, 2 çocuklu).”

K4 kodlu katılımcı K6 kodlu katılımcı gibi muhtar tarafından SHM’ye SED almak üzere yönlendirilmiştir. Başvuru şartlarını taşıdığı anlaşılan katılımcı aldığı maddi yardımı sosyal çevresiyle paylaşmayı tercih ederek yakın çevresinden sağladığı sosyal desteğin artarak devam etmesini sağlamaya çalışmaktadır. Katılımcının yakın çevresinde onu sosyal yardımı almaya devam etmesi yönünde destekleyenlerin yanı sıra maddi desteğini geri çekip sadece manevi destek sağlayanlar mevcuttur. Katılımcı aslında sosyal çevresiyle aldığı SED’i paylaşarak sosyal dışlanma riskini arttırmış da olsa çevresinden özellikle komşuları, arkadaşları tarafından geçmişte deneyimlediği sosyal desteğin iyi olması algıladığı sosyal dışlanmayı azaltmaktadır.

“Ben maddi yardımlar için muhtara konuşmaya gittim. Şartları taşıdığımı söyledim, sosyal hizmetlere yönlendirilerek başvuru işlemleri sırasında ve sonrasında yardımcı oldu, SED almamı sağladı. Başvurduğumu etrafımdaki herkese söyledim. Durumu olmayanlar başvursunlar diye, durumu iyi olanlar da belki parasızlık durumumun ciddiyetini anlarlar da iş aramama yardımcı olurlar diye. SED sonrası para vererek yardım etmeye devam edenlerde oldu, nasıl olsa devletten alıyor artık diye düşünüp sadece manevi destek olmaya çalışanlarda. Yakın çevremden arkadaşlarım ve komşularım olumlu karşıladı, hiçbir olumsuz diyebileceğim şekilde tepki almadım (K4, 42 yaşında, 3 çocuklu).”

Araştırmaya katılan K5 kodlu katılımcı SED hizmetine ulaşımını sağlayan kişinin eski görünmesi olduğunu, maddi yardım almaya başlayacağı bilgisini ailesiyle paylaştığını, aile üyelerinden destek sağlamasına rağmen ailesi dışındaki komşu, akraba, öğrenci velisi gibi diğer sistemlerden sosyal destek sağlayamadığını, sosyal dışlanmaya çocuklarının da maruz kaldığını bu yüzden ailesi dışındaki bireylerden bilinçli bir şekilde

gizlemeye çalıştığını, bu durumun asıl nedeninin geçmiş yıllarda o bireylerle yaşadığı olumsuz tecrübeler olduğunu şöyle açıklamıştır;

“Devletin muhtaç ailelere para verdiğini eski görümcemden duydum. Eski görümcem SHM’ye gitmemi söyledi. Gittim ve evraklar konusunda bilgilendirdiler. Ardından evime kontrole geldiler. Bir ay sonra da maaş bağlandı. Aldığım gelirin tutarını görümcem, çocuklarım, annem ve teyzeme söyledim. Kızım da paylaştım, kızım parasal özel isteklerinin karşılanacağından dolayı yardım almamı destekledi. Görümcem, annem ve teyzem de sevindiler. Diğer kişilere söylemek istemedim. Komşular, akrabalar ve diğer insanlar seni tanımadan ihtiyacın olmadığını düşünüp, kendileri destek olmadıkları halde bazen şikâyet edebiliyorlar. Bir keresinde çocuğumun okulundaki velilerden biri şikâyet etmiş. Kendimi dışlanmış hissettim. Çocuğumda okulda dışlanıyor farkındayım (K5, 37 yaşında, 3 çocuklu).”

K3 kodlu katılımcının SED’i kendisi gibi benzer sosyo-ekonomik yapıda olan kız kardeşinden öğrendiği, sonrasında ise SHM’ye başvuru yaptığı anlaşılmaktadır.

"Muğla’da yaşayan kız kardeşim maddi durumunun kötü olması nedeniyle benim ve çocuğumun yaşadığı problemlerin farkındaydı. Ona anlattım hayatımda karşılaştığım güçlükleri. Geçmişte kardeşimde SED almış kızı için, bana da SHM’ye gitmemi, başvuru yapmamı söyledi. Bende gittim gerekli evrakları topladım, başvurumu yaptım (K3, 29 yaşında, 1 çocuklu)."

K1 kodlu katılımcı SED hizmetini 2022 sayılı engelli maaşını aldığı kuruluş olan SHM’de ki meslek elemanlarından duyması üzerine başvuru yapmıştır. Katılımcının SED’i almaya başladıktan sonra paylaşımında bulunduğu ilk kişiler annesi ve yakın arkadaşısıdır. Katılımcının paylaşımında bulunduğu kişilerden duygusal destek sağlamasının yanı sıra maddi yardım almasının duyulabilir olması dışlanma riskini arttırmaktadır. K1 kodlu katılımcı bu durumu şöyle ifade etmektedir;

"SED’i ilk engelli maaşı almak için gittiğim kuruluştaki çalışan kadın personelden duydum. Bende başvurdum. Eşim engelli olduğu, çalışamadığı, 2 çocuğum okula gittiği için bağlandı. Çocuklarım ve eşim başvuru sürecini biliyorlardı. İlk anneme ve yakın arkadaşımaya söyledim. Annem ve arkadaşım yardım almama sevindi fakat kimseye söylemememi istediler. Ne yaşadığımı bildikleri için birisi beni şikâyet ederse yardımım kesilir diye korktular (K1, 43 yaşında, 1 çocuklu)."

K2 kodlu katılımcıyı SED hizmetinden faydalanma fırsatı ile buluşturan kişi arkadaşıdır. Arkadaşından edindiği bilgiler üzerine kuruluşa başvurmuştur. Başvurusu kabul olduktan sonra SED aldığı bilgisini yalnızca annesine söylemiş akrabaları olmak üzere çevresindeki diğer insanların kendisini eşi cezaevinde hükümlü olduğu ve para almalarının doğru olmadığını düşünüp şikâyet etmelerinden çekindiği için gizlemeyi tercih etmiştir. Katılımcının akraba ve komşularıyla SED aldığını paylaşmamış olması akraba ve komşu sistemlerinin güçlü olmadığı, annesi ile paylaşması ise annesinin destek sağlayacağına güvendiği anlaşılmaktadır. Katılımcıyı arkadaşının bilgilendirmesi katılımcının da benzer şekilde annesine bilgisel sosyal destek sağlamasını sağlamaktadır.

"Arkadaşımdan duydum ve düşüncelerimi ilk olarak ev sahibime söyledim. Ev sahibim ve eşi beni destekledi, ben de başvuru yaptım. Eşim suç işlemiş olsa bile üç çocuğum var ve ihtiyacımızın olduğu ortada. Araştırma sonunda yardım bağlandı. Maddi yardım bağlandıktan sonra anneme söyledim, arkadaşım zaten beni bilgilendirmişti. Başka kimseye de söylemek istemedim. Şikâyet edilmekten korktum. Annem de söylememem konusunda uyardı. Benden sonra anneminde maddi durumu iyi olmadığı için birlikte SHM'ye gidip annem adına başvuru yaptık. Beni desteklediği gibi bende anneme destek olmaya çalıştım (K2, 31 yaşında, 3 çocuklu)."

Araştırmaya katılan katılımcılarla yapılan görüşmelerde sorulan sorulara verdikleri cevaplar üzerinden sosyal yaşamlarındaki sosyal destek potansiyelleri psikolojik boyutuyla değerlendirildiğinde; katılımcıların ihtiyaç duyduğu sosyal desteği başta aileleri olmak üzere çocuklarından sağladıkları anlaşılmaktadır. Aile sistemi dışındaki ilişki içerisinde bulundukları akraba, komşu, arkadaş çevrelerinden sosyal ilişki ve bağlarının zayıf olması nedeniyle destek sağlayamadıkları böylece sosyal destek mekanizmalarının güçlü olmadığı görülmektedir. Araçsal boyutuyla değerlendirildiğinde ise bazı katılımcıların SHM'den ve çeşitli kuruluşlardan maddi destek talep ettiği taleplerinin olumlu karşılanarak maddi sosyal destek sağladığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların sağladıkları maddi sosyal destek sonrası çevresindeki bireylerle ilişkilerinin daha da zayıflamasına, hissettikleri sosyal dışlanmanın artmasına neden olduğu anlaşılmaktadır. Genel olarak katılımcıların maddi sosyal desteği devlete bağlı SHM, SYDV, Kızılay vb. kuruluşlardan sağlamaya başladıkları fakat sosyal yaşantılarında ise psikolojik sosyal destek ihtiyacının arttığı görülmektedir.

4.4. SOSYAL DIŞLANMA ALGILARI VE DENEYİMLERİ

Bu tema başlığı içerisinde katılımcılara sosyal dışlanma terimi hakkında bilgi verilerek katılımcıların sosyal dışlanma yaşıyıp yaşamadıkları, yaşadıkları bu sosyal dışlanmayı nasıl algıladıkları ve algılanan sosyal dışlanma deneyimlerine yükledikleri anlamlara yer verilmektedir.

4.4.1. Sosyal Dışlanma Algısına Yüklenen Anlam

Bazı katılımcıların sosyal dışlanmayı yakın çevrelerinde deneyimlediği, sosyal dışlanmaya benzer anlamlar yüklediği, sosyal destek ihtiyacının oluşmasına rağmen ihtiyaç duydukları desteği karşılayamadığı ve sosyal dışlanmaya karşı çeşitli mücadele yöntemlerine ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır.

“Dışlanma, birilerinin seni içlerine almaması, seninle bir şeyleri paylaşmaması ve seni kabul etmemesidir. Sosyal dışlanma ise benim yaşamımın kendisidir (K6, 28 yaşında, 2 çocuklu).”

“İçinde yaşadığım topluma ait olamama hissi. Oğlumun yaşadığı başarısızlığın, okula ve evdeki yaşama uyumsuzluğunun, diğer olumsuzlukların ve sıkıntıların sebebi sosyal dışlanma. Ailecek aşmaya çalışıyoruz (K5, 37 yaşında, 3 çocuklu).”

“Dışlanma paran olmadığı için tanıdığın insanların seninle konuşmayı bile tercih etmemesidir. Dışlanma deyince birçok şey akla gelebilir ama benim aklıma sadece maddiyattan kaynaklı maddi anlamda kimsenin seni sevmemesi ve dışlaması geliyor. Çünkü günümüzde cebindeki para kadar insan sayılırsın (K2, 31 yaşında, 3 çocuklu).”

Araştırmaya katılan K6 kodlu katılımcı eski eşinin suç işlediği için cezaevinde hükümlü olması, maddi yönden desteğe ihtiyaç duyması gibi nedenlerle sosyal çevresinin ona ön yargı ile yaklaşıp onu ve çocuklarını dışladığını düşünmektedir. Katılımcının yaşamında maddi sorunların yanında yakın çevresinin onu dışlaması ve bireyin medeni durumundan dolayı karşılaştığı zorluklar onun kendini toplumdan izole etmesine ve bu zorluklarla mücadele etmek amacıyla çeşitli destek sistemleri aramasına neden olmaktadır. K6 kodlu katılımcı yaşadığı zorlukları şöyle anlatmaktadır;

“Sosyal dışlanma, tüm ön yargılardan dolayı seni hastalıklı biriymiş gibi algılayıp suçsuz yere yargılamalarıdır. Boşanmış bile olsam eski eşim suç işlediği, benim de maddi durumum kötü olduğu için bana herkes ön yargı ile yaklaşıyor. Medeni durumum dul ve

toplum bana farklı gözle bakıyor. Dul olmam yaşadığım dışlanmanın yanında mücadele etmemi de güçleştiriyor. Dul kadın olarak yaşamak çok zor (K6, 28 yaşında, 2 çocuklu).”

K3 kodlu katılımcının sosyal dışlanmaya çocuğu üzerinden olumsuz anlamlar yüklediği, sosyal dışlanmayı kızıyla birlikte deneyimlediği ve sosyal destek sistemlerinin katılımcı için yeterli olmadığı, sosyal dışlanmayla baş edebilmek adına çeşitli mücadele yöntemlerine ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. Bireyin yaşamında sosyal dışlanmayı tüm alanlarda hissettiği, sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır.

"Şu an da çocuğumun rahatsızlığı nedeniyle okulda diğer çocukların onunla arkadaş olmaması, onunla alaycı kelimeler kullanarak kızımın üzülmektedir sosyal dışlanma. Sosyal dışlanma, asla ama asla yapılmaması gereken maddi yetersizlik nedeniyle toplumdaki ihtiyaç sahibi kişileri muhtaç olduğun için toplum dışına sürükleyen olumsuzluk (K3, 29 yaşında, 1 çocuklu)."

“Ben bu konuda kimseye fırsat tanımam, asla da taviz vermiyorum. Beni dışlayamazlar. Kendimi dışlanmadan koruyorum ama kızımı koruyamıyorum, okul hayatında kızım dışlanıyor, elimden bir şey gelmiyor çünkü onu dışlayanlar da çocuk (K9, 34 yaşında, 2 çocuklu).”

4.4.2. Sosyal Dışlanmaya Maruz Kalınan Alanlar

Katılımcılardan bazılarının ailesi dışındaki çevresinin, devletten maddi yardım aldığı yönündeki bilgiyi mahalle muhtarından duymaları bireyin sosyal yaşantısında çocuklarıyla birlikte yaşadığı dışlanmanın artmasına neden olmuştur. Bireyin yaşadığı sosyal dışlanma sonrası sadece maddi sorunları her ne kadar çözülmeye başlamış olsa da sosyal yaşantısında dışlanmayı fazlaca hissetmesine ve çeşitli sorunlar yaşamasına neden olmuştur. K6 kodlu katılımcı bu durumu şöyle ifade etmektedir;

“Başta komşularım olmak üzere diğer insanların beni dışladıklarını fazlaca hissediyorum. Özellikle SYDV’nin kış aylarında evime kömür yardımı, gıda yardımı getirdiklerini görünce bana yardım getirenlere bile onun ihtiyacı yok diyorlar (K6, 28 yaşında, 2 çocuklu).”

Katılımcılardan K2 ve K5 benzer şekilde çocuklarıyla birlikte okul başta olmak üzere her alanda kendini ekonomik sorunlara bağlı olarak sosyal dışlanma algısını hissettiğini ifade etmektedir. Katılımcı yaşadığı çevrede kendisine karşı olumsuz

tepkilerin mevcut olduğunu, çevresinin onu görmezden geldiğini, bu durumla baş etmek için duygusal sosyal destek ihtiyacının açığa çıktığını anlatan şu cümleleri kurmaktadır;

“Başta okul olmak üzere sağlık, iş, siyasi yani her alanda dışlanıyoruz. Dul’um diye yoksulum diye çocuğumun okulda yaşamadığı sorun yok. Fikirlerimiz bile önemsenmiyor. Toplum bizi görmemezlikten gelip yok sayıyor bu da bir sosyal dışlanma değil midir (K5, 37 yaşında, 3 çocuklu).”

"Aile içerisinde kardeşlerim dışlıyor. İş yaşamım yok kimse beni işe almıyor. Sağlıkta özel hastanenin kapısından içeri giremiyoruz sadece acile gidebiliyorum bazen ilaçları bile alamıyorum. Okulda öğretmen bile mesleği olmasına rağmen eğitim görmüş okumuş etmiş ama dışlıyor. Öğrenciler desen çocuklarımla oynamaz babası cezaevinde diye velilerde oynamasını istemez (K2, 31 yaşında, 3 çocuklu).”

4.4.2.1.Toplum: Araştırmaya katılan K1 kodlu katılımcının sosyal destek sistemlerinin güçlü olmadığı anlaşılmaktadır.

"Toplumdaki belediyenin bana kömür yardımı getirdiğini gören her kişi ne ihtiyacın vardı diye söylendiler ama kimse bilmiyor ki benim yakacak alacak param bile yok (K1, 43 yaşında, 1 çocuklu).”

K2 kodlu katılımcı da toplumun her alanında dışlanmış hissettiğini şu sözlerle ifade etmektedir;

"Okulda öğretmen ilgilenmiyor, eşimin cezaevinde olduğunu bilen veliler çocuklarının benim çocuklarımla oynamasını istemiyorlar. Komşularım benimle konuşmuyor (K2, 31 yaşında, 3 çocuklu).”

“Akrabalarım var ama beni dinlemezler, benimle konuşmazlar (K4, 42 yaşında, 3 çocuklu).”

K9 kodlu katılımcı diğer katılımcıların aksine kendini toplumdan izole etmektedir. Sosyal dışlanma riskini azaltmak, dışlanma sorunuyla yüzleşmemek adına katılımcının bu yöntemi tercih ettiği anlaşılan şu ifadeleri kullanmaktadır;

“Evet, kendimi dışlanmamak için herkesten korurken kendimden koruyamıyorum. Maddi durumum yetersiz diye kendimi sosyal hayattan geri çekiyorum. Yani kendimi kendim dışlıyorum (K9, 34 yaşında, 2 çocuklu).”

4.4.2.2. Sağlık: Araştırmaya katılan bazı katılımcıların sağlık alanında diğer bireylerle eşit şartlara sahip olmamaları, sağlık hizmetlerinden diğer bireyler gibi yeteri kadar yararlanamamaları dışlanmayı hissetmelerine yol açmaktadır. K3, K5 ve K6 kodlu katılımcı benzer hisleri yaşamış ve hissettiklerini şu cümlelerle ifade etmektedirler;

"Özel hastaneye muayene olmuyoruz. Devlet hastanesinde muayene sonrası ilaçları alamıyoruz. Çocuğumda yeni ortaya çıkan özgül öğrenme güçlüğü nedeniyle heyet raporu alıp özel eğitime başvuracağım. Fakat heyet raporu alabilmek için de para yatırmak gerekiyor. Zorlanıyorum para bulmakta. Sonrasında ise özel eğitim saatleri yetersiz gelirse ek özel eğitim dersi için ücretle ders bile aldıramayacağım (K3, 29 yaşında, 1 çocuklu)."

"Sadece devlet hastanesine gidiyorum. Özel hastanede randevu alsam bile parasız giriş yapmıyorlar (K5, 37 yaşında, 3 çocuklu)."

"Psikolojik sağlığımız alt üst ama psikiyatriste gitmek bile lüks bizim için. Yeşil kartlıyım, yeşil kartta eczaneler yüksek ücret alıyor ve benim param ödemeye yetmiyor. Muayene olamıyorum, muayene sonrası ilaçları alamıyorum hatta hastane uzak benim evime ve hastaneye gidecek param bile olmuyor (K6, 28 yaşında, 2 çocuklu)."

4.4.2.3. Aile: K6 kodlu katılımcının kardeşleri ve eşleriyle olan ilişkilerinin olumlu olmadığı, boşandığı eşinin suç öyküsü ve maddiyattan dolayı kendini sürekli suçlanmış hissederek dışlanmaya maruz kaldığı, ailesinden karşılamak istediği sosyal destek sisteminin güçlü olmadığı anlaşılmaktadır.

"Kardeşlerimin eşleri ve onların aileleri kardeşlerimi benimle ilgili suçluyorlar. En ufak tartışmalarda hep benimle itham ediyorlar (K6, 28 yaşında, 2 çocuklu)."

K3 kodlu katılımcı ise K6 kodlu katılımcının aksine abisi dışındaki aile üyelerinden talep etme ihtiyacı duymadan maddi sosyal destek ve duygusal sosyal destek sağladığını, ailesi tarafından dışlandığı bir olumsuz olay yaşanmadığını şöyle ifade etmektedir;

"Ailemde dışlandığımı düşünmüyorum. Ellerinden geldiğince (abim dışında) maddi manevi destek olmaya çalışıyorlar. Maddi destek veremeyen ise manevi olarak yanımda olduğunu hissettiriyor (K3, 29 yaşında, 1 çocuklu)."

4.4.2.4. İş: K6 ve K3 kodlu katılımcıların iş yaşamında iş bulamaması, çocuklarının yaşı, medeni durumları ve işverenin çeşitli olumsuz düşünceleri gibi benzer sebepler katılımcıların iş yaşamına katılamayıp ekonomik alanda dışlanmalarına neden olmaktadır.

"Patronlar beni işe almamayı tercih etmiyor. Kimi dul olmamı bahane ediyor, kimi diplomamın olmamasını bahane ediyor. Aradığım iş te masa başı değil ki (K3, 29 yaşında, 1 çocuklu)."

"Eşimin işlediği suçu bilen işverenler beni işe almak istemiyor, çocuklarım da küçük olduğu için sık sık izin alacağımı düşünüyorlar ve başvurumu kabul bile etmiyorlar (K6, 28 yaşında, 2 çocuklu)."

K5 kodlu katılımcı salgın döneminden itibaren ekonomik koşullar nedeniyle iş hayatına katılamamaktadır. Katılımcının ve ailesinin yaşadığı mahallenin sosyo-ekonomik şartlarının yüksek olmamasına rağmen katılımcının yaşam şartlarının asgari standartların altında yer aldığı, katılımcının ekonomik alan da sosyal dışlanmaya maruz kalmasına neden olmaktadır. Katılımcı bu durumu şöyle anlatmaktadır;

"İş hayatına katılamıyorum bile. Pandemi döneminde işsiz kaldım, şimdi ise hala covid bahane ederek kapıdan çeviriyorlar. Çok bir şey istemiyorum mesleğimi yapayım geçinmek için asgari ücret versinler yeter (K5, 37 yaşında, 3 çocuklu)."

K4 kodlu katılımcı iş yaşamından dışlanmasını kendisine iş imkânı sağlayacak iş bulması konusunda yardımcı olacak çevresi geniş bir tanıdığı olmamasına bağlamaktadır.

"Çeşitli becerilerim ve güvenlik görevlisi olabilmek için aldığım sertifika dâhil çok sayıda sertifikalarım var. Ama referansım yok diye iş bulamıyorum (K4, 42 yaşında, 3 çocuklu)."

4.4.2.5. Okul: K6 kodlu katılımcının çocuğunun okulda yaşadığı sosyal dışlanma, bireyin çocuklarının okul rehber öğretmeninden sosyal destek talep etmesine neden olmuştur. Okul alanında yaşadığı bu sosyal dışlanmayla mücadele yöntemi olarak okul rehber öğretmeninden çocuğu ve kendisi için psikolojik destek alarak sosyal destek ihtiyacını karşılamaya çalışmaktadır.

"Okulda sınıf öğretmenimiz anlayışsız olduğu için çocuğumla yakından ilgilenmeyi tercih etmiyor. Sadece rehber öğretmenimiz bizimle konuşuyor, bize destek

veriyor, çocuğumda babanın yokluğu, paranın olmaması vb. nedenlerden kaynaklanan özgüven sorununu aşmasında yardımcı oluyor (K6, 28 yaşında, 2 çocuklu).”

K6 kodlu katılımcı ile benzer süreçlerden geçen ve benzer sorunlarla karşılaşan K5 kodlu katılımcının ailesiyle birlikte dışlanmayı en çok hissettiği alanın okul olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcının çocuğunun sınıf arkadaşları dahil öğretmenlerinin SED aldığı bilgisini duymuş olması sınıf ortamında dışlanmasına neden olmaktadır. Okul müdürünün çocuğa ve katılımcıya karşılaştıkları olumsuz süreçlerle baş edebilmeleri adına sosyal destek sağlamaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

“Çocuğumun lisede özellikle ergenlik döneminin de etkisiyle okula uyumsuzluk gibi sorunları var. SED aldığını duyan diğer öğrenci ve velileri çocuğumu dışlıyorlar, aralarına almıyorlar. Fakat okul müdürü SED aldığımızı duyunca daha fazla psikolojik yönden destek vermeye başladı (K5, 37 yaşında, 3 çocuklu).”

Araştırmaya katılan K3 kodlu katılımcı çocuğunun özgül öğrenme güçlüğüne bulunuyor olmasının, diğer öğrenci velileri ve öğrencilerin kızına farklı bakış açısıyla bakarak çeşitli olumsuz muamelelerde bulunmalarına neden olduğunu düşünmektedir. Okul yaşamında kendisinin ve kızının yaşadığı dışlanmayı algılayan katılımcı bu durum karşısında kendisini soyutlamayı tercih ettiğini şöyle ifade etmektedir;

"Okul alanında çocuğumun dışlandığını hissediyorum. Yaşadığı sorun yüzünden arkadaşları oyuna dahil etmiyor, dalga geçiriyorlar. Bu hep böyle devam edecek sanırım özel eğitime param yetmez. Çocuğumdaki rahatsızlık geç keşfedildi. Bu süreçte öğretmeni yeteri kadar ilgilenip onu diğer çocuklardan farklı olarak dışlamasaydı erken de ortaya çıkartılabilirdi. Velilerle görüşmüyorum, çocukları çocuğumu dışlarken onlara yanlış davranış kazandıran kişilerle niye görüşeyim ki. Kendimi izole ediyorum da denebilir (K3, 29 yaşında, 1 çocuklu)."

K4 kodlu katılımcı çocuğunun okul yaşamında dışlandığını, yaşadığı dışlanmaya karşı çeşitli baş etme mekanizmaları kullandığını ifade etmektedir.

“...Sadece durumu kabulleniyor. Derslere yönelip sürekli yaşadıklarını hatırlamamaya çalışıyor. İleriki yıllarda okursa iyi bir geleceği olacağının farkında (K4, 42 yaşında, 3 çocuklu)."

K2 kodlu katılımcının çocuklarının okul hayatlarında dışlanmayı hissettiği, ailesinin maddi yetersizleri, babasının ise cezaevinde olmasından, diğer öğrenci

velilerinin çocuklarının kendi çocuklarıyla oynamasını istememeleri sebebiyle hem öğretmen hem de öğrenciler tarafından dışlandığı görülmektedir. Bazı günler okul çıkışları çocuklarının eve ağlayarak gelmesi çocuklarının da toplum dışına itildiği ve dışlanmaya maruz kaldıklarını göstermektedir.

"Çocuklarım oyunlara alınmıyor. Eve ağlayarak geliyor. Öğretmen bile çocuğumla iyi ilgilenmiyor. Ekonomik anlamda kendimi yetersiz hissediyorum (K2, 31 yaşında, 3 çocuklu)."

4.4.2.6. Ekonomik: K1, K3, K4 ve K6 kodlu katılımcılar devletten ve çeşitli kuruluşlardan aldığı maddi yardımların ihtiyaçlarını karşılamaya yetmediğini bu yüzden ekonomik alanda kendilerini çocuklarına karşı yetersiz ve dışlanmaya açık hissettiklerini ifade etmektedir.

"Verilen para yardımı evin idaresine yetmiyor ama çocuklarımın bazı ihtiyaçlarını yine de karşılıyor. Dışlanmamızın altında yatan ana neden fakir olmam yeteri kadar paramın olmaması (K1, 43 yaşında, 1 çocuklu)."

"Ekonomik sebeplerden dolayı dışlandığımı açıkçası düşünüyorum, çocuğum bile yaşı küçük olmasına rağmen paramızın az olması nedeniyle kendisine farklı muamele yapıldığının farkına vardı. Kızım için sonunda ablam ile birlikte SHM'ye başvuru yaptım (K3, 29 yaşında, 1 çocuklu)."

"Ev kiram 500 tl aldığım yardım dışında başka gelirim yok. Boşandığım eşimden sadece çocuğuma nafaka talebinde bulundum. O da düzenli yatmadığı için çoğu ihtiyacımız karşılanmıyor. Okul ihtiyaçlarını karşılayayım çocuğum daha fazla dışlanma yaşamasın diye her ay az ücretle nasıl geçinirim diye dert ediyorum (K4, 42 yaşında, 3 çocuklu)."

"... Komşuya, akrabaya muhtaç olmaktan utanıyorum. Devletten yardım alıyorum. Ben istemez miyiz devletten para almadan geçinmeyi. İstedğim evde oturamıyorum, istediğimi yiyemiyorum, istediğimi giyemiyorum, sosyal çevreye bile katılamıyorum. Yedek bir ayakkabının olmaması seni o kadar çaresiz yapıyor ki, insanı üzüyor. En zoru ve en acısı da çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandığım durumlarda bunu çocuklara anlatamamam (K6, 28 yaşında, 2 çocuklu)."

4.4.3. Kurumdan Aldığı Sosyal ve Ekonomik Destek Sonrası Hayattaki Deneyimler

Araştırmaya katılan K6 kodlu katılımcı SED almaya başladıktan sonra aldığı yardımın sosyal çevresi tarafından duyulmuş olmasının yaşadığı sosyal dışlanmayı daha da arttırdığını, dışlanmanın yanında suçlanmasına da neden olduğunu ifade etmektedir. Yaşadığı sosyal dışlanmayla mücadele yöntemi olarak kişi ve kuruluşlara yaşadığı sorunları paylaşarak sosyal destek ihtiyacının karşılanmasını istemiştir.

“SED’i aldığımı sadece annem ve çocuklarım biliyor, Beni de aldıktan sonra desteklediler, çünkü ailemden veya çevremden başka alanlar da var duyuyorum. Ben de alırım onlar gibi sonuçta ihtiyacımız var ayıp değil ki diye düşünerek aldım. Sosyal dışlanmayı arttırdı. Duyanlar daha da suçlayıp dışlıyorlar beni. İlk başlarda kaderime boyun eğiyordum fakat muhtarın ve SHM’dekilerin destekleri sayesinde sorunları çözmeye başladım. Okula gittim rehber öğretmene ve müdüre sorunumu, durumumu anlattım onlardan çocuğum için psikolojik destek istedim (K6, 28 yaşında, 2 çocuklu).”

Katılımcılardan K5 SHM’den aldığı maddi destek sonrası sorunlarının kısmen çözülmeye başladığını, bu süreçte de psikolojik destek almayı tercih ettiğini, çocuklarının sosyal hayatlarında karşılaştığı zorlukla baş edebilmeleri adına yüzme vb. çeşitli etkinliklere katılımlarını arttırdığı anlaşılmaktadır. Katılımcının maddi yardım sonrası yakın çevresinden duygusal destek sağlarken çocuğunun sınıfındaki akranlarının destek aldığını duymuş olması çocuğun dışlanmasını arttırdığı anlaşılmaktadır. K5 kodlu katılımcı bu durumu şöyle ifade etmektedir;

“Çocuklarımla birlikte psikiyatriste psikolojik destek almaya gidiyoruz ve çocuklarımın ikisini de iyi hissetmeleri için yüzmeye gönderiyorum. Eski görümcem, annem, psikiyatristim, SHM’de ki uzman bana bu süreçte destek oldular. Ailem maddi yardımlara mecbur olduğumu bildikleri için destekledirler. Verilen bu para yardımı sonrası okulda destek aldığımızı duyan öğrenciler oğlumu sürekli fakir diyerek dışlamaya devam ettiler (K5, 37 yaşında, 3 çocuklu).”

K1 kodlu katılımcının yaşamındaki sorunları çocuklarıyla ve kendisine destek veren kurumdaki kişilerle paylaştığı, onlardan duygusal ve maddi sosyal destek talep ettiği anlaşılmaktadır. Katılımcı sorunlar karşısında baş etme yöntemi olarak SHM’ye başvurduğunu ve sonrasında aldığı tepkileri şöyle ifade etmektedir;

"...Çocuklarımla konuşuyorum ve kurumdan destek alayım diye onlara anlatıyorum. Elime geçen paraya göre harcama yapıyorum. Oldukça pahalı eşyalar almam, alışverişe bile ihtiyaç olduğunda giderim. Aldığım SED'i kimseye söylemek istemedim ama kayınvalideme eşim söylemiş. O baya laf etti. Ne gerek vardı az yiyip yine de almasaydınız dedi. Verilen maddi yardım maddi dışlanmamı kısmen azaltsa da çevremden özellikle aile içerisinde yaşadığım dışlanmayı arttırdı. Kaynanamdan duyanlar bu durumu hoş karşılamadı (K1, 43 yaşında, 1 çocuklu)."

K2 kodlu katılımcının SHM'den aldığı SED bilgisi çevresinde sınırlı kişi tarafından bilinmektedir. Katılımcının amacı çocukları ve kendisinin karşılaşacağı sosyal dışlanma riskini azaltmaktır.

"Çevremin bilgisi yok sadece arkadaşım ve annem destekledi. İhtiyacımın olduğu ortada olduğu için (K2, 31 yaşında, 3 çocuklu)."

Katılımcıların sosyal dışlanma hissi bütün boyutlarıyla değerlendirildiğinde, bazı katılımcıların yaşamındaki kişilerle sosyal ilişkilerinin zayıf olduğu, sosyal çevresinin kısıtlı olduğu, sosyal çevresi dışındaki iletişim içerisinde bulunduğu kişilerden sosyal destek sağlayamadığı, akraba, komşu ve arkadaşlarından sosyal destek talebinde bulunmasına rağmen istediği ihtiyacı olan desteği bulamadığı sosyal dışlanmayı hissettiği anlaşılmaktadır. Sosyal dışlanmayı algılayan bazı katılımcıların SED'i sosyal çevresinden sadece ailesi ile paylaştığı, diğer bireylerden bilinçli bir şekilde gizlemeyi tercih ettiği böylece hem aileden sosyal destek sağlamaya devam ettiği hem de sosyal dışlanma riskini azaltmaya çalıştığı görülmektedir.

4.5. SOSYAL DIŞLANMA VE SOSYAL DESTEK İLİŞKİSİ

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların algıladıkları sosyal dışlanma ve sosyal destek arasındaki ilişki ele alınmıştır.

K6 kodlu katılımcının yaşamında kendisine destek sağlayan ailesiyle benzer maddi duruma sahip olduğu, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan dezavantajlı bir mahallede ikamet ettikleri, evlerinin konum olarak yakın olmasının görüşme sıklığını arttırdığı, annesiyle benzer dışlanma deneyimleri olduğu, bezer süreçlerden geçtikleri anlaşılmaktadır. Katılımcının talep ettiği sosyal desteği ailesi dışındaki çevresinden karşılayamadığı, yaşamın içerisinde sosyal dışlanmayı aktif olarak hissettiği görülmektedir. Katılımcının sosyal dışlanmayı hissettiği ekonomik alanda maddi

sorunlara çözüm üretebilme ve potansiyelini artırma adına SHM'den maddi yardım talebinde bulunduğu, sosyal destek sistemlerini kullanma eğiliminde olduğu, aldığı bu yardımın maddi yetersizliğini azalmaya çalıştığını, kendisine güven hissi verdiğini şu sözlerle dile getirmektedir;

“Yaşadıklarım mutsuzluk, umutsuzluk, suçluluk hissettiriyor. Yaşama sevincimi alıyor. Çevremde annem, babam ve çocuklarım dışında destek veren yok. Yaşadığım hisleri ve sorunları annemle paylaşıyorum çünkü annemle babamın da maddi durumu iyi değil. Benzer şeyleri yaşıyoruz maddi yetersizlik, benzer acı (Katılımcı bu söyleminde kardeşinin vefatından bahsediyor). Annemle de kimse konuşmaz. Sizin anlayacağınız parası olmayan parası olmayanın halinden anlar. Annemle aynı mahallede oturuyoruz ve sık sık bir araya geliriz. Birbirimize karşılıklı manevi destek veriyoruz. Maddi desteği SHM'den alıyoruz. SED verdikleri için şükrediyorum devlete. Düzenli bir gelir olması güven veriyor, gelen gelire göre hareket ediyorum (K6, 28 yaşında, 2 çocuklu).”

Araştırmaya katılan K5 kodlu katılımcı K6 kodlu katılımcı ile benzer olumsuz duygular hissetmektedir. Katılımcıya sosyal dışlanma yaşadığının farkında olup bu dışlanmayı maddi destek sağlayan teyzesi ve eski görümcenin yanı sıra kendisine duygusal destek sağlayan annesi ile paylaşmaktadır. Bu destek sürecinde eski görümcenin kendisini SHM'ye yönlendirdiği anlaşılmaktadır. Yaşadığı sosyal dışlanmayı paylaştığı kişilerden annesiyle benzer sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapıya sahipken teyzesi, eski görümcesi ile ekonomik durumu benzememektedir. K5 kodlu katılımcının annesinin de maddi yetersizlik nedeniyle ortak akrabalar tarafından sosyal dışlanma yaşaması katılımcı ile olan iletişimini arttırdığı anlaşılmaktadır. Katılımcı hislerini şöyle anlatmaktadır;

“Hayata karşı bir nefret, üzüntü, çocuklarıma yetemediğim için yetersizlik hissi ve devlete başvurduğum için de gurursuz hissediyorum. Annem ve eski görümcem hem bana üzüldüler birlikte ağladık hem de desteklediler beni devlete başvurmam konusunda. Annemle dertleşmelerimiz daha da arttı. Eski görümcem yaptığı maddi yardımları arttırdı. Maddi sorunları olmadığı için faturalarıma kadar ödemeye başladı. En büyük yardımı ise beni devletin verdiği para konusunda kuruma yönlendirerek yaptı. Yardıma başvurmam ve almam için beni cesaretlendirdi (K5, 37 yaşında, 3 çocuklu).”

K3 kodlu katılımcı yaşadığı sorunlarını paylaştığı kişiyle kendisinde ortak yanlar olduğunu ifade etmektedir. Bu benzerlikler arasında aile bağları ve sosyo-ekonomik

durumlarının benzer olması yer almaktadır. Ortak paylaşımlar katılımcının ve yakınlarının iletişim sıklığını arttırmıştır. Katılımcının aile üyeleriyle sorunlarını paylaşması ve destek sağlaması katılımcıda olumlu hislere ortaya çıkarmaktadır.

“Her sorunumu paylaştığım ablam ve teyzem benimle aynı hisleri yaşadılar inanıyorum. Bana tüm başvuru süreçlerinde ve çocuğumun rahatsızlığında destek olmaya çalıştılar. Ablam benimle benzer durumlardan geçti. Şu anda da eşiyile birlikte asgari ücret bile almadan devletin yardımıyla geçiniyor. Ablamla ve teyzemle eskisine göre daha sık konuşuyoruz. Konuştukça yalnız olmadığımı ve rahatladığımı hissediyorum. Çünkü aynı sorunları yaşıyoruz ve ne hissettiğimizi en iyi biz biliriz. Bizim bize destek olacak başka yakınlarımız yok (K3, 29 yaşında, 1 çocuklu).”

K3 kodlu katılımcı ile benzer düşüncelere sahip olan K7 kodlu katılımcı durumu şöyle anlatmaktadır;

“Ailemden hiçbir kardeşim almıyor. SED alan arkadaşlarımla aram sıkıdır. Beni onlar anlıyor. Onların da eşleri ya hapiste ya da bırakıp gitmiş yani yok (K7, 40 yaşında, 2 çocuklu, eşi vefat etmiş).”

K4 kodlu katılımcının görüşme sürecinde sosyal yaşamına ilişkin verdiği bilgilerden hareketle yaşamında kendisine devamlı sosyal destek sağlayan kişilerin olmaması katılımcının dışlanma riskini arttırmaktadır. Bireyin sosyal dışlanmasını paylaştığı kişilerin yaşamlarında dışlanma öyküsünün bulunmaması bireyin anlamadığını düşünmesine ve daha da dışlanmış hissetmesine neden olmaktadır. Katılımcı yakın çevresinden sosyal destek sağlamaya çalışsa da ihtiyaç duyduğu desteği sağlayamamaktadır. Hislerini şöyle ifade etmektedir;

“...Çaresizlik, devlete mecburiyet hissi oluşturuyor. Arkadaşlarım var benimle yaşadıklarımı paylaşmaya çalışırlar. Manevi destek verdiler, üzüldüler benimle birlikte ama ellerinden bir şey yapmak gelmiyor gelsin de istemiyorlar. Hepsinin maddi durumu benden kat kat üstün durumda. Arkadaşlarımla ortak yanlarımız yok. Herkes iyi ben sürünüyorum. Nadiren konuşuyoruz, konuştuğumuzda da huzurlu hissederim ama biraz da eziklik hissi oluşuyor. Ben elimden geldiğince onlara destek olmaya çalışıyorum ama onlar bana her zaman olmuyor (K4, 42 yaşında, 3 çocuklu).”

K1 kodlu katılımcının yaşadığı sosyal dışlanma, katılımcıda toplumda kabul edilmeyip sevilme gibi olumsuz duygulara neden olmaktadır. Birey sorunlarını

paylaştığı kişilerden yakın arkadaşı ile benzer sosyo-ekonomik seviyede olduklarını vurgulayarak, arkadaşını da SHM'ye SED'e başvurması konusunda desteklediğini ifade etmiştir. Katılımcıyla yakın arkadaşının maddi açıdan yetersizlikle mücadele ediyor olmaları, ikisinin de sosyal çevrelerinde dışlanmaya maruz kalmaları, aynı mahallede oturmaları, birbirleriyle olan iletişimlerini arttırmış ve karşılıklı sosyal destek ihtiyaçlarını karşılamalarına neden olduğunu şöyle anlatmaktadır;

"Sevilmediğimi hissediyorum. Hissettiklerimi annem ve arkadaşım dışında kime anlatabilirim. Annem dışında sadece arkadaşım destekledi hatta o da başvurmayı düşündü sonunda ve o da maddi yardım için başvurdu. Yaşadıklarımızın benzer olması, parasızlıkla mücadele etmemiz bizi birbirimize yakınlaştırıyor. Her gün konuşmaya çalışıyoruz. Sonunda kendimi rahatlamış ve mutlu hissediyorum. Birbirimize maddi olmasa da manevi olmaya çalışıyoruz diyelim. Maddi yönden de devlet iyi ki var (K1, 43 yaşında, 1 çocuklu)."

Katılımcılardan K2'nin yaşadığı sosyal dışlanma karşısında geçmişte benzer sosyo-ekonomik duruma sahip olan arkadaşı ve profesyonel bireylerden sosyal destek talep ettiği, talep ettiği sosyal destek ihtiyacını karşılamaya çalıştığı, sosyal destek sistemlerinin kısıtlı olduğu, arkadaş sistemi dışında sosyal dışlanmayı açıkça hissettiği anlaşılmaktadır. Kendisine duygusal ve maddi destek sağlayan arkadaşı ile katılımcının paylaşımları sonrasında iletişimlerinin arttığı, bu durumun katılımcıda birtakım olumlu hislere neden olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcı genel olarak hislerini sosyal devlet sisteminin gereklerinin yeteri kadar uygulanmaması üzerinden şu sözlerle ifade etmektedir;

"Çaresizlik hissi oluşuyor bende. Sanki yaşadığımız devletin birer üyesi, parçası değiliz gibi. Herkes eşit deniliyor ama biz eşit falan değiliz. Paran yoksa geridesin hep yıpranıyoruz, dışlanıyoruz. Dışlanmış hissediyorum kendimi çokça, bu duyguları ise yakınlarımdan sadece bir arkadaşına anlatabiliyorum. Diğer kişiler hep devlet görevlisi. Arkadaşımın ve diğer memurların ellerinden bir şey gelmez. Destek olmaya çalışırlar. Belki acıdılar bilemiyorum. Çünkü arkadaşım zengin biriyle evli. Bekâr iken arkadaşımda fakirdi kesin o da dışlanıyordu herkes tarafından ama şu an evlendi eşinin maddi durumu iyi yani varlıklılar. Onunla bizi yakınlaştıran şey geçmişimiz... Maddi yönden fakir oluşumuz (eskiden). Hafta boyunca iki günde bir telefonla veya ayda bir sefer bir araya gelebiliyoruz. Bir aradayken kendimi rahatlamış hissediyorum. Hafiflemiş

sorunlarımı paylaşmış hissediyorum. Yüz yüze görüşemeyince ise arkadaşım sürekli iyi misin, sıkıntın var mı diye arıyor. Birbirimize destek oluyoruz. Eskiden daha çok manevi destek oluyorduk ama şimdi onun maddiyatı iyi ben ona sadece manevi o ise hem maddi hem manevi destek oluyor bana. Onun maddi yardımını dışında devlet de maddi destek sağlıyor. Devletin verdiği para yetmiyor. Ama yabancıya el açmaktan, muhtaç duruma düşmekten iyidir (K2, 31 yaşında, 3 çocuklu).”

5. TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular literatüre göre değerlendirilip yorumlanarak aşağıda belirtilmiştir.

Araştırmada ailelerin yakın sosyal çevrelerinden elde ettikleri sosyal destek deneyiminin iyi olmasıyla sosyal dışlanma hissini azaldığı araştırmanın önemli bulguları arasındadır. Bireylerin etkileşim içinde bulunduğu sosyal çevrelerinden sağladıkları sosyal destek, bireylerin sosyal dışlanma yaşamıyla yakından ilişkilidir. AYDIN'ın (23) çalışmasında SED hizmetinden faydalanan kişilere yapılan ÇBASDÖ'de ailelerin yaşadıkları yerlerde bulunan akrabaları ile çok boyutlu algılanan sosyal destek arasındaki ilişki anlamlı olarak ortaya çıkmıştır. Akrabalık ilişkileri olumlu olan bireylerin sosyal destek algılarının yüksek olduğu, bu durumun ise ailelerin kendilerini akrabalarıyla birlikteyken daha huzurlu ve mutlu hissettikleri anlamına geldiği anlaşılmıştır.

Araştırmada sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan ailelerin aldıkları maddi yardımların çevreleri tarafından algıladıkları sosyal dışlanmışlık düzeyini arttırdığı gözlemlenmiştir. Ailelerin yaşadığı ekonomik problemlerle baş etme amacıyla faydalandıkları sosyal ve ekonomik desteği yakın çevrelerinden bilinçli bir şekilde gizlediği anlaşılmıştır. Sağladıkları bu maddi desteğin çevreleri tarafından öğrenilip sosyal dışlanmaya maruz kalmalarının nedenleri arasında bireylerin ihtiyaç sahibi olmadıklarının düşünülmesi, aile bireylerinde suç öyküsü bulunan kişilerin varlığı sebebiyle maddi yardımı hak etmediklerinin düşünülmesi vb. sebepler gelmektedir. UĞUR ÇİNAL'ın (48) araştırmasında da SED'den faydalanan bireyler aldıkları maddi yardımı eş, akraba ve komşularının bilmediğini ifade etmişlerdir ve nedeni sorulduğunda ise eşlerinin parayı ellerinden alacağından korkmaları, komşularının kendilerini ihbar etmesiyle yardımın kesileceği düşüncesi, akrabalarından gizlemelerinde ise acınmak istemedikleri yer almaktadır. Aynı araştırmanın önemli bulgularından birisi de “sosyal dışlanma” kavramının ortaya çıktığı ve SED alan bireylerin sosyal dışlanma hissini yaşadığı görülmüştür.

Önemli bulgulardan bir diğeri de SED'den faydalanan ailelerin SED miktarının sosyal destek ihtiyacını etkilediğidir. SED miktarının farklılaşmasının nedenleri arasında da çocuk sayısı, gelir miktarı gelmektedir. EDEBALI'nın (49) çalışmasında da devletten

alınan SED miktarının aralığının geniş olması, örnekleme dahil olan bireylerin gelir düzeyiyle bağdaştırılmıştır.

Araştırmada çocuk sayısının sosyal destek ihtiyacını ve sosyal dışlanmışlık düzeyini etkilediği gözlemlenmiştir. Tek çocuklu ailelerin ihtiyaç duyduğu sosyal destek, iki veya daha fazla çocuğu olan ailelere göre azdır. İki ve daha fazla çocuğu olan ailelerin maddi sorunlar karşısında baş ederken çevrelerinden sosyal destek sağlayamamaları durumunda sosyal dışlanma düzeylerinin tek çocuklu ailelere göre fazla olduğu anlaşılmıştır. GÜLMEZ'in (50) Tunceli'de yaptığı araştırma bulgularında ailelerin çocuk sayısının az olduğu, aile işlevlerinde ise çocuk sayısı açısından belirgin farklılığın olmadığı anlaşılmıştır.

Diğer bir bulguda sosyal ve ekonomik destek hizmetinden yararlanan ailelerin yaşadığı sosyal çevrenin sahip olduğu özelliklerin sosyal dışlanmışlık düzeyini önemli ölçüde etkilediğidir. YALDIZ'ın (51) benzer konulu araştırmasında araştırmaya katılan bireylerin sosyal destek ihtiyacını giderebilecekleri arkadaş, komşu ve akrabalarının varlığı sosyal ilişkilerine olumlu katkı sağlayıp bireylerin yaşam doyum skorlarında anlamlı farklılığa yol açtığı görülmüştür.

Araştırmada medeni durumun ailedeki bireylerin sosyal destek ihtiyacını etkilediği, boşanmış veya boşanma aşamasında olan kadınların sosyal destek ihtiyacının evli olan kadınlara göre daha fazla olduğuna ulaşılmıştır. BÜLBÜL'ün (52) çalışma bulgularına bakıldığında SED den faydalanan aile bireylerin çoğunlukla boşanmış kişilerden oluştuğu, yani parçalanmış veya tek ebeveynli aileler olduğu, ailedeki bireylerin ise eğitim seviyelerinin yüksek olmadığı anlaşılmıştır. TOPTAŞ'ın (15) çalışmasında ise medeni durumun yoksulluk dağılımında bariz bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

Araştırmada gelir düzeyinin ailelerin algıladıkları sosyal dışlanmanın seviyesini etkilediğine ulaşılmıştır. SED ve maddi sosyal yardımlar dışında hiçbir düzenli gelire sahip olmayan veya çeşitli sebeplerle (iş bulamama, meslek sahibi olmama, çocuk bakma vb.) çalışma hayatına katılamayan ailelerin sosyal çevrelerinde dışlanmaya maruz kalarak sosyal desteğe daha fazla ihtiyaç duydukları anlaşılmıştır. ERBİLİR GÖNÜLTAŞ'ın (41) çalışma bulgularında maddi gücü iyi olan ailelerin yaşam kalitelerinin iyi olmayanlara göre yüksek olduğuna ulaşılmıştır. Bu çalışmaya göre ekonomik durum ile sosyal destek algısı arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Araştırmaya göre SED’den faydalanan ailelerdeki çocukların okul yaşamlarında, aldıkları maddi yardımların duyulması, öğretmenleri veya akranları tarafından sosyal etiketlenmeye maruz kalmasına, akranlarından sosyal destek sağlayamamalarına ve sosyal dışlanma düzeylerinin yüksek olmasına neden olmaktadır. GÜLMEZ’in (50) çalışma bulgularında liseye giden ergenlerin ebeveynlerinin sosyal desteğine duyduğu ihtiyacın fazla olduğu, genel işlevler puanlarına bakıldığında ilköğretim seviyesindeki çocukların puan ortalamasının, lise seviyesindeki çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Araştırmanın bulgularından birisi de katılımcıların çoğunun cinsiyetinin kadın olması ve eğitim seviyesinin düşük olduğudur. Araştırmanın yapıldığı tarihte başvuru yapan ve şartları taşıdığı tespit edilen bireylerin genelinin kadın olması buna etki etmektedir. TÜRKSEVER’in (1) çalışmasında SED hizmetinde ödemenin yapıldığı bireyleri genelde çocukla ilgilenen birinci derece yakını olan kadınlar oluşturmaktadır. Bunun nedeni ise çocukların bakım sorumluluğuyla genelde kadınların ilgilenmesidir. Toplumumuzda yoksulluktan etkilenen kesimlerin arasında başta kadınlar ve çocukları yer almakla birlikte SED hizmetinden faydalanan gruplardaki çoğunluğun kadınlar ve çocuklardan oluştuğu sonucu karşımıza çıkmaktadır. BÜLBÜL’ün (52) çalışmasında da sosyal yardımlara başvuranların çoğunun kadınlar olduğu, destek alan sayısının çoğunluğunu kadınların oluşturduğu, bunun nedenleri arasında kadınların mevcut yoksulluklarını daha kolay ifade edebilmelerinin yer aldığı görülmektedir. TOPTAŞ’ın (15) çalışmasında da SED vb. sosyal yardıma başvuran ve destek alan bireylerin çoğunu kadınlar oluşturup eğitim düzeyine bakıldığında ortaokul ve alt seviyede oldukları görülmektedir. GÜLMEZ’in (50) çalışmasına bakıldığında çoğunlukla boşanmış, eşi cezaevinde ya da evli olup eşlerden birisinin ihmalkar davrandığı, sorumluluklarını yerine getirmediği böylece ekonomik desteğe ihtiyaç duydukları görülmektedir. EDEBALI’nın (49) çalışmasında da sosyal ve ekonomik destekten faydalanan bireylerin büyük çoğunluğunun çeşitli nedenlerden dolayı evli olmadığı anlaşılmıştır. Aynı çalışmada örneklem grubunun yüksek oranını kadın, işi olmayan, eşi cezaevinde olan veya eşi vefat etmiş bireylerden oluşması SED’in toplumsal olarak kadınların güçlendirilmesi noktasında önemli olduğunun anlaşılmasına neden olmuştur. Yine aynı çalışmada sosyal ve ekonomik destekten faydalananların neredeyse tamamını ilkokul mezunu bireyler oluşturmaktadır.

Diğer bir bulguda sosyal ve ekonomik destekten faydalanan bireylerin başka kuruluşlardan ek olarak maddi yardım aldığıdır. UĞUR ÇİNAL'ın (48) yaptığı araştırmada da benzer sonuçlara rastlanılmıştır. UĞUR ÇİNAL'ın araştırmasında da katılımcıların büyük çoğunluğu SHM dışında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından da maddi yardım almaktadır. SYDV'ler toplumda yaşayan dezavantajlı bireylere yönelik yardımları içeren bir kuruluştur. SYDV'ler SED miktarına göre düşük miktarda yardımlar vermektedir. EDEBALİ'nin (49) araştırma bulgularına bakıldığında akraba vb. sosyal çevrelerinden yardım alan katılımcıların sayısının; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Sosyal Hizmet Merkezleri veya belediyelerden yardım alan katılımcı oranına göre düşük olduğu görülmüştür. Bu da gösteriyor ki sosyal çevresinden maddi destek alan bireylerin diğer kurum ve kuruluşlara başvurma eğilimleri düşüktür.

Bir diğer araştırma bulgusu da yardım alan bireylerin çoğu SED hizmetini yakın çevrelerinde iletişim halinde oldukları muhtar, komşu, akraba vb. bireylerden duymuşlardır. UĞUR ÇİNAL'ın (48) çalışmasında da benzer sonuca ulaşılmıştır. sosyal ve ekonomik destekten faydalanan bireylerin maddi yardım sağlayan kurumlarla ilgili bilgileri genelde sosyal ilişki içerisinde oldukları bireylerden edinmişlerdir.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde araştırma bulguları özetlenip araştırmaya ilişkin problemlerin çözümü için önerilerde bulunulacaktır.

Araştırma ekonomik yoksunluk içerisinde bulunan ve SED hizmetinden faydalanan ailelerin toplumsal alanda yaşadığı dışlanmayı ortaya koymaktadır. Ortaya çıkan veriler literatür çalışması yapılarak sosyal hizmet, sosyo-kültürel bağlamında değerlendirilmiştir. Araştırmanın örnekleme Afyonkarahisar ili Sosyal Hizmet Merkezi aracılığıyla ulaşılmıştır. Araştırmada 20 birey ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme yapılmıştır. Yapılan çalışmada maddi açıdan düşük veya orta seviyede olup sosyal ve ekonomik desteğe başvuru yaparak başvurusu kabul edilen ailelerin SED hizmetinden faydalanmaya başlamaları sonrasında yakın çevrelerinde sosyal dışlanma yaşıyıp yaşamadıkları ve bu dışlanmayla mücadele ederken sosyal destek ihtiyacının oluşup oluşmadığına ilişkin alt sorular çerçevesinde yürütülmüştür. Elde edilen bulgular ise görüşme formundaki soru sıralamasına ilişkin değerlendirilmiştir.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre toplumda dezavantajlı kesim içerisinde yer alan yoksul ailelerin çoğu SED hizmetinden yararlanmaya başlamaları sonrasında yakın çevrelerinden bu bilgiyi gizlemektedir. Gizleme sebepleri arasında desteğin sonlandırılacağından korkma, ihtiyaçlarının olmadığı düşüncesi, muhtaçlık durumunu kabullenememe ve dışlanmaktan çekinme yer almaktadır. Fakat bazı ailelerin ise bilinçli olarak bu bilgiyi iletişim halinde oldukları kişilerle paylaşması onlardan sosyal destek ihtiyacını karşılamak istediklerinin göstergesidir. Bu süreçte yaşadıkları zorlukları ve çeşitli kurumlardan aldıkları maddi yardımları çevreleriyle paylaşmaları sonrasında onlardan sosyal destek sağlayan bireylerin dışlanma hissinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

SED den faydalanan ailelerin çoğunun evlilik birlikteliğinin olmadığı, boşandıkları veya boşanma aşamasında oldukları eşlerinin suç işleyip cezaevine girme, aldatma, işsizlik gibi sebeplerle çocuklarına karşı olan sorumluluklarını yerine getirmediği, böylece kadınların daha fazla yükümlülüklerinin olduğu tespit edilmiştir. Tek ebeveynli ailedeki kadınların yaşadıkları maddi ve sosyal sorunlarla baş etmeye başlamalarının ilk zamanlarında psikolojik sorunlar yaşamaya başladıkları, kendilerini çaresiz hissettikleri, aynı zamanda sosyal çevrelerinden dışlanmaya maruz kaldıklarını

düşündükleri ve bu dışlanmayla nasıl mücadele edeceklerini bilmedikleri için ihtiyaç duydukları alanlara yönlendirilmeleri gerektiği anlaşılmıştır. Ailelere bu alanda verilen destekleyici sosyal hizmet uygulamaları sağlanmaktadır. Bazı aileler ise bu alanda çevrelerindeki kişiler aracılığıyla maddi sorunlarını çözmek için devlet desteğine yönlendirilmekte ve kamu kurumlarına maddi yardım için talepte bulunmaktadır. Talepleri olumlu karşılanan ve yardım almaya başlayan ailelerin maddi sosyal destek ihtiyaçlarının giderilmeye çalışıldığı ortadadır. Bu süreçte çevrelerindeki akraba, komşu, arkadaş gibi sistemlerden sosyal destek sağlayan bireylerin sosyal dışlanmayı daha az hissettiği, ihtiyaç duyduğu desteği karşılayamayan ailelerin ise yaşadıkları bu sosyal dışlanmaya çözüm aradıkları görülmüştür.

Katılımcıların kendilerine en yakın gelen ve en büyük destekçilerinin anneleri ve çocukları olduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların kendilerine benzer sosyal dışlanma öyküsü bulunan kişilerle sık bir araya gelmeye veya iletişim kurmaya çalıştıkları, iletişim esnasında kendilerini daha iyi ifade ettikleri için rahatlama yaşadıkları, çevrelerinde benzer sorunları yaşayan kişilerin varlığını bilmenin kendilerini yalnız hissetmelerinin önüne geçtiği sonucuna ulaşılmıştır.

Ailelerin sahip olduğu çocuk sayısı ve kadınların eski eşlerinden boşanma nedenlerinden bazıları yaşadıkları sosyal dışlanma hissini arttırmaktadır. Çocuk sayısı iki veya daha fazla olan bireylerin kardeş, akraba ve arkadaşları tarafından dışlanma yaşadıkları, aynı zamanda eski eşi cezaevinde olan bireylerle çocuklarının gerek okul ortamında gerekse sosyal yaşamda sosyal desteğe ihtiyaç duydukları fakat bu desteği karşılayamayıp sosyal dışlanmayı fazlaca deneyimledikleri anlaşılmıştır.

Katılımcıların ifadeleri dikkate alındığında sosyal çevrelerinden maddi destek sağlayan bireylerin devlet desteğiyle birlikte kendilerini sosyo-ekonomik alanda daha iyi hissettikleri ve sosyal destek ihtiyacının daha az olduğu anlaşılmıştır. Çevrelerinden, diğer kuruluşlardan veya devletten alınan maddi desteğin ailelerin sorunlarını bütünüyle çözmediği fakat bireylerin nispeten kendilerini çocuklarına karşı daha rahat hissetmelerini sağladığı görülmüştür.

Sosyal yaşamda maddi açıdan yoksul ailelerin kendilerini yaşama karşı umutsuz, çaresiz ve güvensiz hissettikleri ve bu olumsuz hislerin beraberinde başka sorunları da getirdiği tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan tüm kadınların maddi sorunlar dışında sosyal, ekonomik, psikolojik başka sorunları da çözümlemeye çalıştığı ve tüm sorunların

nedenleri arasında ilk sırada yoksulluğun yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç doğrultusunda ailelerin sosyal hayatta maddi açıdan desteklenmeye, özelde yoksul ailelerle birlikte yaşayan bireylerin genelde ise toplumun bu alanlarda bilgilendirilme ihtiyacı bulunduğu anlaşılmıştır. Tüm bu bilgilendirme ailelerin yaşama daha kolay adapte olabilmesini, ailelerin ve çocuklarının özgüvenli, sağlıklı bir bakış açısıyla hayata tutunmalarını böylece karşılaştıkları problemlerin üstesinden daha kolay gelmesini sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma sonucunda elde edilen verilerle yapılan değerlendirmeler bir bütün olarak ele alındığında öneriler;

- Mikro düzeyde yoksul ailelere yoksulluğun kişide sebep olduğu psiko-sosyal sorunlar ve bu sorunlarla baş etme yöntemleri konusunun çözümünde uzman personeller tarafından ücretsiz manevi danışmanlık hizmeti verilmelidir, verilen bu eğitim ve danışmanlık hizmetinin makro düzeyde tüm toplumun faydalanması amacıyla çeşitli STK'lar ile koordinasyon sağlanmalıdır.
- Makro düzeyde topluma yoksulluğun sebep olduğu sosyal dışlanmanın ahlaki boyutunu anlatmaya yönelik sahada çalışan uzman personel tarafından çeşitli seminerler verilmelidir.
- Yerel düzeyde belediyelerde yoksul ailelerin sorunlarını çözmek amacıyla aile rehberlik birimleri oluşturulmalı ve hizmetleri bireylerin ulaşabileceği şekilde yaygınlaştırılmalıdır.
- Belediyelerde aile birimlerinde çalışacak olan personele özel eğitimler verilerek aile, yoksulluk ve sosyal destek alanında uzmanlaşmaları sağlanmalıdır.
- Sosyal yaşamda dışlanma yaşadığını ifade eden kadınların iş hayatında aktif olmaları sağlanıp maddi desteğe duyulan ihtiyacın azaltılması amacıyla İŞKUR ile birlikte kadınlara yönelik iş istihdamı ve meslek edindirme kurslarında eğitim almaları sağlanmalıdır.
- Belediyedeki sosyal yardım biriminde çalışan personeller tarafından belirli aralıklarla sosyal dışlanmayı etkin bir şekilde hisseden ailelerin belirlenebilmesi için sosyal desteğe ihtiyaç duydukları alanların tespitine yönelik sorular içeren anketler uygulayarak ihtiyaç duydukları sosyal hizmet müdahalesine yönlendirilmeleri sağlanmalıdır.

- Sosyal Hizmet Merkezlerine başvuran bireylere güçlendirme yaklaşımı çerçevesinden hareketle; belirli aralıklarla SED sonrası dışlanmayı nasıl algıladıkları, sosyal destek ihtiyacını karşılayamama durumunda karşılaştıkları zorluklarla baş etme kapasitelerinin artırılması adına bireysel görüşme yapılmalıdır. Bu görüşmelerde aldıkları maddi desteğin ne derece etkili olduğu, SED sonrası sosyal çevrelerinden aldıkları tepkiler ve bu tepkileri nasıl anlamlandırdıkları öğrenilmeli ve raporlaştırılmalıdır. Bu görüşmeleri uygulayacak sosyal çalışmacıdan durum bildirir rapor alınmalıdır.
- Sosyal hizmet doğası gereği bireyi çevresi içinde ele alır. Yoksul ailelerin çocuklarında vaktinin büyük bir kısmını geçirdiği okulda akranlarıyla yaşadığı problemlerden olan dışlanma ve etiketlenmenin önlenmesi için okul iklimi şartlarının da iyileştirilmesi gerekmektedir. Bu hususta okulda bulunan rehber öğretmen, aile ve uzman personel arasında iş birliği sağlanmalıdır.
- Sosyal hizmet bağlamında ilgili bakanlıklar ve sosyal politika uygulayıcıları birlikte hareket edip SED'den faydalanan ailelerin yaşadığı sosyal soyutlanma ve dışlanmaya karşı gerekli koruyucu- önleyici tedbirler alınmalıdır.
- Toplumdaki ekonomik seviyesi orta veya düşük olan mahallelerde yoksul aileler belirlenerek risk haritası oluşturulmalı, bu ailelerin ihtiyaç duydukları alanlarda destek alabilecekleri sosyal kaynaklar konusunda bilgilendirilmeli ve yönlendirilmelidir. Risk haritasının oluşturulmasında ve hizmetlerin ulaşmasında mahalle muhtarlarından bilgi alınıp hareket edilmelidir.
- Sosyal hizmet bağlamında toplumda oluşan yoksul ailelere sağlanan maddi desteğin devlete yük olduğu algısı değiştirilmelidir.
- Ülkemizin gelecek yıllardaki demografik özellikleri dikkate alındığında yoksulluk alanında pek çok sistematik ve bilimsel araştırmalar yapılmalıdır.
- Özetle toplumda yaşayan dezavantajlı bireylerin, ailelerinin ve çocuklarının dışlanma sorununa maruz kalmasını engellemek için koruyucu- önleyici ve destekleyici sosyal hizmet uygulamalarının temelini, önemini ve gerekliliğini ortaya koyan bu çalışma eğitim ve sosyal hizmet alanıyla birlikte literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Türksever, Cansu. Yoksul Kadınların Aile Yılmazlık Ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi: Merzifon Örneği. Kocaeli : S.N., 2020.
2. Laçın, Arif. Asdep Görevlilerinin Aile Sosyal Destek Programının Uygulama Sürecine İlişkin Değerlendirmeleri Ve İş Tatminlerinin Ölçülmesi . Yalova : Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , 2019.
3. Balcı, Emre. Aile Sosyal Destek Programı (Asdep) Görevlilerinin Algıladıkları Sosyal Destek İle Stresle Başa Çıkma Yöntemleri Arasındaki İlişki. Ankara : Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
4. Türk Ailesinin Korunması Ve Güçlendirilmesinde Sivil Toplum Kuruluşları İle İşbirliğinin Önemi. Demirkan, Semra. 2006, Aile Ve Toplum, S. 91-96.
5. Erten, Rabia. Ailelerle Sosyal Hizmet: Eşlerin İkisnin De Fabrikada İşçi Olarak Çalıştığı Ailelerde Aile Hayatı Ve Sosyal Yaşam. İstanbul : S.N., 2017.
6. T.C. Kalkınma Bakanlığı. Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018. Ankara : S.N., 2013.
7. T.C. Adalet Bakanlığı. Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun Uygulanması Hakkındaki Adalet Bakanlığı Genelgesi. 2019.
8. Öztürk, Ezgi. Aile Bütünlüğünün Korunması Kapsamında Diyanet İşleri Başkanlığı Aile Ve Dini Rehberlik Bürolarının İşlevi: Antalya Müftülüğü Örneği. Çanakkale : S.N., 2019.
9. Aydos, Eda. Çankırı Sosyal Hizmet Merkezi'nin Uygulamalarını Ve Yansımalarını Yoksulluk Kültürü Kuramı” Kapsamında Değerlendirmek. Çankırı : S.N., 2020.
10. Bilgiç, Dilan. Dünyada Ve Türkiye’de Yoksulluk: Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Sosyalyardımların Ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkileri. Şanlıurfa : S.N., 2020.
11. Tük’in Yoksulluk Analizleri Üzerine. Ensari, Sıddık. 2010, Dergipark, S. 9-15.
12. Zülfiyar, Berna Şafak. Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadele Yöntemleri: Katılımcı Bir Yaklaşımla Sosyal Riski Azaltma Projesinden Başarı Değerlendirmesi-Ankara Örneği. Ankara : S.N., 2010.
13. Türkiye İstatistik Kurumu (Tük). Gelir Ve Yaşam Koşulları Araştırması,2020. [Çevrimiçi] 15 06 2021. [Alıntı Tarihi: 27 06 2021.] <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Gelir-Ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2020-37404>.
14. Bardakcı, Şükrü. Devlet Koruması Altında Yetişen Bireylerin Sosyal Destek Algısı Ve Aile Aidiyetinin İncelenmesi. Konya : S.N., 2019.
15. Toptaş, Tuğba. Sosyal Yardım Başvurusunda Bulunan Bireylerin Psikolojik Belirti Düzeyleri Ve Sosyal Destek Algısı. Konya : S.N., 2019.
16. Yıldız, Yasin. Sosyal Politika Uygulaması Olarak Aile Sosyal Destek Programı Değerlendirmesi (Asdep): Bursa Örneği. İstanbul : S.N., 2020.
17. T.C. Aile Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. [Çevrimiçi] [Alıntı Tarihi: 30 Mayıs 2021.] <https://Www.Aile.Gov.Tr/Sygm/Programlarimiz/Sosyal-Yardim-Programlarimiz/>.
18. Meraki, Selin. Sosyal Ve Ekonomik Destek Hizmetinden Faydalandırılan Ailelerin Çocuk İstismarı Ve İhmali Konusunda Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi. Ankara : S.N., 2019.
19. Gedikkaya, Fatma Gül. Türkiye’de Aile Politikaları: 2003- 2018 Dönemi Üzerine Analiz. Ankara : S.N., 2018.
20. Ayan, Süleyman. Sosyal Hizmet Merkezlerinde Verilen Hizmetlerin Sosyal Hizmet Çalışanlarının Bakış Açısından Değerlendirilmesi “Ümraniye Sosyal Hizmet Merkezi Örneği”. İstanbul : S.N., 2019.
21. T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. Mevzuat Bilgi Sistemi. Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği. [Çevrimiçi] 09 02 2013. [Alıntı Tarihi: 28 09 2021.] <https://Www.Mevzuat.Gov.Tr/Mevzuat?Mevzuatno=17110&Mevzuattur=7&Mevzuattertip=5>.
22. İnceleme, Sosyal Ve Ekonomik Destek (Sed): Sosyal Ve Ekonomik Destek Hizmetlerinden Yardım Talebi Vakası Üzerine. Kılıç, Emel. 2019, Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi Ve Kültür Dergisi, S. 13-16.
23. Aydın, Eray. Sosyal Ve Ekonomik Destek Alan Bireylerin Sosyal Destek Algı Düzeylerinin İncelenmesi: Trabzon İli Örneği. Gümüşhane : Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.
24. Tunç, İlknur. Türkiye’de Ki Çocuk Koruma Hizmetlerinin Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Uygulamaları Üzerinden Değerlendirmesi. Yalova : S.N., 2013.
25. Kaldık, Behçet. Engelli Bireylerin Sosyal Dışlanma Deneyimleri Ve Sosyal Dışlanma İle Başa Çıkma Stratejileri: Tokat İli Örneği. Sivas : S.N., 2020.
26. Sosyal Dışlanma Ve Yoksulluk İlişkisi. Şahin, Tijen. 2009, Yardım Ve Dayanışma, S. 71-80.

27. Simek, Ömer Faruk. Boşanma Sürecindeki Bireylerin Sosyal Destek Açısından Araştırılması (İstanbul Anadolu Adliyesi Örneği. İstanbul : Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü , 2019.
28. Davranış Bilimlerinde Ekolojik Sistem Yaklaşımı. Danış, Zafer. 2006, Aile Ve Toplum Dergisi, S. 45-53.
29. Sosyal Ağ Türlerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bir Ağ Analizi. Codal, Keziban Seçkin Ve Coşkun, Erman. 2016, Aibü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 143-158.
30. Alyüz, Sümeyye Beyza Abay. Sosyal Sermaye, Sosyal Ağlar Ve Sosyal Destek İlişkisi -Sultanbeyli Ve Kadıköy’de Sosyal Hizmet Merkezlerine Başvuranlara İlişkin Karşılaştırmalı Durum Çalışması- . Yalova : Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
31. Ekiyor, Emel Yiğittürk. Ulusaşırı Göç Ve Toplumsal Alanda Sosyal Ağlar: Abd'de Yaşayan Türkler Üzerine Bir Araştırma. Ankara : Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
32. Can, Fatma. Ankara : S.N., 2009.
33. Hızlı, Esen. Siyasal Partilerin Sosyal Ağları: Partiler,Kadın Örgütleri Ve Sosyal Sermaye. İzmir : S.N., 2016.
34. Gölçük, Müjgan. Kentleşme Sürecinde Akrabalık Ve Komşuluk Kültürü (Afyonkarahisar Örneği). Afyonkarahisar : S.N., 2007.
35. Tan, Mehmet. Arkadaşlığın Sosyolojisi: Değişen Arkadaşlık İlişkileri Üzerine Bir Araştırma (Mardin Örneği). Elazığ : Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
36. Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıkları Ve Algıladıkları Sosyal Destek Arasındaki İlişki. Terzi, Şerife. 2008, Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi, S. 1-11.
37. Taysi, Ebru. Benlik Saygısı, Arkadaşlardan Ve Aileden Sağlanan Sosyal Destek: Üniversite Öğrencileriyle Yapılan Bir Çalışma. Ankara : S.N., 2000.
38. Yuvakgil, Zahide. Yaşlılarda Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri, Sosyal Ağ Büyüklükleri İle Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Arasındaki İlişki Ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. Aydın : S.N., 2017.
39. Sosyal Destek Ve Hemşirelik. Ardahan, Melek. 2006, Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, S. 68-75.
40. Bilgisel Sosyal Destek Bakımından İlköğretim Okullarının Durumu Ve Velilerin Bu Konudaki Öğrenme Gereksinimleri (Manavgat İlçesi Örneği)*. Önder, Mukaddes Örs Ve R., Ömer. 2014, Eğitim Bilimleri Dergisi, S. 159-173.
41. Gönültaş, Sıdika Gökçe Erbilir. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Olan Ebeveynlerin Bakım Yüğü, Sosyal Destek Düzeyleri Ve Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Manisa : S.N., 2019.
42. Genç, Yusuf Ve Seyyar, Ali. Sosyal Hizmet Terimleri Sözlüğü. S.L. : Sakarya Kitabevi, 2010.
43. Yıldırım, Sinem. Sosyal Dışlanma İle Mücadele. Sosyal Politika. [Çevrimiçi] http://Content.Lms.Sabis.Sakarya.Edu.Tr/Uploads/50993/38112/10r._Sosyal_D%C4%B1%C5%9Fanma_İle_M%C3%Bccadele.Docx Dosyasının.
44. Sosyal Dışlanma. Çakır, Özlem. 2002, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 83-104.
45. Aktaş, Asuman. Sosyal Dışlanma Bağlamında Sosyal Yardımlar Ve Karşılaştırmalı Politika Önerileri. Ankara : Çalışma Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler Ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2014.
46. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Karataş, Zeki. 2015, Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, S. 62-80.
47. Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri Ye Eğitim Araştırmalarındaki Yeri Ve Önemi. Yıldırım, Ali. 1999, Eğitim Ve Bilim, S. 1-17.
48. Çinal, Tuğba Uğur. Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın Sosyal Ve Ekonomik Destek Hizmetinden Faydalanan Bireylerde Yoksulluk Algısı: İzmit Örneği. Kocaeli : S.N., 2019.
49. Edebali, Ebru Fatma. Sosyal Ve Ekonomik Destek Hizmetinden Faydalandırılanların Yaşam Memnuniyeti Ve Yaşam Kalitesi; Sincan Örneği . İstanbul : S.N., 2020.
50. Gülmez, Abdullah. Ailesi Yanında Sosyo-Ekonomik Olarak Desteklenen Çocukların Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi: Tunceli Örneği . Sivas : S.N., 2018.
51. Yıldız, Ümit. Sosyal Ve Ekonomik Destek Hizmet Modelinden Faydalanan Ailelerin Yaşam Kalitelerinin Değerlendirilmesi: Kayseri İli Örneği . Ankara : S.N., 2019.
52. Bülbül, Sıdika. Sosyal Ve Ekonomik Destek Alan Ailelerde Yoksulluk Olgusunun Değerlendirilmesi: Ümraniye Örneği . İstanbul : S.N., 2019.

EKLER

EK-1.Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 31.05.2021-37148

T.C.
SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
Hamidiye Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu

Sayı :E-46418926-050.01.04--37148
Konu :Araştırma Projesi Değerlendirme Raporu
(21/327)

31.05.2021

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Sümeyye Beyza ABAY ALYÜZ

Kurulumuza değerlendirilmek üzere sunulan, 21/327 kayıt numaralı "*Sosyal Ve Ekonomik Destek Hizmetinden Faydalanan Ailelerin Algıladıkları Sosyal Dışlanma Ve Sosyal Destek İlişkisi*" başlıklı proje önerisi kurumumuzun 21.05.2021 tarihli toplantısında değerlendirilmiş ve etik açıdan uygun bulunmuştur. İlgili kurul kararı Ek'te sunulmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Fatih GÜLTEKİN
Başkan

Ek:Kurul Karan

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: *BSU426ZFSP* Pin Kodu: :60192
Adres: Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Kampüsü, Tıbbiye Cad. No:38 Salimiyeh
Telefon: 0216 346 36 38 Faks: 0216 346 36 40
Web: <http://bsu.edu.tr>
E-posta Adresi: bsu@bsu01.kep.tr

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/sbu-ebys>

Bilgi için: Ronay COŞKUN
Unvanı: Araştırma Görevlisi

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-2.Bilgilendirilmiş Onam Formu

Değerli katılımcı,

“Sosyal Ve Ekonomik Destek Hizmetinden Faydalanan Ailelerin Algıladıkları Sosyal Dışlanma ve Sosyal Destek İlişkisi” başlıklı araştırmanın amacı sosyal dışlanma riski taşıyan gruplardan biri olan sosyal ekonomik destek hizmetinden yararlanan ailelerin algıladıkları sosyal destek sistemlerini ve sosyal çevrelerinde hangi alanlarda dışlanmışlık yaşadıkları ve bu dışlanmışlıkla mücadele ederken hangi sosyal destek mekanizmalarından yararlandıklarını ortaya koymaktır.

Bu araştırmada yaklaşık 60 dakikanızı ayırarak form ile iletilen ve sözel olacak sorulacak tüm soruları eksiksiz olarak cevaplandırmanızdır. Sorulacak soruların herhangi bir yanlış veya doğru cevabı yoktur. Veri kaybını önlemek amacıyla görüşme esnasında ses kaydı alınacaktır. Araştırmadan elde edilen bilgilerle kimlik bilgileriniz saklı tutulmakla birlikte farklı araştırmalarda da kullanılacaktır. Araştırma gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmaya katılmanız halinde bilgileriniz bilimsel amaçlarla kullanılacak ve özenle saklanacaktır. Elde edilen bilgiler araştırmanın amacına hizmet edecek şekilde kullanılacak, kimlik bilgilerini belirtmeniz istenmeyecektir.

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksek Lisans öğrencisi Rabia YARIMTEPE tarafından yürütülen bu çalışma hakkında yukarıda verilen bilgileri okudum. Araştırma verilerinin eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanılacağı ve kişisel verilerin korunacağı konusunda gerekli açıklamalar yazılı ve sözlü olarak araştırmacı tarafından yapıldı. Bana, araştırmanın olası riskleri ve yararları sözlü olarak araştırmacı tarafından anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu bilgileri göz önüne alarak söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi irademle katılmayı kabul ediyorum.

Ad Soyad :

İmza :

Tarih :

EK-3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

1. Demografik Bilgiler

Kendinizi tanıtır mısınız?

Yaş :
Cinsiyet :
Ailedeki Kişi Sayısı :
Çocuk sayısı :
Meslek :
Eğitim durumu :
Çalışma durumu :
Gelir kaynakları :
Sosyal güvence :
İkamet yeri :

2. Bireyin Sosyal Ağlarının Niteliği ve Niceliği

Aile

Aile sizin için ne anlam ifade etmektedir?

Birlikte yaşadığınız kişi sayısı nedir?

Ailenizle paylaşımda bulunduğunuz sorunlar var mı, nelerdir?

Yaşadığınız sorunların üstesinden ailenizle birlikte geleceğinize inanıyor musunuz?

Aile bireylerinizden size en yakın gelen kişi kim ve neden?

Yaşadığınız sorunları en çok paylaştığınız aile üyesi kim?

Akraba

Akrabalık sizin için ne anlam ifade ediyor?

Akrabalarınızla ilişkilerinizi nasıl puanlarsınız? (1 ile 10 arası)

Akrabalarınızla hayatınızdaki sorunlar hakkında konuşur musunuz?

Bir sorunla karşılaştığınızda akrabalarınızın size destek olacağına inanıyor musunuz?
Akrabalarınızdan size en yakın gelen kişi kim ve neden?
Yaşadığınız sorunları en çok paylaştığınız akrabanız kim?

Komşu

Yaşadığınız yer (müstakil, apartman, site, aile apartmanı)
Komşuluk sizin için ne anlam ifade ediyor?
Komşularınızla ilişkilerinizi nasıl değerlendirirsiniz?
Komşularınızla bir araya geliyor musunuz?
Komşularınızla hayatınızdaki sorunlar hakkında konuşur musunuz?
Bir sorunla karşılaştığınızda komşularınızın size destek olacağına inanıyor musunuz?
Size en çok destek veren komşunuz kim?
Yaşadığınız sorunları en çok paylaştığınız komşunuz kim?

Arkadaş

Arkadaşlarınızla bir araya gelme sıklığınız nedir?
Arkadaşlarınızla birlikteyken ne hissediyorsunuz?
Arkadaşlarınızla birlikte geçirdiğiniz zaman sizin için ne anlam ifade ediyor?
Arkadaşlarınızla hayatınızdaki sorunlar hakkında konuşur musunuz?
Bir sorunla karşılaştığınızda arkadaşlarınızın size destek olacağına inanıyor musunuz?
Size en çok destek veren arkadaşınız kim?
Yaşadığınız sorunları en çok paylaştığınız arkadaşınız kim?

Sosyal çevre (Aktif katılım var mı? Bu ilişkilerine nasıl anlamlar (olumlu-olumsuz) yüklüyor?)

Arkadaş çevresi
Okuldaki ilişkiler
İş
Mahalle
Ev hanımları için muhtemel ortamlar (velilik)

3. Sosyal Destek Algısı Ve Deneyimleri

Maddi Sosyal Destek

Size destek verdiğini düşündüğünüz kişi veya kişiler kimlerdir?

Sosyal ve ekonomik desteğin sorunlarınızı çözmede etkili olduğunu düşünüyor musunuz?

Maddi imkansızlıklardan dolayı yardım aldığınız kişi/kişiler var mı? Kimden maddi destek aldınız?

Duygusal/Psikolojik Sosyal Destek

Duygusal anlamda destek aldığınız kişi veya kişiler var mı?

Sizi sorunlarınız karşısında rahatlatan kişiler var mı?

İhtiyacınız olduğunda yanınızda olan kişi veya kişiler kimlerdir?

Mutlu ve üzüntülü anlarınızı paylaşabileceğiniz özel insanlar var mı?

Hayatınızda sizin duygu ve düşüncelerinize önem veren kişi veya kişiler kimlerdir?

Bilgisel Sosyal Destek

Karar vermede size yardımcı olan kişi veya kişiler kimlerdir?

Sorunlarınızı konuştuğunuz aile büyüğü veya arkadaşınız var mı?

İşleriniz kötüye gittiğinde güvendiğiniz kişi veya kişiler kimlerdir?

Size yardımcı olmaya istekli kişiler var mı?

Sizin düşüncelerinize ihtiyacı olan birileri var mı?

4. Sosyal Dışlanma Algıları ve Deneyimleri

Sosyal dışlanma, birey, aile, grup ve toplulukların siyasi, ekonomik, sivil ve sosyal haklara ulaşmasında toplumun dışına itilmeleri ve belirli nedenlerden dolayı toplumsal hayata katılımlarının engellenmesidir. Bu bağlamda sosyal dışlanma sizin için ne anlam ifade etmektedir?

Sosyal dışlanmaya maruz kaldığınızı düşündüğünüz alanlar (aile, iş, sağlık, siyasi, okul vb.) var mı?

Toplum tarafından dışlayıcı davranış içeren durumlarla karşılaştığınız oldu mu?

Aile içinde dışlayıcı davranış içeren durumlarla karşılaştığınız oldu mu?

İş ortamında dışlayıcı davranış içeren durumlarla karşılaştığınız oldu mu?

Okul ortamında dışlayıcı davranış içeren durumlarla karşılaştığınız oldu mu?

Elinize geçen aylık ihtiyalarınıızı karşılamaya yetiyor mu?

Ekonomik sebeplerden dolayı kendinizi dışlanmış hissediyor musunuz?

Ekonomik yetersizlikten dolayı sağlık hizmeti alamadığınız oldu mu?

Sorunlarınızı kimlerle konuşuyorsunuz? (Aile, arkadaş, komşu, akraba, kurum vb.)

Sosyal dışlanma yaşadığınız alanla ilgili ne tür mücadele yöntemi kullandınız?

Kurumdan aldığı sosyal ve ekonomik destek sonrası hayattaki deneyimler

Kurumdan aldığınız maddi yardım sonrası sosyal vrenizin tepkisi ne oldu?

Kurumdan aldığınız maddi yardım hissettiğiniz sosyal dışlanmaya nasıl etki etti?

Kurumdan aldığınız maddi yardımdan sonra sosyal dışlanmanın azaldığını düşünüyor musunuz?

5. Sosyal Dışlanma Ve Sosyal Destek İlişkisi

Yaşadığınız sosyal dışlanma size ne hissettiriyor?

Yaşadığınız sosyal dışlanmayı paylaştığınız kişi veya kişiler var mı?

Sosyal dışlanma hikayenizi paylaştığınız kişi veya kişilerin tepkisi nasıldı?

Hikayenizi paylaştığınız kişilerle benzer sosyo-ekonomik özelliklere sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?

Hikayenizi paylaştığınız kişilerinde sosyal dışlanma hikayeleri mevcut mu?

Hikayenizi paylaştığınız kişilerle hikayenizdeki ortak yanlar nelerdir?

Hikayenizi paylaştığınız kişilerle iletişim sıklığınız nedir?

Hikayenizi paylaştıktan sonra kendinizi nasıl hissettiniz?

Hikayelerinizi paylaştıktan sonra paylaşımda bulunduğunuz kişilerle iletişiminiz arttı mı?

Hikayenizi paylaştığınız kişi veya kişilerle birbirinize destek olduğunuzu düşünüyor musunuz?

Aldığınız bu destek sizi tatmin etti mi

